

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE MALATYA'DA MUHALİF BASIN:

MALATYA POSTASI VE YENİ MALATYA POSTASI ÖRNEKLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Taner Hüseyin DEMİR

EYLÜL -2017

**DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE MALATYA'DA MUHALİF BASIN:
MALATYA POSTASI VE YENİ MALATYA POSTASI ÖRNEKLERİ**

**TANER HÜSEYİN DEMİR
TARAFINDAN**

**ANKARA
YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜNE
SUNULAN TEZ**

**SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

EYLÜL-2017

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Seyfullah YILDIRIM
Enstitü Müdürü V.

Bu tezin Yüksek lisans derecesi için gereken tüm şartları sağladığımı tasdik ederim.

Yrd. Doç. Dr. Güliz DİNÇ BELCHER
Anabilim Dalı Başkanı

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığımı beyan ederim.

Doç. Dr. Aytaç YILDIZ
Danışman

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Tefik ERDEM (Gazi Üniversitesi) _____

Doç. Dr. Aytaç YILDIZ (AYBÜ) _____

Yrd. Doç. Dr. Güliz DİNÇ BELCHER (AYBÜ) _____

Bu tez içerisindeki bütün bilgilerin akademik kurallar ve etik davranış çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca bu kurallar ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmada orijinal olmayan her tür kaynak ve sonuçlara tam olarak atıf ve referans yaptığımı da beyan ederim; aksi takdirde tüm yasal sorumluluğu kabul ediyorum.

Adı Soyadı: TANER HÜSEYİN DEMİR

İmza:

ÖZET

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE MALATYA'DA MUHALİF BASIN: MALATYA POSTASI VE YENİ MALATYA POSTASI ÖRNEKLERİ

Demir, Taner Hüseyin

Yüksek Lisans, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Aytaç Yıldız

Eylül 2017, 114 sayfa

Malatya, tarihi dönemlerden günümüze kadar Doğu Anadolu'nun önemli bir merkezi olma özelliğini sürekli muhafaza etmiştir. Bu durum Osmanlı'dan Cumhuriyete böyle devam edegelmiştir. Bu çalışmada Malatya'nın 1952-1960 arası dönemi incelenmiştir. Bu araştırmanın temel amacı, cumhuriyet tarihinde ve çok partili hayata geçişte büyük önemi haiz Demokrat Parti'nin Malatya basınına yansımalarıdır.

1950-1960 arasında gerçekleştirilen üç seçimin sonucuna göre, iktidar partisi Demokrat Parti Malatya'da başarılı olamamıştır, hatta milletvekili dahi çıkaramamıştır. Bu durum Malatya ilindeki muhalefeti anlamlandırmak adına muhalif gazetelerin incelenmesini zorunlu kılmaktadır. Çalışmaya konu olan yerel gazeteler Malatya Postası ve Yeni Malatya Postası isimli iki yerel gazetedir.

Birinci bölümde çalışmanın kuramsal altyapısı oluşturulmak suretiyle basının modern demokrasilerde dördüncü güç olması gerçeği üzerinde durulmaktadır. İkinci ve üçüncü bölümlerde Cumhuriyet Halk Partisi içerisindeki muhalif bir hareket olarak ortaya çıkan Demokrat Parti'nin kurulması, seçim zaferleri ve on yıllık genel panoramasının yanında DP-basın ilişkilerine değinilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise Demokrat Parti dönemi; yerel gazete haberleri, yorumlar, köşe yazıları, demeçler üzerinden değerlendirilmiştir. Gazetelerin sert bir muhalefet yapmasına rağmen ulusal meselelerde milli bir duruşla yayın yaptığı, basım, dizgi ve teknik düzen gibi yönlerden amatör bir düzeyde oldukları ve gazete sahip ve yazarlarının genellikle partili olmaları nedeniyle politik bir duruş sergiledikleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Malatya, Demokrat Parti, Yerel Basın, Malatya Postası, Yeni Malatya Postası

ABSTRACT

DISSENTING PRESS IN MALATYA DEMOCRAT PARTY PERIOD: EXAMPLES OF MALATYA POSTASI AND YENİ MALATYA POSTASI

Demir, Taner Hüseyin

Master Degree Thesis, Department of Political Science and International Relations

Supervisor: Associate Prof. Aytaç Yıldız

September 2017, 114 pages

Malatya has always been an important center of East Anatolia, since historic periods. This continued from the Ottoman up until the Republic. In this study, the years from 1952-1960 have been analyzed. The main goal of this study is to show the reflection of the Democrat Party in the Malatya press, which had great importance in the republican history and during the multi-party transition.

According to the results of three elections, carried out between 1950 and 1960, the ruling party, which was the Democrat Party, wasn't successful in Malatya and none of their members made it into the parliament. In order to understand the opposition in the province Malatya, one must examine the opposing newspapers. The subjects of the study are the local newspapers Malatya Postası and Yeni Malatya Postası.

In order to establish the theoretical infrastructure of the study, the first part focuses on the fact that the press is the fourth power in modern democracies. In the second and third part the establishment of the Democrat Party, which emerged as an opposition movement within the Republican People's Party, their electoral victories and ten-year general panorama are addressed alongside the DP-press relations.

In the last part of the study local newspaper reports, comments, columns and statements during the Democrat Party period are analyzed. Despite the fact that the newspapers established a strong opposition, it has been found out that they broadcasted with a national stance in national affairs, are at an amateur level in terms of printing, layout and technical structure and generally exhibited a political stance because they were supporting a specific party.

Key Words: Malatya, Democrat Party, Local Press, Malatya Postası, Yeni Malatya Postası

TEŞEKKÜR

Tez alıőmam boyunca öneri, destek ve tenkitlerini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Aytaç Yıldız'a, Milli Kütüphane süreli yayımlar deposu çalıőanlarına, ayrıca maddi, manevi desteklerini üzerimden hiç eksik etmeyen canım aileme őükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLOLAR LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1
1) Problemin Niteliği, Kapsamı, Sınırları	1
2) Problem ve Alt Problemler	2
3) Araştırmanın Amaçları ve Beklenen Yararlar	3
4) Araştırmanın Yöntemi	3
BÖLÜM I	4
DEMOKRASİ, İKTİDAR VE BASIN İLİŞKİSİ	4
1.1. Liberal Medya Teorileri	6
1.2. Eleştirel Medya Teorileri	12
BÖLÜM II	21
DEMOKRAT PARTİ’NİN KURULUŞU VE İKTİDARA GELİŞİ	21
2.1. II. Dünya Savaşı Sonrası Çok Partili Hayata Geçişe Neden Olan İç ve Dış Faktörler.....	22
2.2. Demokrat Parti’nin Kuruluşu	32
2.3. 1950 Genel Seçimleri ve İktidarın El Değiştirmesi	42

BÖLÜM III	45
DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ (1950-1960)	45
3.1. Demokrat Parti Dönemine Genel Bakış	46
3.2. Demokrat Parti Döneminde Basın ve İktidar İlişkileri	59
BÖLÜM IV	66
MALATYA YEREL BASININDA DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ.....	66
4.1. Demokrat Parti Döneminde Malatya'nın Genel Siyasi ve Toplumsal Görünümü.....	66
4.2. Malatya'da Yerel Basın	70
4.3. Muhafız Basının Ana Meseleleri	72
4.3.1. Ekonomik Gelişmeler	72
4.3.2. Yolsuzluk İddiaları	79
4.3.3. Basın Sansürü	80
4.3.4. Kıbrıs Meselesi	84
4.3.5. Vatan Cephesi	86
4.3.6. Tahkikat Komisyonu	87
4.3.7. Antidemokratik Uygulamalar	88
SONUÇ	97
KAYNAKÇA	101

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. 1950 Milletvekili Genel Seçimleri Partilerin Oy Oranları ve Çıkardığı Milletvekili Sayıları	44
Tablo 2. 1954 Milletvekili Genel Seçimleri Partilerin Oy Oranları ve Çıkardığı Milletvekili Sayıları.....	50
Tablo 3. 1957 Milletvekili Genel Seçimleri Partilerin Oy Oranları ve Çıkardığı Milletvekili Sayıları.....	55
Tablo 4. Malatya İli 1950, 1954 ve 1957 Milletvekili Genel Seçimleri Partilerin Oy Oranları.....	67

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

CMP: Cumhuriyetçi Millet Partisi

Çev.: Çeviren

DİA: Devletin İdeolojik Aygıtları (Althusser'in ortaya koyduğu bir kavram)

DP: Demokrat Parti

Ed.: Editör

HP: Hürriyet Partisi

KP: Köylü Partisi

M.Ö.: Milattan Önce

M.S.: Milattan Sonra

MP: Millet Partisi

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)

SCF: Serbest Cumhuriyet Fırkası

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TpCF: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

vb.: ve benzeri

vd.: ve diğerleri

GİRİŞ

1. Problemin Niteliği, Kapsamı, Sınırları

II. Dünya Savaşı müttefikler lehine neticelenmiş ve ‘‘Demokrasi Bloğu’’ muvaffakiyet sağlamıştır. Bununla beraber savaş sonrası Sovyet Rusya’nın Montreux Boğazlar Sözleşmesi’nde kabul edilen statünün gözden geçirilmesi yönünde yaptığı baskılar ve Kars, Ardahan gibi Türkiye’ye ait Doğu illerine karşı giriştiği mütecaviz diplomatik hamleler iç saiklerle birleşerek Türkiye’nin kendine çizeceği rotanın belirleyici unsurlarını ortaya çıkarmıştır. Türkiye’nin çok partili hayata doğru evirileceği 1945’ten itibaren görölmeye başlanmış, nitekim Demokrat Parti’nin kuruluşu da bu durumu somutlaştırmıştır. 1950 Genel seçimleri cumhuriyet tarihimiz için bir dönüm noktası olmuş, yirmi yedi yıllık tek parti iktidarı devrilmiş ve ideolojik olarak farklı bir siyasal yapı iktidar olmuştur. Bu çalışmaya konu olan Demokrat Parti iktidarında basının yeri ve ehemmiyeti de yadsınamaz bir gerçektir; zira basın toplumsal problemleri kamuoyuna duyurma ve idareyi herhangi bir konuda düzenlemeler yapmaya zorlarken, beri yandan toplumu herhangi bir konuda manipüle etme amacına da hizmet edebilir, ya da iktidar kamuoyunda kendine yönelen baskıları bertaraf etmek adına basına çeşitli müeyyideler uygulayabilir. Demokrat Parti döneminde yukarıda sayılanların tümü gerçekleşmiş, basın-iktidar ilişkileri oldukça çalkantılı dönemler yaşamıştır. Demokrat Parti incelenirken gazete ve dergilerin ehemmiyeti ortaya çıkar zira; mezkûr dönemde gazete-dergiler haricinde tek kitle iletişim aracı devlet radyosudur.

Malatya içerisinden pek çok devlet adamı, siyasetçi, yazar, sanatçı, aydın, sporcu yetiştirmiş bir kenttir. Tüm bu yanlarına rağmen cumhuriyet dönemi Malatya’sı ile ilgili yapılan bilimsel-akademik çalışmalar pek fazla değildir. Özellikle Malatya yerel basınınu konu edinen çalışmalar Nezir Kızılkaya’nın ‘‘Malatya Basın Tarihi (1923-2003)’’ adlı kitabı ile Mine Mindal’ın ‘‘Malatya Yerel Basınında Din Toplum İlişkileri Üzerine Bir Araştırma: 1992-2002’’ adlı yüksek lisans tezi ile sınırlıdır. Bu durum da konunun çalışmaya değerliğini göstermektedir. Ayrıca Demokrat Parti dönemi yerel basını ile muhtelif çalışmalar yapılmış olup bunlar; Teoman Karakaplan’ın ‘‘Eskişehir Basınında Demokrat Parti İktidarı (1950-

1960)”, İrfan Durmuş’un “1950-1960 Demokrat Parti İktidarının Elazığ Basınındaki Yansımaları”, Fatma Aydın’ın “Demokrat Parti İktidarı Uygulamalarının Bir Taşra Kenti Basınına Yansımaları Balıkesir Örneği: (1950-1960)”, Aydın Öğredik’in “Demokrat Parti Döneminde Diyarbakır’da Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Hayat (Yerel Basına Göre)”, Fatih Fidan’ın “Kocaeli Basınında Demokrat Parti İktidarı 1950-1960”, Mehmet Ali Duran’ın “Yozgat Basınında Demokrat Parti İktidarı: 1950-1960”, Fulya Arslan’ın “Edirne Yerel Basını Penceresinden Demokrat Parti Dönemi (1950-1954)” isimli yüksek lisans tezleridir. Tüm bu çalışmalar Demokrat Parti döneminde yerel dinamiklerin gösterilmesi ve incelenmesi açısından önemli olup alana katkıda bulunmuşlardır. Bu çalışmada incelenecek Malatya örneğinin de muhalif basın konusunda ilgili alana yeni bir katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Çalışmanın kapsamı, 1950-1960 arası Demokrat Parti dönemine genel olarak odaklanmakla birlikte ele alacağımız iki gazetenin biri Temmuz 1952- 1953 yılları arası yayımlanmış, diğeri 1954-1960 yılları arasında neşredilmiştir. Bu durum, tarihsel verilerin derlenmesinde Demokrat Parti’nin ilk iki yılının bu tezin kapsamı dışında tutulmasını gerektirmiştir. Çalışmanın temel sınırlılığı budur. İkinci olarak bu çalışma bir yüksek lisans tezi olduğu için ele alınan konuyu bütün boyutlarıyla incelememiştir. Bir şehrin on yıl boyunca yerel basının iktidarla olan ilişkileri daha ayrıntılı ve derinlikli araştırmalara muhtaçtır. Bu tezin boyutları, böylece ayrıntılı bir araştırmaya izin vermemektedir.

2. Problem ve Alt Problemler

Bu çalışmanın temel problemi, Demokrat Parti dönemi uygulamalarının Malatya yerel basınında nasıl bir muhalefetle karşılaştığı ve bu muhalif duruşun boyutlarını ortaya koymaktır. Bu temel problematiğe eşlik edecek alt problemler ise şöyle sıralanabilir:

- a) Merkezden uzak bir Anadolu kenti olan Malatya’da siyasi otorite ve onun faaliyetleri nasıl takip edilmiştir?
- b) Malatya’da Demokrat Parti’nin iktidarda olduğu on yıl boyunca hiçbir seçimi kazanamamış olmasının nedenleri nelerdir? Bu bağlamda, Demokrat Parti ile halk arasındaki ilişkinin boyutlarına dair neler söylenebilir?
- c) Muhalefet eden yerel basın bu muhalefetini nasıl bir dil ve yaklaşım

çerçevesinde biçimlendirmiştir? Bir başka ifade ile muhalifliğin gerisinde yatan kimi sebepler ortaya konabilir mi?

3. Araştırmanın Amaçları ve Beklenen Yararlar

Bu çalışmanın temel amacı, Malatya’da yayın yapan iki muhalif yerel gazete referans alınarak, Demokrat Parti dönemine damga vurmuş ana meselelerin -yerel, ulusal ve uluslararası olayların- incelenmesidir. Böylelikle Demokrat Parti’ye mesafeli bir ilin -seçim sonuçlarına göre- muhalif gazeteler üzerinden değerlendirilmesi neticesinde, Malatya halkının kahir ekseriyetine ilişkin görüşlerin anlaşılıp anlamlandırılabilir olmasıdır. Ayrıca CHP Genel Başkanı İsmet İnönü’nün Malatyalı olması ve Malatya Milletvekili olmasının il genelindeki seçim sonuçlarına ne nispette tesiri olduğu çalışmada değerlendirilecektir.

Bu çalışmanın, merkez-çevre ilişkisinin basın üzerinden niteliğinin yansıtılması ve Türkiye’de siyasal muhalefet kültürünün ortaya çıkarılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra Malatya yerel basını ile ilgili bugüne değin yok denecek kadar az çalışma yapıldığı düşünüldüğünde, çalışmanın gerek ülkemizin siyasi tarihine gerek yerel basın tarihine gerekse Malatya tarihine katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

4. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada yöntem olarak literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda ilkin konu ile ilgili literatür taranmış ve ilgili kitap, makale ve tezler incelenmiştir. İkinci olarak çalışmanın esas konusunu teşkil eden iki yerel gazete taranmıştır. Bu gazetelerden ilki Malatya Postası 1952-1953 yılları arasında; diğeri Yeni Malatya Postası ise 1954-1960 yılları arasında yayımlanmıştır. Her iki gazete de Milli Kütüphane süreli yayınlar deposu mevcut arşivinden yararlanmak suretiyle incelenmiştir.

BÖLÜM I

DEMOKRASİ, İKTİDAR VE BASIN İLİŞKİSİ

İnsanoğlu tarih boyunca yaşadığı çevrede olan biten hakkında bilgi sahibi olmak, kendi yaşadığı tecrübeleri diğer insanlara duyurmak, olanlar üzerine düşünmek ve düşündüklerini de başkalarına nakletmek gereksinimini duymuştur; zira bu insanın doğasında olan bir nitelik olup, doğumdan ölüme kadar devam edecek bir süreçtir.

Basının tarihsel kökenlerini araştıranların bulguları neticesinde, haberlerin günlük bir biçimde yazılıp dağıtılması ilk kez M.Ö. 202 yılında Han Hanedanı dönemi Çin’inde; önemli haberlerin resmi görevlilere yazılı olarak dağıtılmasıyla başladığı düşünölmektedir. Bunun Avrupa’daki ilk uygulaması ise M.Ö. 59’da Roma’da ortaya çıkmıştır. M.S. 222’ye kadar süren bu uygulamada öлке için ehemmiyet arz eden siyasal, hukuki, askeri olaylar hükümetçe Roma Forumu üyelerine gönderilmiştir (Öymen, 2014:25).

Gerçek manada, haber ve yorumları halka ulaştıran ilk basılı materyallere ise Alman mucit Johann Gutenberg tarafından 1440’da modern matbaacılığın temelini atılmasından sonra başladığı söylenebilir. Matbaa ilerleyen yıllarda hızlı bir biçimde Avrupa’nın dört bir yanına yayılmış, ilk basılan kitaplar dini içerikli olsa da ilerleyen süreçte farklı türden eserlerin basılması Avrupa kültürel yaşamını şekillendirmiştir (İnuğur, 2002:52-53).

Matbaanın icadıyla birlikte halkın dini kitaplara erişimi kolaylaşmış binaenaleyh kilisenin otoritesi ciddi oranda sarsılmıştır. Çünkü artık kişi ile tanrı arasındaki aracı kuruma ihtiyaç azalmıştır. Ayrıca kitapların çok miktarda basılması ve ucuza satılabilmesi sonucu halkın okuma-yazma oranı o nispette artış göstermiş, artık kitap küçök bir zengin azınlığın inhisarından kurtulmuştur. Bilim, sanat, felsefe gibi entelektüel faaliyetlerle insanların özgür düşünce yapısı kazanabilmesi mümkün olmuştur. Kısacası matbaa, Avrupa’nın düşünsel yapısının değişimine zemin hazırlayarak kıtanın toplumsal, siyasal ve ekonomik gelişimine

de ön ayak olmuştur. Bugünkü anlamda gazeteler ilk olarak 17. yüzyılın başları itibariyle yayın hayatlarına başlamış olup, ilk örnekleri 1609'da Strasbourg'da haftalık ve Almanca olarak yayınlanan Avisa ve Relation oder Zeituntung'dur (İnuğur, 2002:57). 17. yüzyıl tüm Avrupa için köklü dönüşümlerin yaşandığı bir dönem olup, bu döneme özgü koşullar hayatın her alanını etkilediği gibi basın dünyasını da etkilemiştir. Özellikle İngiltere'de basına uygulanan sansür oldukça kapsamlı bir hal almıştır.

İnuğur'a (2002:63-65) göre Cromwell "Hükümetim, gazetelerin eleştirilerine dayanacak güce sahip değilse, yaşamaya layık sayılamaz" diyerek basına değer verdiğini göstermek istese de uygulamada bunun tersi yaşanmış ve gazeteler sıkı bir denetime ve sansüre maruz kalmıştır. Cromwell sonrasında basına uygulanan baskılar daha da sertleşmişse de 1688 İhtilali ile birlikte bu durum görece hafiflemiştir.

Demokrasi kelime anlamı olarak; "demos" yani yoksul halk yığını ile yönetme anlamına gelen "kratos" kelimelerinin terkiinden türemiş olup, halkın yönetimi anlamında kullanılan ve kökeni Antik Yunan'a değin uzanan bir siyasi terimdir. Şüphesiz ki; demokrasinin tartışma götürür pek çok tanımı olmakla beraber, eski ABD başkanlarından Abraham Lincoln'ün 1860 Gettysburg konuşmasındaki "Demokrasi halkın, halk için, halk tarafından yönetimidir" biçimindeki veciz tanımı literatürde yer etmiştir (Heywood, 2013:57).

En yetkin örneği Atina polisinde görülen demokrasi; kadınların, çocukların, kölelerin ve yabancıların yönetim dışında tutulduğu, yalnızca yirmi yaş üstü Atinalı erkeklerin yönetimde pay sahibi olduğu, Eklezya adlı mecliste, üyelerin bizzat katılımı neticesinde kararların alındığı doğrudan demokrasi örneğiydi. Atina polisinin M.Ö. 322'de Makedonya hâkimiyetine dahil olması, ilk demokratik yönetim biçiminin sonunu getirmiştir. Bunun neticesinde, insanlığın demokrasi ile yeniden tanışması için yaklaşık iki bin yıla ihtiyaç duyulacaktır (Şahin, 2008:1-5).

Şahin, (2013:73) demokrasinin tarihsel olarak liberalizmden önce ortaya çıktığını belirtiyor, ancak on sekizinci yüzyılın sonlarında tekrar siyasi arenada varlık gösteren demokrasinin, liberalizm tarafından şekillendirilen bir yol doğrultusunda modern dönemde ilerleyebildiğini

vurguluyor. Modern dönem demokrasisine yön veren liberalizmin ilkeleri ise daha on yedinci yüzyılda şekillenmeye başlamıştır.

Demokrasi tarihinde mihenk taşı görevini üstlenen bazı dönemeçler vardır ki; İngiltere’de 1215’de Manga Carta ile kralın sınırsız yetkilerinin tırpanlanması bunun ilk aşaması sayılabilir. 1776’da ilan edilen Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ile liberal ilkeler üzerine kurulu demokrasinin doğuşu gerçekleşmiştir. Burjuvazinin, aristokratlar karşısındaki talepleri Fransız İhtilalinde vücut bularak; özgürlük, adalet, eşitlik kavramlarının cihanşümül bir unsur haline gelmesine vesile olmuştur (Yakışır, 2009:20).

Heywood (2013:41-44) ise, on dokuzuncu yüzyıldan itibaren liberalizm ile demokrasi kavramlarının birbirlerinin adeta mütemmim cüzü olduğunu iddia ederek, liberalizmi Batı uygarlığının ayrılmaz parçası, sanayileşmiş Batının ideolojisi şeklinde tarif eder. Liberaller, monarşilerin “kralların İlâhî hak” doktrinine müstenit bir hipotezle iktidarlarını meşrulaştırmalarına açıkça meydan okumuşlardır. Bu meydan okuma ve köklü reform talepleri, her ne kadar “liberal” kelimesi dillendirilmese de gerek on yedinci yüzyılda İngiliz Devriminde, gerekse on sekizinci yüzyıl sonlarındaki Amerikan ve Fransız Devrimlerinde mevcuttur. On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılda liberal filozoflar, Aydınlanmanın evrensel akıl düşüncesinin tesiri altında kalarak, şahsi özerklik temelinde, üstün ve özel bir birey tasavvuru üzerinden düşünsel temelleri inşa etmeye çalışmışlardır. Bu temellendirme, aşamalı bir biçimde ve son tahlilde, insanlık tarihinin liberal prensipler ve liberal müesseselerin muvafakatiyle yazılacağı imasını taşıması yönüyle oldukça cesur ve radikaldir.

1.1. Liberal Medya Teorileri

Liberal düşüncelerin Batı’da güçlenmesi; yurttaşların eşit oy prensibiyle, rekabete dayalı, adil bir şekilde gerçekleşen seçimlerle kendini yönetecekleri tayin etmesi yani demokrasi; iktidarın gücünün sınırlanması yani güçler ayrılığı, vatandaş haklarının hukuki güvenceye bağlanması yani anayasacılık hareketleri beraberinde; mülkiyet hakkı, ibadet özgürlüğü, ifade ve düşünce özgürlüğü, düşündüklerini basma ve yayma serbestisinin önünü açmıştır. Dolayısıyla, basın ve muktedirler arasındaki çok boyutlu ve karmaşık dengeler etrafında şekillenen ilişkiler ağı, demokrasinin Avrupa ve ABD siyasal rejimlerine hâkim olması ile

birlikte farklı bir boyutta kendini göstermiş, medya ve demokrasi bu dönemden itibaren birbirlerini müspet ve menfi yönde etkileyen iki unsur haline gelmiştir.

Keane, (1999:34) basın özgürlüğü felsefesine ilişkin değerlendirmesinde, birbirinden farklı ancak kimi yerlerde de örtüşen dört akıma işaret etmektedir. Bunlar teolojik yaklaşım, birey haklarını öne çıkaran yaklaşım, faydacılık kuramı ve hakikate kısıtlamasız tartışma ile ulaşılabileceğini savunan yaklaşımdır. Teolojik Yaklaşım, basına uygulanan devlet sansürünü tanrının insanlara bağışladığı akıl namına eleştirir bu görüşü Henry Burton ve Henry Robinson da savunsa da asıl bayrak taşıyıcılığını John Milton üstlenmiştir.

Köker, (2015:110) liberal görüşün basın özgürlüğü alanındaki ilk önemli ismi olarak John Milton'u sayar. Milton'un Areopagitica adlı İngiltere parlamentosuna hitaben kaleme aldığı eseri basın özgürlüğüne ilişkin toplum faydasına şu çıkarımlarda bulunmuştur:

- Basın özgürlüğü, yanlış ve kötünün, doğru ve iyiden ayırt edilebilmesinin en iyi yoludur.
- Basın özgürlüğü, yeni ortaya çıkmış iyi fikirlerin, insanlara aşına düşünceler olmamaları nedeniyle kötü şekilde yaftalamasının önüne geçer.
- Kötülük kaynakları çeşitli olduğu için sansür yöntemiyle, insanların bu kaynaklara erişiminin önüne geçilemez.
- İnsan kendi iradesiyle, eserdeki kötü ya da iyiyi tayin etmelidir.

Teolojik unsurlar üzerinden temellendirilen basın özgürlüğü düşüncesini Milton'dan aktaran Keane; (1999:36) “Devlet sansürü Tanrı'nın insanlara ihsan ettiği akli reddediordu. Bir çeşit cinayetti bu. Bir insanı öldüren, Tanrının imgesinde yaratılmış akıllı bir yaratığı öldürür; öte yandan iyi bir kitabı yok eden, aklın kendisini ve insan aklına yansıdığı biçimiyle Tanrı'nın imgesini öldürür” şeklinde ifade etmektedir.

Keane'in gruplandırmasında ikinci olarak, bireyin haklarının basın davranışlarının önünde yer alması gerektiği fikri yer almaktadır. Bu akım temelinde doğal haklar kuramına dayanmaktaydı. Doğal haklar, en kısa ifade ile insanın insan olmasından kaynaklı, doğuştan sahip olduğu, devredilemez haklarıdır. İnsanın bu hakları; yaşama hakkı, hürriyet hakkı ve mülkiyet hakkı şeklindedir.

Basın özgürlüğünü doğal haklar üzerinden açıklayan Matthew Tindal'a göre; kişiler doğal haklarını yönetenlere karşı savunma hakkını haizdirler. Bu haklardan biri de basın özgürlüğüdür. Bu özgürlük, yurttaşları yönetenlerin olası kötü eylemlerine karşı korumanın bir güvencesiydi. Tindal “Sadık bir nöbetçi gibi sürprizlere engel olur ve yaklaşan tehlikeler konusunda zamanında uyarıda bulunur” sözüyle basına biçtiği görevi belirtmiş bulunmaktadır (Keane 1999:37).

Faydacılık kuramı, Keane'in sınıflandırmasında da yer almış ve Jeremy Bentham'ın düşünceleri doğrultusunda şekillenmiştir. Bentham; en fazla bireye, en büyük mutluluğu yaşatan yönetenlerin ve yasaların en iyisi olduğunu savunmuştur. Fakat insan; doğası gereği, hükmetme mevkiinde olduğunda kamunun isteklerini göz ardı edebilir ve bu durum da toplum yararına olmayabilir. Faydacılık kuramında basın hürriyeti, kamuya bilgi akışı sağlayarak, halkın karar alma süreçlerine katkı sağladığı gibi baskıcı idarelere karşı da bir denge mekanizması görevi ifa eder (Keane, 1999:39).

Basın özgürlüğünün bir başka savunusu ise, “Hakikat” in ancak serbestçe tartışılmak suretiyle elde edilebileceği düşüncesi üzerine temellendirilen görüştür. Bu görüşü savunanların başında liberalizmin büyük teorisyeni John Stuart Mill gelmektedir. Mill yalnızca basın özgürlüğü konusunda değil hemen hemen her toplumsal konuda özgürlüğe atıfta bulunmuştur. Hatta Heywood, Mill'in düşüncelerini “liberalizmin kalbi” şeklinde ifade etmiştir.

John Stuart Mill, “Özgürlük Üzerine” adlı eserinde basın özgürlüğü konusunda, faydacı kuram eleştirisinde bulunmaktadır. Faydacıların, yararlık vurgusunu yoğun bir biçimde yaparlarken hakikate değinmemeleri yanlıştır; zira faydanın tespiti için hakikatin aranması gerekmektedir. Düşüncenin hakikate uygunluğu, o düşüncenin faydası ile doğrudan ilintilidir (Keane, 1999:40).

Mill'e göre; düşüncelerin basın yoluyla özgürce ifade edilebilmesi gerekir; çünkü yönetenler tarafından susturulan bir düşünce belki de doğru olabilir. Doğruluk ihtimali taşıyan bir düşüncenin susturulması demek bu düşüncüyü susturanların, kendi doğrularını mutlak doğru olduğunu sandıkları anlamına gelir ki; hakikatte bu durum böyle olmayabilir. Mill'den

aktaran Keane (1999:40) bu durumu, “Yanılmazlığı kendi tekeline almak, potansiyel doğruyu ve hakikati baskı altına almak demektir” şeklinde ifade etmiştir.

Mill, herhangi bir konudaki baskın fikrin tamamı ile hakikat olduğu anlamına gelmediğini söyler, dolayısıyla hakikate ancak birbirine zıt görüşlerin mukayesesi yoluyla varılabileceğini belirtir. Hatta, bir düşünce bizzat hakikat dahi olsa karşıt düşünceler olmaksızın zamanla dogmalaşabileceği uyarısında bulunmaktadır (Köker, 2015:113).

Farklılıkları siyaset felsefesinin temeline oturtan Mill, hakikatin ortaya çıkarılması için evvela “karşıtların barıştırılması ve bir araya getirilmesi” gerektiğini ifade eder. Görüş farklılıklarını, “Bırakalım hakikat ve gerçek dışılık serbest ve açık bir mücadelede göğüs göğse savaşsınlar” sözüyle dile getirmiştir (Cuilenburg, 2009:119).

Köker’e (2015:113) göre; on dokuzuncu yüzyılda basın özgürlüğü adına gerçekleştirilen mücadeleler pek çok gelişmeye de vesile olmuştur. Köker, bu gelişmeleri şöyle sıralamıştır:

- Yönetenlerin zaafı ortaya çıkarılarak, yönetenler üzerinde baskı unsuru yaratılmaya çalışılmıştır.
- İfade özgürlüğüne getirilen kimi sınırlamalar, basın yoluyla görünür kılınmak istenmiştir.
- Demokrasi mücadelesini pozitif yönde etkilemiştir.
- İşçi sınıfının eğitim seviyesinin yükselmesine zemin hazırlamıştır.
- Kadınlar, göçmenler, siyahiler gibi toplumun dezavantajlı kesimlerinin bilinçlendirilmesi neticesinde; oy hakkına sahip olmayan insanların da siyasal ve toplumsal meselelerle ilgili farkındalık eşiğinin yükselmesi oldukça önemlidir.

Modern toplumda kitle iletişimi, toplumsal kurumlar arasında en önemlilerindedir. Kitle iletişiminin bu önemi, toplumsal denetimi sağlaması, ekonomik bir sektör oluşturması, siyasal gelişmelere etkisi bağlamında; iktisadi, sosyolojik ve siyasi süreçlerden ayrı düşünülemez. İnsanlar kendilerinin bizatihi deneyimlendirmedikleri olaylardan, kitle iletişim araçları marifetiyle haberdar olmaktadır. Ancak bu haber alma eylemi, kitle iletişim araçlarının aktardığı biçimde ve aktardığı oranda kamuoyuna yansıtılmaktadır. Kaya: (1999:24) “Bir bakıma toplum içinde bireylerin maddi varoluşlarının imgesel ilişkileri

(ideolojiler) kitle iletişim araçlarının oluşturduğu bir yapı içinde belirlenmektedir’’ sözleriyle bu durumu belirtmektedir.

Medyanın on dokuzuncu yüzyılda girdiği varoluş mücadelesi ve elde edilen kazanımlar, yirminci yüzyıl medyasına siyasal, toplumsal ve iktisadi hayata eskisinden daha fazla yön veren bir yapı olma misyonunu yüklemiştir.

Medya teorilerine ilişkin çok çeşitli görüşler ortaya konmuş olmasına rağmen tartışma temelinde iki ana eksen etrafında şekillenmektedir. Bunlardan birincisi ana akım olarak da adlandırılan liberal teori, diğeri ise çatışma ve hegemonya temelli eleştirel teori şeklindedir (Kaya, 1999:24).

Montesquieu “iktidar; iktidarın gemi, freni olmalıdır” sözüyle güçler ayrılığına işaret etmiştir (Heywood, 2013:56). Yasama, yürütme, yargı erkleri, kapitalist demokrasinin bir zorunluluğudur. Dördüncü güç olarak anılan basın ise, bu üç gücü geliştiren ve halk adına gözetleyen bir müessese anlamında kullanılmaktadır (Erdoğan, 1999:33).

Ana akım yaklaşımı olarak da ifade edilen liberal teoriye göre medya, toplumun aynasıdır. Yani toplumda cereyan eden hadiseleri vatandaşlara yansıtma görevini ifa eder. Medya bu görevi, rasyonel bir biçimde ve toplumun genel faydası için gerçekleştirir. Medyanın bu sayede; sosyal bütünleşmeyi sağladığı, birlik ve beraberliğin muhafaza edilmesine yardımcı olduğu iddia edilmektedir. Tüm bunların gerçekleşmesinin şartı ise, özgür bir biçimde düşünme, düşündüklerini ifade etme ve bunları aktarmanın güvence altında olmasıdır. Bu sayede basın özgürlüğü, temel hak ve hürriyetlerin tabii neticesi ve müşahhas ifadesidir. Liberal bakış açısına göre, birbirinden farklı görüşlerin olduğu çoğulcu bir toplumda basın, her zaman bir denge unsuru oluşturarak; son aşamada toplumun genel faydası gözetilmiş olacaktır. Basına dördüncü güç denmesinin sebebi budur (Kaya, 1999:24-25).

Basının asli vazifesini kamuoyu oluşturmak ve yönetim organlarını teftiş etmek olarak biçimlendiren dördüncü güç anlayışına göre, medya vatandaşlık haklarını kullanabilmesi için halka gerekli bilgilendirmeyi sağlayan erktir. Bilginin halka ulaştırılmasındaki sorumluluğu demokrasi-medya arasındaki bağı vazgeçilmez kılmaktadır. Lundby ve Ronning’den aktaran Yakışır’a göre; Medya, halkın yurttaş olmaktan dolayı sahip olduğu

haklara erişmesi noktasında gerekli enformasyonu sağlar. Halkın siyasal karar alma süreçlerine aktif katılımı, sosyal gelişimi beraberinde getirmekte ve demokrasiye katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla medya ile demokrasi arasındaki münasebetin vazgeçilmezliği ortaya çıkmaktadır (Yakışır, 2009:28).

Bugüne değin medyanın işlevi üzerine pek çok farklı görüş ortaya atılmış ve iletişim bilimciler bu konuda bir mutabakat içerisinde olamamışlardır. Bu fikir ayrılıkları ideolojik kökenli olduğu gibi, medyanın ne ifade ettiği, hangi amaca hizmet ettiği ülkeden ülkeye toplumdaki topluma da değişiklik arz edebilmektedir. Ülkenin yönetim şekli ve demokrasinin ifade ettiği anlam medyanın o ülkedeki konumunu netleştirecek parametreler arasında bulunmaktadır.

Cuilenburg, (2009:104) demokrasilerde medyanın siyasi partiler ile yurttaşlar arasında bir vasıta görevi ifa ettiğini belirtmektedir. Medyanın temelde üç fonksiyonu bulunmaktadır. Basının enformasyon işlevinden kasıt, vatandaşların siyasalar hakkında bilgilendirilmesidir. İkinci olarak, halkın problemleri konusunda hükümetin haberdar edilmesi, ifade işlevi olarak tanımlanmıştır. Enformasyon işlevinde önerilen ya da yürütülen politikalar hakkında halk bilgilendirilirken, ifade işlevinde ise toplumsal sorunlardan, halktan gelen taleplerden yönetenler haberdar edilmektedir. Medyanın üçüncü işlevi ise, eleştirel işlev olup, hükümet siyasalarının kritiğini ihtiva etmektedir.

1980 yılında İrlanda eski dışişleri bakanı Sean MacBride'in başkanlığında UNESCO bünyesinde faaliyet gösteren uluslararası komisyon iletişim sorunlarının çözümüne ilişkin kapsamlı çalışmalar yapmış ve önemli kararlar almış bulunmaktadır. Bu komisyon iletişimin işlevleri konusuna da değinmiş ve "Mac Bride Raporu" olarak da bilinen "Many Voices, One World" adlı belgede iletişimin işlevleri sekiz ana başlıkta toplanmıştır. Bu işlevlerin uygulanması ülkeler arasında değişiklik arz etse de sekiz fonksiyon farklı biçimlerde her ülkede görülebilmektedir.

- Haber ve Enformasyon Akışı: Kitle iletişim araçları yoluyla; mahalli, bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçekte yaşanan durumların kitlelere nakledilerek, kitlelerin bu durumlarla ilgili rasyonel karar alma ve tepkide bulunmalarının sağlanabilmesi sürecidir.

- Toplumsallaştırma: Kişilere, sosyal yaşama aktif katılımı sağlayıcı, bilgi ve değerlerin aktararak, kişi ile toplum arasındaki sosyal entegrasyon sürecine katkıda bulunma işi kitle iletişim araçlarının işlevlerinden biri durumundadır.
- Güdüleme: Kitle iletişim araçları, gerçekleştirilmek istenen toplumsal hedeflerin, bireylere anlatılması ve bu sayede bireylerin hedefleri sahiplenmesini amaçlar. Bu yolla, toplumsal hedefler yararına bireylerin farkındalık, gayret ve katılımı teşvik edilmiş olur.
- Tartışma Ortamı Hazırlama: Halkın var olan sorunlarına ilişkin, uzlaşma ve kamu yararı temelinde bir tartışma ortamı yaratılarak, bu yolla amaçlanan toplumsal gelişime katkı sağlanmaktadır.
- Eğitim: Kitle iletişim araçları tarafından sağlanan bilgi aktarma işi, aynı zamanda toplumun bilgi düzeyini, entelektüel kapasitesini artırıcı bir yarar sağlamaktadır.
- Kültürün Gelişmesine Katkı: Kitle iletişim araçları, sanatsal ve kültürel faaliyetlerin tanıtımını gerçekleştirerek; toplumun sanat, tarih ve kültürel miras konusunda hassasiyet ve bilinç kazanmasına yardımcı olmaktadır.
- Eğlendirme: İletişim araçları, toplum bireyelerine günlük yaşamın sıkıntılarından uzaklaşacakları tiyatro, sinema, konser, spor müsabakaları gibi sosyal faaliyetleri tanıtım işlevini yerine getirmektedirler.
- Bütünleştirme: Kitle iletişim araçları, zikredilen diğer işlevleriyle birlikte, bireyle toplum arasında münasebetlerin gelişmesini sağlayacak, kişilerin birbirlerini tanımaları ve anlamaları neticesinde de toplumsal entegrasyon işlevi yerine getirilmiş olacaktır (Girgin, 2008:56-57).

1.2. Eleştirel Medya Teorileri

Kaya'ya (1999:27) göre, yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar, ana akım (liberal) yaklaşım ciddi bir muhalefetle karşılaşmamıştır. Basının kamu yararını gözeterek, halk adına çalıştığı düşünülmüştür. Ancak gazetelerin bir aşamadan sonra büyük kitlelere seslenme işini reklamlar olmadan yapmaları mümkün değildir. Ayrıca medya sektörünün büyük yatırım gerektiren; buna karşın karlılığı nispeten düşük bir sektör olduğu bilinmektedir. Liberal yaklaşım, özel mülkiyetin yaygınlaştırılmasını ve basın kuruluşu sayısının artmasını ilkesel olarak kabul etmektedir, lakin serbest pazarın rekabet koşulları oldukça zordur ve küçük

medya kuruluşlarının bu koşulların üstesinden gelmesi mümkün değildir. Sonuç itibariyle bu durum medyada tekelleşmeyi doğurarak, medya kuruluşlarının büyük sermayeli holdinglerin denetimine girmesine zemin hazırlamıştır. Yazara göre, “Medya içerikleri her zaman onu finanse edenlerin çıkarlarını yansıtmaktadır” Bu durumda medya, sermaye çevreleri, siyaset unsurlarının eskisinden daha karmaşık ilişkiler içerisinde bulunabilmeleri anlamına gelebilmektedir.

Pazar rekabetinin iletişim hürriyetinin güvencesi olduğuna ilişkin savların artık geçerliliğini yitirdiğini söyleyen Keane’e (1999:95) göre, “Âdem-i merkeziyetçi pazar rekabetinin, siyasal despotizmin panzehiri olduğu günler” geride kalmıştır. Değişen mülkiyet ilişkileri ve denetim faaliyetleri basın oligopol gibi bir yapıya dönüşmesine zemin hazırlamıştır.

Keane, (1999:95-96) pazar liberallerine eleştirilerini şu şekilde ifade etmektedir: “İletişim pazarları, iletişim özgürlüğünü kısıtlamaktadır; pazara girmek isteyenlere engeller koymak, tekellere izin vermek, seçenekleri sınırlamak, enformasyonun egemen tanımını kamu yararı kavramından uzaklaştırarak, pazar rekabeti pazar sansürünü yaratmaktadır.”

Medyanın dördüncü güç olarak, demokrasinin gelişimine katkı sağladığı, halkın gözü kulağı olduğu iddiasının doğru olmadığını düşünen Erdoğan’a (1999:36) göre; bu iddia iletişim teknolojilerini yönlendiren güçlerin, tarihsel mücadelede kullandıkları bir argümandı. Medyanın kendine biçtiği kamu yararına hizmet ettiği fikri, on sekiz ve on dokuzuncu yüzyılda monarşiler karşısında medyayı özgürlükçü bir zemine taşımış ancak kapitalist siyasal yapının egemenliği sonucunda ise medya kapitalist yapının bir parçası haline gelip, tutucu bir hüviyete bürünmüştür.

Eleştirel medya yaklaşımı, umumiyetle Marksist gelenek içerisinde ortaya çıkmış olup, liberal kuramın ortaya attığı medyanın yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü güç olduğuna ilişkin ortaya koyduğu argümanın şiddetli bir reddiyesini gerçekleştirmiştir.

Eleştirel teorinin kavramsal çerçevesinin oluşumuna büyük bir katkı sağlamış olan Frankfurt Okulu, adını kurulduğu Frankfurt Üniversitesi Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü’nden almış, kurucuları Theodor Adorno ve Max Horkheimer’dır. Frankfurt Okulu kapitalizmin yarattığı, tahakküm ve otorite ilişkilerinin çözümlenebilmesi amacıyla; sosyolojiden, tarihe,

iktisattan, psikolojiye pek çok sosyal bilimin bir bütünsellik içerisinde yorumlanıp anlamlandırılmasını amaçlamıştır (Köker, 2007:46).

Frankfurt Okulu, genel anlamda birbiriyle rabıtalı üç konu üzerinde durmuş ve bu konuların eleştirel çözümlemesiyle ilgilenmiştir. Bu konular, pozitivistin epistemolojik kritiği ve yöntemsel eleştirisi, teknokrat ve bürokrat ağırlıklı yeni egemenlik anlayışının biçimlenmesinde teknolojinin ideolojik rolüne ilişkin bir eleştiri ve üçüncü olarak tahakkümün kültürel yönlerini açıklamaya çalışan Kültür Endüstrisi kavramıdır (Akgün, 2015:27).

Frankfurt Okulu entelektüelleri, Kültür Endüstrisi başta olmak üzere, popüler kültür, kitle kültürü, ideoloji imgelerinden hareketle eleştirel medya teorisi oluşturmuşlardır. Bu kuramcıların medyaya, bakış açısı genel anlamda menfidir. Medya aygıtlarını, toplumsal denetime ve kapitalist sistemin sürekliliğine zemin yaratan bir meşrulaştırma aracı olarak görmektedirler (Yakışır, 2009:12).

Arsev Bektaş, Frankfurt Okulu'nun medyaya ilişkin görüşlerini şu sözlerle ifade etmiştir:

Frankfurt Okulu'nun klasik temsilcileri olarak kabul edilen Adorno ve Horkheimer, İkinci Dünya Savaşı dönemi ve sonrası Batı medyası ve kültürü üzerine yoğunlaşmışlar ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde oluşan dönüşümü "kültür endüstrisi" olarak tanımlamışlardır. Onlara göre kültürün bir ürün ya da meta haline geldiği bu sistem, türdeş bir bütün oluşturuyordu. Belli bir tüketici grup hedeflendiğinden, bir reklam spotu, bir otomobil ya da bir film arasında özde hiçbir fark yoktu. Frankfurt Okulu temsilcilerinin üzerinde birleştikleri en önemli varsayım medyanın etkili olmak için kurulmuş olduğu ve bu etkinliğin teknolojik düzeyde zaten verili olduğudur (Bektaş, 2000:184).

Adorno ve Horkheimer'den aktaran Köker'e (2007:47) göre, kapitalizmin araçsal-ussal teşkilatlanışı sadece siyasal ya da iktisadi hayatı etkilenmekle kalmaz, tüm sosyal ilişkiler ağına sirayet eder. Kültürel ürünlerin tek tipleştirilmesi, standartlaşması, farklılıkların giderek azalması, sonucunda ortaya çıkan Kültür Endüstrisi, bireylerin müşterek rasyonel karar alma süreçlerini olumsuz yönde etkilemek suretiyle, gündelik yaşamda insanların önüne çıkarılan bariyerleri görünmez kılar. İnsanlar Kültür Endüstrisi ürünlerinin verdiği hazzı yaşarlarken, bireyler arasındaki sosyal eşitsizlikleri göremez olurlar ve sistemin yeniden üretiminin meşrulaştırılması sağlanmış olur.

Kültür Endüstrisi'nin insanları nasıl etki altına alabildiğini Keane şu sözlerle ifade etmektedir:

Kitle iletişim endüstrisi yüksek ve alçak kültürler arasındaki ayrımı yok edecek bu türden eğilimleri güçlendirmekteydi. Ardında yıkıcı bir “stilize barbarlık” izi bırakmaktaydı. Kültür Endüstrisi'nden çıkan endüstrileşmiş haberler ve eğlenme malzemeleri tüketicilere bilgi veriyor, zevkten dört köşe ediyor, şaşkına çeviriyordu. Endüstri kapitalizminin gücü tüketicilerin zihinlerine nakşoluyordu. Gerçek hayat, gazeteler, filmler ya radyo programlarında sunulan gerçeklikten ayırt edilmez hale geliyordu. Kültür Endüstrisi, bireyleri günlük hayatın monoton sıkıcılığında kurtulmak için medyaya özdeşleşmeye teşvik etmekle, kitleleri yanıltıyordu. Onların, her şeyi günü gününe izlediklerini dünyada olup bitenlerden haberdar olduklarını, mutlu ve başarılı olduklarını düşünmelerini sağlıyordu. Herkes kendini unutasıya eğleniyordu. Klişelerle ifade edilen tatmin baskın çıkıyor, sahte bireycilik yaygınlaşıyordu; bireylerin hiçbir konuda eleştirel düşünceleri desteklenmiyordu. Böylece, gözlerinin önündeki acıları ve adaletsizlikleri unutuyorlardı. Altına hücum tutkusuna kapılıyorlardı (Keane, 1999:78).

Liberal medya kuramına eleştirilerden biri de ekonomi politik yaklaşımdır. Ekonomi politik medya yaklaşımı, medya içeriklerinin, medyaya sahip olan sermayedarlar ve medyayı denetleyen sınıfın faydası ve ilişkileri esasına göre şekillendiğini savunmaktadır. Keane'in (1999:88) Liebling'e ait olduğunu iddia ettiği; “Basın özgürlüğü yalnızca basına sahip olabilenlere aittir” sözü bu minvalde oldukça manidardır.

Shoemaker ve Reese'den aktaran Yakışır'a (2009:16) göre; Ekonomi politik görüşünü savunanlar, Marksist alt yapı-üst yapı fikrini benimserler. Buna göre alt yapı olan ekonomi, bir üst yapı olan ideolojiyi belirlemektedir. Yani, medya sahiplerinin iktidarla aynı safta olacağını, medya organlarının el değiştirmesinin, iktidar ile olan ilişkilerde bir farklılık arz etmeyeceğini, dolayısıyla medya sahipleri ile iktidar sahiplerinin ortak paydada buluşabileceklerini belirtir.

Chomsky, medyanın medya patronları ve iktidarın amaçları doğrultusunda hareket ettiğini şu sözlerle beyan etmektedir: “Medya, haberlerin ve çözümlerinin çatısını yerleşik ayrıcalıkları destekleyen bir çerçevede kurarak ve bu doğrultuda her türlü tartışmayı sınırlayarak, birbiriyle kaynaşmış olan devletin ve şirketlerin çıkarlarına hizmet etmektedir.” (Chomsky, 1993:29).

Ekonomi politik ve Marksist yapısalcı yaklaşımın bir terkibi denebilecek kültürel çalışmalar yaklaşımı liberal teoriye karşı çıkan bir başka eleştirel yaklaşımdır. Ancak kültürel yaklaşım Marksist literatürdeki “alt yapı-üst yapı” olgusunu kabul etmez. Kültürel çalışmacılar, kültürel bağlam temelinden toplum-iktidar-medya ilişkilerini anlamlandırmaya çalışmaktadırlar. Medya, toplum bireylerinin algılarını yönlendiren, yöneten, denetleyen mütehakim bir yapı olma görevini üstlenmektedir. Bununla beraber medya, tahakküm uygulayan bir yapı olsa da bu niteliğini baskı unsuruyla göstermez bilakis toplumsal rızanın kazanılmasına yönelik faaliyetlerle, egemen güçlerin menfaatleri doğrultusunda kendini şekillendirmektedir (Yakışır, 2009:17).

Althusser (2002:32-35) “İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları” adlı eserinde, devletin iktidarını baskı aygıtları ve devletin ideolojik aygıtları olmak üzere iki mekanizma üzerinden tesis ettiğini öne sürer. Bu ayrıma göre, hükümet, mahkemeler, ordu, polis gibi güçler devletin baskı aygıtlarını teşkil ederken; aile, dini kurumlar, basın, sendikalar, edebiyat, spor gibi müesseseler ise devletin ideolojik aygıtlarını (DİA) oluştururlar. Althusser’e göre ikisi arasında çok önemli birkaç farklılık bulunmaktadır. Baskı aygıtları bir tane olsa da DİA’lar çok çeşitlidir, baskı aygıtları kamu alanında iken, DİA’lar özel yaşamda bulunmaktadır, baskı aygıtları cebir, zor kullanma yoluyla işlerken, DİA’lar ideoloji yoluyla egemenlerin çıkarlarına hizmet ederler.

Althusser “Haberleşme DİA’sı” olarak adlandırdığı basın, radyo ve televizyonun rolünü şu şekilde tarif etmektedir:

Tüm DİA’lar, hangisi olursa olsun, aynı hedefe yönelir: Üretim ilişkilerinin yeniden üretimi, yani kapitalist sömürü ilişkilerinin yeniden üretimi. Her biri bu tek hedefe kendine özgü yoldan katkıda bulunur: Siyasal aygıt bireyleri devletin siyasal ideolojisine uydurur. Bu ya “demokratik”, “dolaylı” (parlamentar) ideolojidir, ya da “dolaysız” (plebisitçi veya faşist) ideoloji. Haber aygıtı, tüm “yurttaşları” basın, radyo, televizyon ile günlük milliyetçilik, şovenizm, liberalizm, ahlakçılık vb. dozlarıyla besler. Kültürel aygıt da aynı şeyi yapar (Althusser, 2002.43).

Köker’in (2007:72) aktardığına göre, Althusser toplumu bireylere dayandırarak açıklama yoluna gitmez, toplumu “ekonomik, politik ve ideolojik pratiklerin bir koleksiyonu” olarak görür. Kapitalist devlet bu unsurlardan müteşekkil olan toplumu, bir arada tutmak için sadece salt baskıya başvurmaz, ideolojik pratikleri de devreye sokar. Aile, medya, eğitim,

din kurumları aracılığıyla gerçekleştirilen bu süreç sonunda biçimlenen ideoloji, sosyal ilişkilerin yönetenler lehine yeniden üretilmesine vesile olur.

Kültürel çalışmaların ilerlemesinde büyük katkı sahibi olan düşünürlerden Gramsci, siyaset kuramı literatürüne “Hegemonya” kavramını kazandırmıştır. Hegemonya, yönetici sınıfların hakimiyetlerini korumak, devam ettirmek ve kendilerine meşruiyet kazandırmak için başvurdukları metotlardan biridir. Hegemonya rıza esasına dayalı olarak muktedirlerin konumunu tahkim eder. Medya da bu sürece destek noktasında kendine biçilen görevi ifa ederek, mevcut düzenin devamını ve yeniden üretimini sağlar. Heywood Gramsci’nin hegemonya kavramını şu şekilde açıklamıştır:

Gramsci’ye göre, kapitalist sınıf sistemini ayakta tutan şey, sadece bu sınıfın eşitsiz siyasî ve İktisadî iktidarı değil, kendisinin kavramlaştırmasıyla burjuva fikir ve ideolojilerinin hegemonyasıdır. Hegemonya, önderlik ya da hâkimiyet demektir. İdeolojik hegemonyanın anlamı ise burjuva fikirlerinin karşıt görüşlerin yerini alıp, çağın sağduyusu olması demektir. Gramsci, ideolojinin sanatta, edebiyatta, eğitim sisteminde, kitle iletişiminde, günlük dilde ve popüler kültürde, kısaca tüm toplumsal düzeylerde ne derece gömülü olduğuna dikkat çekmiştir (Heywood, 2013:25).

Gürses’ten aktaran Yakışır (2009:84), Althusser’in “DİA” sı ile Gramsci’nin “Hegemonya” sı arasındaki farkı şöyle belirtmektedir: Althusser’in ideoloji teorisi, muktedirlerin çoğunluk üzerinde tesis ettikleri iktidarın ideolojik yollarla devamına vurgu yaparken; Gramsci, hegemonya ile egemen güçlerin iktidarının sürdürülebilirliği için toplumsal rıza üretilmesine atıfta bulunmaktadır.

Medyanın ifade ettiği anlam, amaçları, fonksiyonları üzerine her cenahtan pek çok görüş, yaklaşım, fikir ve teori ortaya atılmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı’nın sona ermesinden itibaren demokratik yönetim şeklinin en ideal rejim olduğu evrensel olarak kabul görmüştür. Temsili demokrasilerde insanlar, kendilerini yönetenleri serbest seçimler sonucunda verdikleri oylarla tayin etmektedirler. Medyanın gücü, demokratik rejimlerde otoriter rejimlere nazaran çok daha fazla ve etkilidir. Halkın problemlerinin yönetim kanallarına iletilmesi, kamuoyuna enformasyon akışının sağlanabilmesi, yönetimin denetlenmesi ve kimi politikalarının eleştirilebilmesi, herhangi bir konuda kamuoyu oluşturulabilmesi yalnızca demokratik teamüllerin hüküm sürdüğü bir ülkenin medyası tarafından

gerçekleştirilebilecek fiillerdir ve medyanın, yasama, yürütme, yargı erklerinden sonra dördüncü güç olduğu fikri demokrasinin içselleştirildiği bir ülke için mümkündür.

Demokratik toplumlarda, iktidar- toplum- medya arasında devamlılık arz eden bir ilişki bulunmaktadır. Eyüboğlu bu ilişkiyi şu şekilde metaforize etmiştir:

Siyasetin her düzeyinde karar ve iktidar odaklarının kendi arasında olduğu gibi iktidarın kendisi ile yurttaşlar arasında da iki yönlü ve karşılıklı haber ve bilgi akışı kesintisiz süregider. İktidardan yurttaşa, yurttaşlardan iktidara, gerçekleşen bu haber ve bilgi akışı, siyasetin demokratik yapılışını ile ilgilidir. İktidar, bu akışta kalın ya da ince delikli süzgeçler kullanarak iletişimin hızını ve debisini tek yanlı olarak ayarlamaya heveslenebilir. Bunun karşılığında da yurttaşlardan gelecek haber ve bilgi akışı, az-çok bilinçli biçimde, yavaşlayabilir ve azalabilir. Bunun için de sistemin kendi içindeki bu akışta olabilecek tıkanma ve aksamaların giderilmesi, medyanın işlevini yeniden ön plana çıkarır. Medya, sistemin bir aygıt olarak tıkanmasını önlemede devreye girer, sistemin şu ya da bu nedenle tıkadığı kanalların yerine yaşamsal olan bu akışı sağlar. İşte bu noktada demokratik bir toplumda medyanın yaşamsal önemi ortaya çıkar. Demokratik bir işleyişin böylece vazgeçilmez sahibi olan medya, ancak yokluğunda değeri ve yeri belli olan bir işlev görür (Eyüboğlu, 1999:44).

Teknik gelişmelerin de gücüyle çok hızlı bir biçimde büyük kitlelere seslenebilme gücüne sahip medya; kamuoyunu yönlendirebilir, hangi konuların gündemde tutulacağına karar verebilir, bu durum ise yurttaşların karar alma süreçlerindeki seçimlerini etkileyebilmektedir. Demokrasinin işlerliği ve daha ileri bir seviyeye ulaşabilmesini mümkün kılan etken ise medya organlarının çok sesli bir anlayışla halka enformasyon sağlamasıdır (Ulusoy, 2004:156-158).

Medya ile demokrasi arasında doğru orantı olduğu söylenebilir. Tarafsız ve yansız, her türden fikrin özgürce dile getirilebildiği bir medyanın demokrasiye olumlu katkılar sağlayacağı açıktır, öte yandan tarafsız ve çok sesli bir basın var olabilmemesinin ön koşulu da o ülkede demokrasinin işlerliğidir.

Atabek'in (2002:233) aktardığına göre, medya kuruluşlarının gerek iktidar sahipleriyle gerekse iktisadi güç sahipleriyle birtakım ilişkiler kurması kaçınılmazdır. Hal böyle olunca gündemdeki konuların belirleyicileri de iktidarı ve ekonomik gücü elinde bulunduranlardır. Burada önemli olan medya tarafından kamuoyunun görüşü olarak lanse edilen fikirlerin,

gerçekten toplumun düşüncelerini mi yansıttığı yoksa kamuoyunun çeşitli güç odaklarınca manipüle mi edildiği sorunsalı daima mevcuttur.

Demokrasi ifade serbestisini temel alan, kişi hak ve hürriyetlerinin yasal güvencelerle muhafaza edildiği bir rejimdir. Demokrasinin devam etmesini ve ilerlemesi sağlayan ise kamuoyunun iktidarı eleştirebilir olmasıdır. Kamuoyunun doğru bilgilendirilmesi noktasında ise medya hayati bir görev üstlenir. Bu durum ülkemizde de aynı şekilde olmuş ve 1831’de yayınlanan ilk Türkçe gazete Takvim-i Vâkâyi’den günümüze kadar basının önemi durmadan yükselen bir biçimde artmıştır.

1923’de kurulan Türkiye Cumhuriyeti, 1946 yılında çok partili yaşama geçmiş, CHP içerisinde ayrılan, Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü önderliğindeki muhalifler Demokrat Parti’yi kurmuşlardır. Beklenenin üzerinde bir hızla yıldıran DP 1950 seçimlerinde büyük bir seçim zaferiyle iktidara gelmiştir. 1950-1960 arasında tam on yıl boyunca ülkenin kaderini elinde bulunduran DP iktidarı, Türk siyasi hayatında halen konuşulan çok önemli bir dönemdir. Demokrat Parti’nin iktidara gelişi, üç seçim dönemi boyunca muktedir oluşu şüphesiz basınla olan ilişkilerinden ayrı değerlendirilemez.

Demokrat Parti’nin 1946’dan itibaren giderek büyümesi ve basının desteğini alması CHP’yi basın üzerinde uyguladığı birtakım baskıları yumuşatmasını zorunlu kılmıştır. 1931 tarihinde kabul edilen Matbuat Kanunu’nun, basın kuruluşlarının Bakanlar Kurulu ile kapatılabilmesine imkân veren 50’nci maddesi, Demokrat Partililerin de desteğiyle kaldırılmıştır (Topuz, 1973:173).

Adnan Menderes basının önemini ve gücünü bilen ve bunu özellikle iktidarının ilk yıllarında rasyonel bir biçimde kullanabilmiş bir liderdir. N. Yıldız’ın aktardığına göre Menderes, dönemin Devlet Bakanı Mükerrerem Sarol’a basının ehemmiyetine ilişkin şunları söylemiştir:

Basın, çok canlı bir müessesedir, asimilasyon gücü üstün olan bir kurumdur. İçine aldığı insanları, kısa bir zamanda hazmeder, kendi bünyesine katar. Birçok yakın dostlarımla çocukları, bir gün basın konusunu tartışırken babalarına ‘ben önce gazeteciyim, sonra sizin oğlunuzum’ demekten

sakinmemişlardır. Toplumun en güçlü müessesesi sayılan aileyi de aştığına göre, basın dördüncü kuvvettir demek, onu biraz da hafife almaktır (N. Yıldız, 1996:487).

Demokrat Parti, 1950 ilkbaharında iktidara gelmesinden yaklaşık iki ay gibi çok kısa bir süre sonra 1931 tarihli Matbuat Kanununu yürürlükten kaldırarak, yenilikçi ve demokrat nitelikli 5680 sayılı Basın Kanunu'nu çıkarmıştır. Bu kanuna göre, artık gazete-dergi yayınlatabilmek için hükümetin iznine ihtiyaç kalmamıştır. Basın suçları ile özel mahkemeler ilgilenecektir. Cevap hakkı daha adil bir düzeye oturtulmuş, gazete sahiplerinin, gazetesinde çıkan yazıdan dolayı cezai sorumluluğu kaldırılmıştır. Demokrat Parti döneminin ilk yıllarında basın lehine atılmış adımlardan biri de basın işçi ve işverenlerinin sosyal ve mesleki haklarını düzenleyen 5953 sayılı kanun olmuştur (Tokmak, 2007:59-61).

Demokrat Parti döneminin ilk yıllarında hükümet ile basının ilişkileri oldukça iyi düzeyde seyretmiştir. Dönemin önemli gazetelerinden Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet, Zafer, Akşam, Tasvir, Yeni Sabah gibi gazeteler DP yanlısı bir tutum izlemişlerdir (N. Yıldız, 1996:486). DP ile basın arasında devam eden sıcak ilişkiler 1953 yılından itibaren tersine dönmeye başlamıştır. Basının eleştirileri karşısında kanuni tedbirlere başvurmayı seçen iktidar, Basın Kanunu'nda çok sayıda değişiklikler yapmış, 1954 tarih ve 6334 sayılı “Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkında Kânun” yürürlüğe girmiştir. Ayrıca kamuoyunu uzun süre meşgul eden “İspat Hakkı” konusu DP içerisinde bile ayrılıklara yol açmıştır (N. Yıldız, 1996:491-494).

Demokrat Parti döneminde basın aleyhine yapılan yasal düzenlemeleri; resmi ilanların gazetelere dağıtımı, kâğıt tahsisi, muhalif basına uygulanan sansür, muhalif gazetecilerin yargılanması, gazetelerin toplatılması, kapatılması, Tahkikat Komisyonu'na basın aleyhine geniş yetkiler verilmesi gibi tedbirler takip etmiştir.

Basının dördüncü güç olması, yurttaşların farklı ve çok sayıda iletişim kanalından haber ve enformasyon sağlayabilmesi gerçeği günümüzde olduğu gibi o dönem için de geçerlidir. Basının hoyratça muamelelere tabi tutulması her şeyden önce demokrasimiz için bir şanssızlıktır. Demokrat Parti basın ilişkisine çalışmanın üçüncü bölümünde ayrıntılı olarak değinilecektir.

BÖLÜM II

DEMOKRAT PARTİ'NİN KURULUŞU VE İKTİDARA GELİŞİ

Demokrat Parti'nin kuruluşuna kadar geçen süreçte çok partili demokrasinin kurulması adına, 1924'de Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası denemeleri olmuşsa da başarı sağlanamamıştır. Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Rauf Orbay, Refet Bele gibi Kurtuluş Savaşı'na bilfiil iştirak etmiş önemli paşalar tarafından kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın temel niteliklerini Zürcher şu şekilde tanımlamaktadır:

Yeni parti beyannamesini ve programını yayımladığında, Batı Avrupa'ya has liberal nitelikte bir parti olduğu belli oldu. Çoğunluk partisi gibi laik ve milliyetçi politikalarından yanaydı, ancak onun köktenci, merkezîyetçi ve otoriter eğilimlerine açıkça karşı çıkıyordu. Bunun yerine, âdem-i merkezîyetçiliği, güçler ayrımını ve devrimci değişimden çok evrimci değişimi savunuyordu. Dış borçlanmayı gerekli sayan daha liberal bir ekonomi politikasına da sahipti (Zürcher, 2000:246).

1925 yılı Şubat ayında Doğu illerinde patlak veren Şeyh Sait ayaklanmasının bastırılabilmesi için İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur. Fevkalade yetkileri haiz bu mahkemeler isyancıları yargılamanın yanı sıra, isyanı destekledikleri gerekçesiyle TpCF'nin yerel şubelerini kapatmış, ayrıca Ankara İstiklal Mahkemesi, partinin tümüyle kapatılması yönünde hükümete öneride bulunmuştur. Sonuç itibarıyla parti 3 Haziran 1925'te karşı devrimci bir nitelik taşıdığı gerekçesiyle tamamen kapatılmıştır (Kongar, 1998:139).

Türkiye'de çok partili hayata geçiş için atılan ikinci adım 12 Ağustos 1930 tarihinde kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'dır. Parti bir dönem başvekillik görevini de ifa eden Fethi Okyar tarafından kurulmuştur. Kongar'ın (1998:147-149) "yapay ve güdümlü bir demokrasi deneyi" olarak tanımladığı bu parti ekonomi alanında liberal değerleri savunmaktadır. SCF'nin tabanda giderek karşılık bulması ve bu durumun partiyi mevcut iktidar ile

çatışmaya götürme olasılığı tedirginliğe yol açmış ve parti 17 Kasım'da bizzat Genel Başkan Okyar tarafından feshedilmiştir.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde öncelikle II. Dünya Savaşı koşullarının savaşa direkt katılmayan Türkiye için ne derece etkili olabildiği görülecektir. Ardından Demokrat Parti'nin kuruluşu ve muhalefette geçirdiği dört yılın genel çerçevesi oluşturularak 1950 seçimleri ile iktidarın el değiştirmesi ve Türkiye tarihi için yeni bir dönemin başladığının altı çizilecektir.

2.1. II. Dünya Savaşı Sonrası Çok Partili Hayata Geçişe Neden Olan İç ve Dış Faktörler

II. Dünya Savaşı, milyonlarca insanın ölümüne sebebiyet veren dünya tarihinin en kanlı, en yıkıcı savaşlarından biridir. Türkiye savaşa fiilen iştirak etmemesine karşın savaş sürecinden yakından etkilenmiştir. Bu dönemde Türkiye olası bir savaşa hazırlık için büyük bir ordu kurmak mecburiyetinde kalmış bu durum da zayıf olan ülke ekonomisini daha da açmaza sürüklemiştir. Bu krizden kurtulmak için -aşağıda ayrıntılı olarak değinilecek- ekonomiye yönelik birtakım kanunlar çıkaran hükümet gitgide toplumsal muhalefetin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu dönemde Türkiye'nin her ne pahasına olursa olsun savaşa girmemesi bir zafer olarak başarı hanesine yazılsa da II. Dünya Savaşı'nın, tek parti dönemini sona erdiren, DP iktidarının önünü açan en büyük unsur olduğu söylenebilir.

1945 yılına gelindiğinde büyük devletler savaşı kaybedeceği belli olan faşist devletlerin yaratacağı boşluklardan faydalanma amacındaydılar. Sovyet orduları Berlin'e yüz on kilometre kadar yaklaşmış olmasına rağmen, İngiliz ve Amerikan güçleri Alman sınırına varmışlardı. Müttefiklerin farklı ilerleyiş hızları önemlidir çünkü, bu müttefikler arasındaki ittifakın savaş bitiminde düşmanlığa dönüşeceğinin ilk kuvvetli şüpheleridir (Eroğul, 2003:16).

II. Dünya Savaşı'nın sona erdiği 1945 sonrası dünya önceki dönemlerden çok farklı olmuştur. Bu farklılıkların ilki, uluslararası politikanın yapısının değişerek iki kutuplu bir yapının ortaya çıkmasıdır. ABD savaşın ardından Monroe Doktrinini uygulamayı terk ederek uluslararası ilişkilerde ön plana geçmiştir. Diğer süper güç olan Sovyet Rusya ise,

1917 Bolşevik İhtilalinden 1939'a değin ılımlı bir politika takip etmesine rağmen, savaş sonrası aktif ve yayılcı bir politika gütmüştür. Önceki dönemlerde uluslararası ilişkilerin faal devletleri, İngiltere, Fransa ve yenik devletlerden Almanya, İtalya ve Japonya'nın kendilerinin toparlamaları uzun sürecektir. Sovyetlerin yükselişinin bir sonucu olarak uluslararası münasebetlere “doktrin” ve “ideoloji” unsurları ilk kez dahil olmuştur. Böylece Sovyet dış politikası dünyaya komünizm ihraç etme hedefine yönelirken, komünizmin karşısında yer alan ülkelerin mücadelesi ile dünya görüşlerinin farklılığı üzerinden yeni bir mücadele alanı ortaya çıkmıştır. II. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı bir diğer sonuç da sömürgeciliğin tasfiyesi olmuştur. Sömürgelerin bağımsızlığını kazanmalarıyla, “Bağlantısızlar” ya da “Üçüncü Dünya” diye adlandırılan yeni bir olgu literatüre dahil olmuştur (Armaoğlu, 1984:419).

II. Dünya Savaşı'nın sonu ile oluşan yeni küresel düzende artık dünya politikasına yön veren tek kıta Avrupa olmaktan çıkmıştır. Asya, Afrika, Amerika kıtalarındaki ülkelerin de beynelmilel arenadaki önemiyetleri artmıştır. Hatta ülkeler arasındaki rekabet uzay teknolojilerindeki gelişmelere koşut olarak dünya sınırlarını dahi aşmıştır (Armaoğlu, 1984:421).

Türkiye, fiilen savaşın dışında kalmayı başarmış, ancak savaş süresince barışta 120.000 olan asker sayısını, 1.500.000'e çıkarmak zorunda kalmıştır. Dolayısıyla bu kadar büyük bir ordunun iâşe ve donanımının sağlanabilmesi de ülke ekonomisine olağanüstü bir yük getirmiştir. Savaş döneminde Milli Savunma Vekâleti'nin genel bütçeden aldığı pay yüzde 50'ye ulaşmıştır (Zürcher, 2000:289).

İsmail Cem, savaş dönemi Türkiye'sindeki ekonomik buhranı şu şekilde ifade etmektedir:

İktidardaki kadro askeri harcamalarla baş edebilmek için geleneksel sağlam para siyasetini bırakacak ve enflasyon yolunu deneyecektir. Tedavüldeki para 1938'deki 219 milyondan 1940'da 433'a, 1944'de 994 milyona yükselecektir. Enflasyonun toplum bünyesinde yarattığı bunalım oluşurken, ekonomik güçlerin askeri alana kaydırılması tarımsal üretimde azalmaya yol açacak; besin maddelerinin sıkıntısı, ünlü “ekmek karneleri” yer yer kıtlık baş gösterecektir. Üretimin düşmesi, tüketim maddelerinin kıtlaşması, paranın değerini kaybetmesi sonucunda fiyatlar hızla artacak, görülmemiş bir pahalılık sabit ve dar gelirli kısıp kavuracaktır. Pahalılığın göstergesi olan Toptan Fiyat Endeksi, 1938'de 100 iken 1942'de 340'a, 1943'de, 590'a fırlayacak, 1944-46 yıllarında 450

civarında duracaktır. Savaş, planlı kalkınma çabasına da son verdirtecek, sanayi ancak savaşın zorunlu kıldığı birkaç alanda gelişebilecektir: Ordunun giyim ihtiyacını karşılayan dokuma sanayii, stratejik hammaddelerin üretimi, demir-çelik gibi. Bunun dışında sanayileşme duraklayacak ve 1939-45 arasındaki üretimin yıllık artışı yüzde 2,5 çevresinde kalacaktır (Cem, 2007: 287-288).

İthal ürünler 1939' dan sonra piyasada bulunamaz olmuştur. Bu dönemde ordunun gereksinimi olan mallar piyasada gitgide azalınca mallara olan talep artmış, dolayısıyla yükselen talebe koşut olarak fiyatlar fırlamıştır. İthal malların istifçilerde, karaborsacılar arasında satılması olağanlaşmıştır. Ekmek gibi temel besin ürünlerinin dahi erişimi zorlaşmıştır. Devlet ekmek fiyatındaki zammı engelleyebilmek adına, üreticiden buğdayı piyasanın altında bir fiyata satın alıyor, bu durum da esnafla devlet arasında hoşnutsuzluk yaratıyordu. Hem ordunun ihtiyaçlarının karşılanması hem de halkta oluşan memnuniyetsizlik ve düşük yaşam standardının yükseltilmesi için üretimin artırılması şarttı. Maden ocakları ve sanayide işçi kıtlığı mevcuttu, ancak yevmiyelerin düşük olması, şartların kötü olması gibi sebeplerle işçi bulunamıyordu (Karpaz, 2010: 178-179).

II. Dünya Savaşı'nın meydana getirdiği iktisadi darboğaz, ithal ikameci politikaları kesintiye uğratarak, ithalat ve ihracatı sektöre uğratmıştır. Aynı zamanda savaş ekonomisinin kaotik ortamı, birtakım spekülasyonlarla servetlerini artıran tarım ve ticaret burjuvazisi savaş koşullarının iktisadi kazanımı olurken, savaşın yükünü çeken yine sade vatandaş olmuştur (Özçelik, 2010:166).

Savaş koşullarının ekonomik maliyetini göğüslemek zorunda kalan halk gitgide fakirleşirken; istifçi, karaborsacı, muhtekir, spekülasyon birtakım insanlar ise adeta krizi fırsata çevirmişlerdir. Devlet bu dönemde Milli Korunma Kanunu, Varlık Vergisi, Toprak Mahsulleri Vergisi gibi yasal önlemlerle bu durumun üstesinden gelmeye çalışmıştır. Ekonomik buhranın halk üzerindeki yansımaları ile, halkın kuruluşundan itibaren DP'ye göstermiş olduğu teveccüh arasında kuşkusuz doğrudan bir bağ bulunmaktadır. İnönü'nün 1942 Kasım'ında meclis açılışında yapmış olduğu konuşma durumunun önemini gözler önüne sermektedir:

Şuursuz bir ticaret davası, haklı sebepleri çok aşan bir pahalılık belası, bugün vatanımızı ıstırap içinde bulunduruyor. Acı ile hatırlamalıyız ki, milletin işlerini tanzim etmek yolunda Cumhuriyet Hükümeti'nin sarf ettiği gayretlere, iki seneden beri cemiyetimiz tarafından hiç yardım edilmemiştir.

Bulanık zamanı bir daha ele geçmez fırsat sayan eski batakcı çiftlik ağası ve elinden gelse teneffüs ettiğimiz havayı ticaret metası yapmaya yeltenen gözü doymaz vurguncu tüccar ve bütün bu sıkıntıları politika ihtirasları için büyük bir fırsat sayan ve hangi yabancı milletin hesabına çalıştığı belli olmayan birkaç politikacı, büyük bir milletin bütün hayatına küstah bir surette kundak koymaya çalışmaktadır. Üç beş yüz kişiyi geçmeyen bu insanların vatana karşı aşikâr olan zararlarını gidermek yolu elbette vardır. Ticaretin ve iktisadi faaliyetlerin serbestliğini bahane ederek, milletini soymak hakkını hiç kimseye, hiçbir zümreye tanımamalıyız (Bila, 1987:131-132).

18 Ocak 1940'da çıkarılan 3780 sayılı Milli Korunma Kanunu ile hükümet, ülke ekonomisinin tümü üzerinde düzenleme ve kontrol yetkilerine sahip olmuştur. Bu kanunla devlet, malların üretim miktarını saptama, fiyatları denetleme, dış ticareti düzenleme gibi hakları eline almanın yanında; sermayedarları rahatsız eden el koyma, üretimi kısıtlama gibi müeyyideleri uygulayabilecekti. Bu kanun işverenin yanı sıra işçiye de iş mükellefiyeti, işten ayrılmanın yasaklanması, mesai saatlerinin artırılması, hafta sonu tatilinin kaldırılması gibi birtakım yükümlülükler getirmiştir (Bila, 1987:130).

Milli Koruma Kanunu ile getirilen önlemler fiyatların nispeten daha az yükselmesine sebep olmuşsa da ekonomiye köklü bir fayda sağlayamamıştır. Saydam'ın vefatından sonra göreve gelen Saraçoğlu hükümeti tarafından uygulanması durdurularak muhtelif vergilendirmeler yoluyla ekonominin düzluğe çıkarılmasına çareler aranmıştır (Önal, 2015:31).

Savaş yıllarında İstanbul'daki simsarlar ve acenteler büyük kazançlar sağlamışlardır. Bu kazançlarından devlete ödemeleri gereken vergiyi, etkili bir vergi tahsil sistemi olmamasından ve kısmen de vergi kaçırarak ödemekten kaçınmışlardır. Bu surette hükümet, 11 Kasım 1942'de Varlık Vergisi adı verilen, vergi toplama ve milli iktisadi kalkınma amacı güden bir yasa çıkarmıştır. Varlık Vergisine göre, büyük çiftlik sahipleri, iş adamları, mülk sahipleri vergi ödemekle mükellef kılınmışlardır. Buna göre, büyük çiftliği olanlardan, sahip oldukları sermayenin yüzde 5'ine kadar, limitet şirket sahiplerinden ise, 1941 yılı karlarının yüzde 50-70'i arasında vergi alınacaktır. Diğer mükelleflerin ise ödeyecekleri meblağlar özel komisyonların takdirine bırakılmıştır (Lewis, 1993:297).

Verginin tatbiki bir facia yaratmıştır. Vergi matrahlarını tayin eden yerel komisyonlar, memurlardan, belediye temsilcilerinden ve ticaret odaları temsilcilerinden oluşmaktaydı. Ödenmesi için biçilen meblağlar kesin olup hiçbir itiraza tabi değildi. Özellikle İstanbul'daki

gayrimüslim topluluklara yönelik, Müslümanlardan alınanın yaklaşık on katı yüksek bir vergi talep edilmiştir. Ödemelerin on beş gün içerisinde yapılması, ödeyemeyecek durumda olanların ise çalışma kamplarına gönderilecekleri belirtilmiştir (Zürcher, 2000:290).

Bernard Lewis Varlık Vergisi'nin gayrimüslimlere yönelik olduğunu şu şekilde açıklıyor:

Çok geçmeden anlaşıldı ki bir mükellefin vergi matrahını belirleyen gerçek önemli unsur, onun dini ve milliyeti idi. Sonraki açıklamalardan, vergi mükelleflerinin iki ayrı listeye, Müslümanların M listesine, gayrimüslimlerin de G listesine ayrıldığı bilinmektedir. Daha sonra bunlara iki liste daha eklendi: ecnebler için E, Müslüman olmuş Yahudi'den Sabbatay Sevi mezhebine mensup dönmeler için D listesi. Dönmeler Müslümanların iki katı kadar, gayrimüslimler ise on katına kadar vergi ödediler. Ecnebler, Ankara'dan verilen talimat üzerine, Müslümanlar kadar vergilendirileceklerdi; fakat kötü kayıtlar ve yetersiz bir yönetim, birçok ecneblerin gayrimüslim Türk vatandaşları kadar vergilendirilmesine ve böylece de onların uyrukluğuna adına yabancı elçilik ve konsoloslukların müdahalesine yol açtı (Lewis, 1993:297).

Varlık Vergisi 15 Mart 1944'de geri kalan borçların tahsilinden vazgeçilerek iptal edilmiştir (Bila, 1987:134). Verginin iktisaden amacına ulaştığı söylenebilir zira ödenmesi planlanan verginin yüzde yetmiş dördü tahsil edilmiştir. Buna rağmen toplumsal barışı sağlama noktasında olumsuz neticeler doğurmuştur. Ayrıca Türkiye'nin dış politikadaki imajını zedeleyen cumhuriyet tarihimizin önemli olaylarından biridir. Karpat'a (2010:207) göre, Varlık Vergisi hükümete duyulan kızgınlığı devam ettirdiği gibi devlet içinde sermayeye düşman gruplar bulunduğu düşüncesini yayarak siyasi güveni de bir hayli sarsmıştır.

Savaşta iki grup büyük kazançlar elde etmiştir. Birincisi ihraç ve ithal malların azlığını istismar eden ve umumiyetle gayrimüslimlerden müteşekkil tüccar ve komisyoncular, diğer grup ise tarım ürünlerinin fiyat spekülasyonundan yararlanan ve neredeyse tamamen Müslümanlardan oluşan büyük çiftlik sahipleri (Lewis, 1993:296). Varlık Vergisi ile tüccar kesimin haksız kazancının önüne geçilmeye çalışılırken, Toprak Mahsulleri Vergisi ile de kırsal kesimdeki fırsatçılar engellenmek istenmiştir.

Varlık Vergisi kaldırıldıktan birkaç ay sonra 1943 Haziran'ında, kırsal kesimde yaşayan vatandaşların vergilendirilmesi amacıyla Toprak Mahsulleri Vergisi konulmuştu. Fakat kırsaldaki güç ilişkilerinin sonucu olarak, bu vergi ile büyük çiftlik ağlarının aşırı

kazancının vergilendirilmesi başarılı olamamış, bu vergi yaşam standardı zaten düşük küçük çiftçilerin daha zor koşullar altında yaşamasına sebebiyet vermiştir (Zürcher, 2000:290).

Karpat'tan aktaran Önal'a (2015:34) göre, aynı ya da nakdi olarak tahsil edilen Toprak Mahsulleri Vergisi, Varlık Vergisi'nin tamamlayıcısı gibi görülse de verginin tatbiki farklı olmuştur. Toprak Mahsulleri Vergisi'nde haczetme olayı yoktur ve kimse bu vergiden ötürü hapse girmemiştir. Vergi mali yönden istenilen sonucu vermiş ve 1943 ve 1944 yıllarında bütçe açığının kapatılmasına fayda sağlamıştır.

Çiftçiden gelirinin yüzde 10-12'si gibi oranlarda alınan Toprak Mahsulleri Vergisi, küçük çiftçiyi sıkıntıya sokarken, Emin Sazak, Cemil Sait Barlas, Naci Demirağ gibi kişilerin hükümeti şiddetle eleştirmesine yol açmıştır (Bila, 1987:135).

Kongar'a (1998:612) göre, savaş şartlarının da etkisiyle sermaye sınıfının çekirdeği hızla tekâmül etmiştir. Burjuvazinin gelişimi, legal ve illegal çabalarla sermaye artırımını yoluyla ve devlet desteğiyle birlikte II. Dünya Savaşı'nın çalkantılı ortamıyla iyice hızlanmıştır.

Milli Korunma Kanunu, Varlık Vergisi ve Toprak Mahsulleri Vergisi gibi yasal uygulamalar savaş zenginlerinin önüne geçememiş bilakis karaborsayı artırmıştır. Kurtuluş Savaşı sonrası yeni yeni ortaya çıkıp ilerleyen süreçte hızla büyüyen; ticaret ve sanayi burjuvaları ve toprak ağaları toplumsal dönüşümde önemli rol oynamışlardır (Bila, 1987:142). II. Dünya Savaşı'nı kapsayan 1939-1945 döneminde yaşanan ekonomik olaylar Türkiye'yi çok partili hayata götüren ve bunun sonucu olarak Demokrat Parti iktidarının önünü açan mihenk taşlarıdır. Savaş sonrası iktidar giderek halk desteğini yitirmiş görünmektedir.

A. Yıldız'ın (2011:172) Belge'den aktardığına göre; “Bize saldırı olmadıkça, dünya vakalarının sadece şahidiyiz” cümlesi Türkiye'nin savaşa ilişkin genel tavrını tam olarak yansıtmaması bakımından son derece önemlidir. Zira Türkiye II. Dünya Savaşı boyunca gelişmeleri dikkatle izlemekle beraber tarafsız kalmıştır.

Almanya, Nazilerin Ocak 1943 Stalingrad yenilgisine kadar, Türkiye'nin tarafsızlığından şikayetçi değildi. Fakat savaş Mihver güçleri aleyhine bir şekil aldıkça Türkiye'de iktidarın

siyasal tutumu da değişiklik göstermiştir (Ahmad, 2012:125). Türkiye 1939’da Fransa ve İngiltere ile 1941’de de Almanya ile bir saldırmazlık paktı imzalamıştır (Karpat, 2010:228).

1942 başlarında Almanya’nın Sovyet Rusya’ya karşı kazandığı başarılar, Türkiye’de “ırkçı-Turancı” kesimler tarafından ilgiyle takip edilmekteydi. Almanya da Türkiye’yi yanına çekebilmek ve bunun için kamuoyu oluşturabilmek gayesiyle, Kafkasya’daki Türklerin problemlerine ilişkin yardım önerisinde bulunmuş, ayrıca Turancı bazı dernek ve yayınları el altından desteklemiştir (A. Yıldız, 2011:169-170).

1943’e gelindiğinde Türkiye üzerinde Alman baskısı kalkmış ancak bu kez de Müttefiklerin baskısı ortaya çıkmıştır. Bu tarihten itibaren Türkiye ile Sovyet Rusya ilişkileri giderek soğumuş ve Türkiye için ciddi bir Sovyet tehdidi belirlemiştir (Armaoğlu, 1984:412).

Armaoğlu’nun (1984:413) aktardığına göre, Türkiye’nin savaşa girmesinde ısrarcı olan Rus Dışışleri Bakanı Molotov’un 1943 Ekim’indeki Moskova Konferansında, “Türkiye’den savaşa girmesinin istenmesi, telkin şeklinde değil, bir emir şeklinde olmalıydı” sözü ve Sovyet lider Stalin’in 1943 Kasım’ındaki Tahran Konferansı’nda “Gerekirse enselerinden yakalayarak Türkleri savaşa sokmak gerektiği” şeklindeki çıkışlarına rağmen Türkiye savaşa girmeme noktasında dirayetli bir politika yürütmüştür.

1945 Şubat başlarında hemen hemen Müttefiklerin zaferi ortaya çıkmıştır. Amerikan Başkanı Roosevelt, İngiliz Başbakanı Churchill ve Sovyet lider Stalin yeni düzenin nasıl şekilleneceğini görüşmek üzere Yalta’da bir araya gelmişlerdir. Bu görüşmelerde Türkiye’yi yakından ilgilendiren konu Boğazlar meselesi olmuştur.

Stalin, Montreux Boğazlar Sözleşmesi’nin çağın gereklerine uymadığı ve değişmesi gerektiğini, mevcut sözleşmeye göre Japonya’nın boğazlarda Rusya’dan daha fazla etkiye sahip olduğunu belirterek, İngiltere-Rusya ilişkilerinin olumsuz seyrettiği bir zamanda yapılan bu sözleşmenin yenilenmesini talep etmiştir (Armaoğlu, 1984:414).

Türkiye; fiilen savaşa katılmaması, Almanlar ile krom ticareti yaptığı iddiaları, Müttefiklere muhtelif zorluklar çıkardığı, ikinci cephenin ülkesi üzerinden açılmasına müsaade etmediği vb. iddialar sebebiyle müttefiklerin eleştirilerine hedef olmuştur. Bundan dolayı ABD ve

İngiltere, Yalta Konferansı'nda Sovyet lider Stalin'in boğazlar üzerindeki istekleri karşısında net bir tutum ortaya koyamamışlardır (Önal, 2015:54).

Türkiye, savaşın gidişatının Almanların aleyhine olduğunu görerek, hem de Müttefiklerle ilişkilerini düzeltmek amacıyla 2 Ağustos 1944 itibariyle Almanya ile diplomatik ilişkilerini kesmiştir. Bu diplomatik hamleyi yaparken, barış görüşmelerinde müttefik muamelesi göreceği konusunda İngiltere ve ABD'den de teyit almıştır (Armaoğlu, 1984:414). Türkiye 23 Şubat 1945'te Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmiştir (Karpaz, 2010:228). Bu sayede Türkiye savaşın son aylarına gelirken, Müttefiklerin zaferinin kesinleşmesiyle birlikte safını kesin olarak belli etmiş ve fiili bir savaşa girmemiştir.

Amerika Birleşik Devletleri; demokratik, çoğulcu ve kapitalist devlet olarak savaştan egemen bir süper güç olarak çıkmış ve bu özelliğiyle birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de birçoklarını etkilemiştir. Türkiye, 1945 Nisan'ında San Francisco Konferansı'na kurucu üye sıfatıyla katılmış ve Birleşmiş Milletler antlaşmasını imzalamak suretiyle demokratik idealleri savunma hususunda söz vermiştir. Fakat Ankara'yı ABD'ye yaklaştıran asıl sebep ciddi bir Sovyet tehlikesinin varlığıdır (Zürcher, 2000:302).

Türkiye, San Francisco Konferansı'nda Birleşmiş Milletler Anayasası'nı imzalayarak demokratik, özgür bir rejime geçişi onaylamıştır (Karpaz, 2010:229). Türkiye adına San Francisco Konferansı'na katılan Dışişleri Bakanı Hasan Saka Reuters Ajansı'na Türkiye'de rejimin azimle modern demokrasi yolunda olduğunu, Türkiye Anayasası'nın çağdaş ülkelerin anayasalarıyla mukayese edilebilir seviyede olduğunu ve savaşın bitimiyle birlikte tüm demokratik girişimlerin gelişme göstereceğini belirtmiştir (Önal ,2015:56).

Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında 1925'te imzalanan dostluk anlaşmasının süresi 1945'te sona ererken, Sovyetler anlaşmayı yenilemeyeceklerini bildirmişlerdir. Molotov, Türkiye büyükelçisine, anlaşmanın yenilenebilmesi için, 1878-1918 yıllarında Rusya'nın elinde bulunan, Kuzeydoğu Anadolu topraklarının iadesini ve İstanbul ve Çanakkale boğazlarının denetiminin Türk ve Ruslardan oluşacak ortak bir güçle sağlanmasını talep etmiştir (Zürcher, 2000:302-303).

Türkiye-Sovyetler Birliği Dostluk Antlaşması, Stalin'in kaba ve baskıcı hareketlerinden dolayı geçerliliğini yitirmiştir (Ahmad, 2012:261). Rusların saldırganlığı arttıkça hükümet çok partili demokrasiye geçme niyetini daha yüksek perdeden seslendirmeye başlamıştır. 19 Mayıs 1945'de İnönü'nün verdiği demeç bu minvalde değerlendirilebilir:

Memleketimizin siyasi idaresi cumhuriyetle kurulan halk idaresinin her istikamette ilerlemeleri şartlarıyla devam edecektir. Harp zamanlarının ihtiyatlı tedbirlere lüzum gösteren darlıkları kalktıkça memleketin siyaset ve fikir hayatında demokrasi prensipleri daha geniş ölçüde hüküm sürecektir. Büyük Meclis, az zaman içinde büyük inkılâplar geçirmiş bir memleketin, sarsıntılara uğramadan, daha ziyade ilerlemesini temin edecektir. Büyük Millet Meclisi'nin kudretli elinde olan millet iradesi, demokrasi yolunda gelişmesine devam edecektir (Büyükkalay, 2011:73).

Savaşın galibi ABD, Rusya ve İngiltere 17 Temmuz-2 Ağustos 1945'te Postdam'da bir araya gelmişlerdir. Rusların boğazlar üzerinde hak iddialarını tekrarlamaları üzerine, ABD ve İngiltere boğazlardaki geçiş serbestisine katılmakla birlikte, Rus tezlerine sıcak bakmamışlardır ve her devletin görüşlerini Türkiye'ye ayrı ayrı bildirmesi kararı alınmıştır (Armaoğlu, 1984:405).

ABD Türk hükümetine gönderdiği, 2 Kasım 1945 tarihli notayla; boğazlarda tüm ticaret gemileri için tam serbestlik, Karadeniz'e sahildar ülkelerin savaş gemileri için genişletilmiş bir serbestlik, Karadeniz'e sahildar olmayan ülkelerin savaş gemilerinin boğazlardan geçişlerinin ise sahildar ülkelerin onayı ve sınırlı bir tonajla olabileceğine ilişkin görüş beyan etmiştir. İngilizlerin görüşü de bu doğrultuda olmuştur. Sovyetler ise resmi görüşlerini 7 Ağustos 1946'da açıklamışlardır. Mezkûr notada; ticaret gemilerine her koşulda serbestlik, Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin savaş gemileri için serbestlik, Karadeniz'e kıyısı olmayan devletlere -istisnai haller hariç- geçiş yasağı, boğazlara ilişkin yeni rejimde yalnızca Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin söz hakkına sahip olması, boğazların güvenlik ve denetiminin Türkiye ve Sovyet Rusya'nın ortaklığıyla yapılması gibi talepler yer almaktadır (Armaoğlu, 1984:426-428).

Bu talepler Türkiye'nin olduğu gibi ABD'nin de kabul edebileceği türden değildir. Türkiye'nin boğazlar üzerinde egemen olması görüşü savunularak, Amerika Birleşik Devletleri tarafından Türkiye'ye kararlılık mesajı verilmiştir. Amerika'nın gücünü yanında

hisseden Türkiye, Sovyet taleplerini, gerginliği azaltarak, itidalli bir biçimde reddetme politikası tatbik etmiştir (Zürcher, 2000:303).

Eroğul'a (2006:113) göre, Türkiye savaşa fiilen iştirak etmemiş olmakla birlikte, teyakkuz halinde büyük bir ordu beslemek mecburiyetinde kalmıştır. Yüzde sekseni köylülerden oluşan halk savaş boyunca artan hayat pahalılığı ile yüz yüze kalmıştır. Artık sınıra dayanmış olan halkın memnuniyetsizliğini giderebilmek ve olası bir patlamanın önüne geçilebilmek, çok partili hayata geçişin nedenlerinden biridir.

II. Dünya Savaşı'nın demokrasi ile yönetilen ülkelerin zaferiyle neticelenmesi, ciddi Sovyet tehdidi karşısında Türkiye'nin demokratik Batılı devletlerle ittifakını zorunlu kılmıştır. Bu sebepten dolayı iktidar da çok partili hayata geçiş gerekliliğini hissetmiştir (Uçar, 1994:86). Ayata'ya (2010:75) göre, iktidar tarafından muhalif bir parti kurulmasına olumlu yaklaşılması, gerek Türkiye'nin Batı'ya demokrat ve liberal bir devlet olduğunu ispat etme hissiyatından, gerekse savaş yıllarındaki devletçilik politikalarından kaynaklanmaktadır.

Ahmad, (2012:125-126) “Türkiye'nin siyaset değişikliğine gitmesinde dışsal faktörler önemliydi. Bununla birlikte, asker-bürokrat seçkinler, toprak sahipleri ve burjuvazi arasındaki siyasal ittifakta statükonun korunmasını imkânsız hale getiren bir aşınma vardı” sözleriyle CHP iktidarıyla sermaye sahipleri arasında ortaya çıkan anlaşmazlığa vurgu yapmaktadır.

Varlık Vergisi'nin büyük tesirini gayrimüslim azınlıklar hissetmişse de kanunun tatbikindeki karışıklıklar bütün sermayedarları rahatsız etmiş, iktidara olan güvenlerini sarsmıştır. Varlık vergisi iç ve dış kamuoyunda tepki toplarken, müteşebbislerin, iş adamlarının CHP'ye destek vermemelerine yol açmıştır (Önal, 2015:88). Türkiye'yi çok partili hayata götüren nedenlerden biri de yerel eşrafın iktidara olan desteğini çekmesidir.

Bunlara ilaveten Osmanlı'da Tanzimat Dönemi ile başlayan Meşrutiyet ve Cumhuriyetle devam eden Batılılaşma ideali, çok partili bir demokrasiyi zorunlu kılan bir başka faktördür. Lewis'in (1993:302) “Demokrasi Türkiye'ye kolay gelmedi. Fikir ve istek yeni değildi. Hürriyetin bağımsızlıkla eş anlamda olduğu pek çok Doğu ülkelerinden farklı olarak, Türkiye'de, sadece ulusların diğer uluslara karşı haklarıyla değil, ulus içinde kişilerin

haklarıyla da ilgili gerçek bir demokratik hareket var idi'' sözleri Türkiye'nin köklü demokrasi geleneğine işaret etmektedir.

2.2. Demokrat Parti'nin Kuruluşu

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, 5 Ocak 1945'de meclise getirilmiş, kanunun görüşmelerine ise 14 Mayıs 1945'te başlanmış olup, kanun mecliste sistemli bir muhalefetin varlığıyla karşılaşmıştır. Demokrat Parti'nin kuruluşunu ve ülkenin kaderine yön verecek olayların ilk halkasını Toprak Kanunu teşkil etmiştir.

4753 Sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'na göre, toprağı olmayan ya da az olan çiftçilere, devlet geçinebilecekleri düzeyde toprak dağıtacak ve toprağın işlenmesi için gerekli donanımı da tedarik edecektir. Köylüye dağıtılacak bu topraklar, hazine arazileri, vakıf ve belediye arazileri ile büyüklüğü beş yüz bin dönümden daha fazla olan çiftliklerden toprakların devlet tarafından kamulaştırılması yöntemiyle sağlanacaktır (Önal, 2015:34). Ayrıca toprağı istimlak edilecekler ödenecek para, gerçek değer üzerinden ödenmeyecek, vergiye matrah olan değer nispetinde ödenecektir (Eroğul, 2003:26).

Ahmad'a (2012:126) göre, CHP Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile ülkeyi toprağına sahip bir köylüler cumhuriyetine dönüştürmek istiyordu, çünkü bu yolla büyük toprak sahiplerinin ve savaş zenginlerinin siyasal nüfuzunu zayıflatmayı amaçlamışlardır. Zürcher ise, köylünün ekip-biçecek toprağına muhtaç olduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

Küçük çiftçilerin birçoğı düşük bir yaşam sürüyordu. Yaklaşık 3 milyon köylü ailesinin yaşatacak yeterli toprağı yoktu ve 24 ila 48 dönümlük bir mülk, fakirlik çizgisinde yaşamak, çoğı durumda ise bu çizginin altında yaşamak demektir. Sonuç olarak, çok büyük sayıdaki çiftçi uzun zamandan beri, çok düşük yaşam düzeyine sahip ortakçılar haline gelmişti. Genellikle bunların tohumları ve aletleri büyük bir toprak sahibi ya da zengin bir kentli tarafından sağlanıyor, bu kişiler karşılık olarak hasadın 1/4 ila 1/2'sini alıyorlardı (Zürcher, 2000:305).

Kanun tasarısını eleştirenlerin temelinde, iktisadi ve anayasal olmak üzere iki argümanı bulunmaktadır. Muhaliflere göre Toprak Kanunu üretimde azalmaya sebebiyet verecektir ayrıca tasarı anayasayla güvence altına alınmış olan özel mülkiyet hakkının ihlaline sebebiyet vermektedir (Ahmad, 2012:126). Adnan Menderes, Refik Koraltan, Emin Sazak

gibi büyük toprak sahibi milletvekilleri tasarıya muhalefet eden en önemli isimler arasındadır.

Kütahya Milletvekili Besim Atalay'ın “Arkadaşlar; biz Cumhuriyet kurulduğundan beri birçok inkılaplar geçirdik... Toprak inkılabına gelince işin rengi değişti. Arkadaşlar şunu bilmelidir ki, bu kanun... keseye dokunur keseye” sözleri oldukça anlamlıdır (Eroğul, 2003:27).

Büyük toprakların istimlâkine izin veren 17. Madde büyük eleştirilere sebep olunca 321 imzalı yeni bir önerge verilerek bu madde yumuşatılmış ve Toprak Reformu Kanunu 11 Haziran 1945'te mecliste kabul edilmiştir. Toprak sahiplerinin isteği gerçekleşmiş, kanunu arzu ettikleri şekliyle meclisten geçirmişlerdir (Bila, 1987:146-147).

Toprak Kanunu görüşmeleri sırasında Bütçe Kanunu da meclise getirilmiş ve büyük tartışmalara neden olmuştur. Adnan Menderes mali durumun olumsuzluğuna dikkat çekerken, Emin Sazak, Hikmet Bayur gibi isimler güvensizlik imasıyla Saraçoğlu hükümetine yüklenmişlerdir (Koçak, 1989:136). Bütçe açığını yarattığı borçlar, ölçsüz emisyon, dar gelirlilerin durumu, vergi sistemindeki yapısal çarpıklıklar, karaborsa vb. CHP içindeki muhaliflerin eleştirilerinin ana başlıklarını oluşturmaktadır (Eroğul, 2003:25).

Bütçe oylamasında, 368 kabul 5 ret oyu çıkmış, Adnan Menderes, Celal Bayar, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Emin Sazak ret oyu vermişlerdir (Koçak, 1989:176). Emin Sazak ve Hikmet Bayur'un güvensizlik imalarına karşı Başbakan meclisten güvenoyu talep etmiş ve yapılan oylamada, 359 müspet oya karşılık, 7 güvensizlik oyu çıkmıştır. Menderes, Bayar, Koraltan, Köprülü, Sazak, Bayur ve Peker menfi yönde oy kullanmışlardır. Bu sonuca göre, parti içerisinde ciddi anlamda bir muhalefet kadrosu oluşmuş bulunmaktadır (Bila, 1987:149). Parti içi muhalefetin kendini göstermesi CHP yönetimini birtakım değişiklikler yapmaya zorlamış nitekim liberal politikalara mesafeli yaklaşan genel sekreter Memduh Şevket Esendal görevden ayrılmıştır (Koçak, 1989:177).

7 Haziran 1945'de CHP Meclis Grubuna verilen “dörtlü” önerge ile muhalefet belirli bir biçim almaya başlamıştır (Karpata, 2010:233). Önergeyi imzalayanlar, Kurtuluş Savaşı'nda aktif görev almış 1937-1939 yılları arasında Başbakanlık yapmış, bankacı, iktisatçı İzmir

mebusu Celal Bayar, dönemin entelektüel isimlerinden tarih profesörü Kars mebusu Fuat Köprülü, hukuk tahsili görmüş, toprak sahibi ve pamuk müstahsili Aydın mebusu Adnan Menderes, eski hâkim, vali, İçel mebusu Refik Koraltan'dır (Lewis, 1993:303).

Önerge, bu önergeyi imzalayan dört isme ithafen Türk siyasi hayatına “Dörtlü Takrir” adıyla geçmiştir. Önergeyi imzalayanların bir an evvel gerçekleştirilmesini istedikleri hususlar şu şekildedir:

- 1-Milli hâkimiyetin en tabii neticesi ve aynı zamanda dayanağı olan Meclis murakabesini, Anayasamızın yalnız şekline değil, ruhuna da tamamıyla uygun olarak tecellisini sağlayacak tedbirlerin aranması.
- 2-Yurttaşların siyasi hak ve hürriyetlerinin, daha ilk Teşkilat-ı Esasiye Kanunumuzun gerektirdiği kullanılabilme imkânlarının sağlanması.
- 3-Bütün Parti çalışmalarının, yukarıdaki esaslara tamamıyla uygun bir şekilde yeni baştan tanzimi (Bila, 1987:544).

Önergeyi veren milletvekillerinin talepleri üç husus etrafında şekillenmiştir. Yasalardaki ve parti mevzuatındaki demokrasiyle bağdaşmayan hükümlerin ortadan kaldırılması, meclisin hükümeti gerçek anlamda denetlemesinin önünün açılması ve serbest seçimlerin yapılabilmesi (Eroğul, 2003:28). Önerge sahipleri taleplerini meşrulaştırma amacıyla İnönü'nün 19 Mayıs 1945 tarihli konuşmasında geçen “Siyaset ve fikir hayatımızda demokrasi prensiplerinin daha geniş bir ölçüde hüküm süreceği” (Bila, 1987:544) ile ilgili ifadesine metinlerinde yer vermişlerdir.

CHP Meclis Grubu, 12 Haziran 1945'de önergeyi gizli olarak görüşmüş ve reddetmiştir. Reddetme gerekçesi olarak, taleplerin kanun değişikliği gerektirdiği ve bunun da mecliste görüşülebileceği; ayrıca talep edilen parti mevzuat değişikliklerinin de kurultayda görüşülebileceğini öne sürmüşlerdir (Eroğul, 2003:28). Önergenin reddi dönemin basını tarafından da eleştirilmiştir. Tanin yazarı Burhan Asaf Belge'nin “Tarih mütekamil cemiyetlerin demokrasiye geçtiklerine değil, demokrasinin mütekamil cemiyetler yarattığını kaydeder” sözü bir muhalefet partisi kurulmasına basının son derece istekli olduğunu göstermesi bakımından önemlidir (A. Yıldız, 2011:184).

Karpat'a (2010:233-234) göre, önerenin reddedilmesinin sebebini anlamak güçtür zira bu karar CHP'nin 1945 Mayıs'ındaki demokrasi vaatlerinin inkârı anlamına geliyordu. Karpat CHP'nin tutumu ile ilgili iki ihtimalden söz etmektedir. Birinci ihtimale göre, iktidar partisi ileri gelenleri siyasal hakları birden vermeyi fazla görmüşlerdir, ikinci ihtimale göre ise, ret kararı bilhassa yapılmış bir taktik olup, önerge verenlerin muhalif bir parti kurmalarının önü açılmak istenmiş olabilir. Cumhurbaşkanı İnönü'nün 1 Kasım 1945 tarihindeki meclis açılış konuşmasında sarf ettiği, "Tek eksliğimiz, hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır" sözü bu anlamda değerlendirilebilir (Bila, 1987:152).

Dörtlü Takrir'in reddi basında büyük yankı uyandırmıştı. Önergeyi savunanlar ve reddinin olumlu olduğunu düşünenlerin yazıları gazetelerde yer alıyordu. Basında çıkan yazılarından dolayı, bir süre sonra Adnan Menderes ve Fuat Köprülü ihraç edilmişler, ihraç kararına karşı çıkan Refik Koraltan da ihraç edilmiştir. Bir süre sonra Celal Bayar'ın hem CHP'den hem de milletvekilliğinden istifa etmesi ile, yeni bir parti kurulacağı belli olmuştur. Celal Bayar 4 Aralık'ta parti fikrini basınla paylaşmış, 7 Aralık'ta tüzük ile ilgili işlemlere başlanırken, Demokrat Parti, Celal Bayar'ın genel başkanlığında, resmi olarak 7 Ocak 1946'da kurulmuştur. Samet Ağaoğlu'ndan aktaran Kırkpınar'a (2000:89-90) göre; DP'yi kuran yönetici kadrolar ve bürokrasi iken, kurduran ise halktır.

Demokrat Parti kurulmadan birkaç ay önce iş adamı Nuri Demirağ tarafından Milli Kalkınma Partisi kurulmuştur. 5 Eylül 1945'te Başbakan Saraçoğlu tarafından parti faaliyetlerine izin verileceği açıklanmıştır (Teziç, 1976:253-254). Milli Kalkınma Partisi seçimlerde herhangi bir başarı elde edememiş, 1945 sonrası kurulan ilk muhalefet partisi olmanın sembolik anlamı dışında Türk siyasetinde etkili olamamıştır.

DP'nin 1946 tarihli seksen beş maddelik parti programı toplumsal ve ekonomik yönden liberal söylemlerle doludur. Güçlü bir demokrasi vurgusu yapılan programda, kişi hak ve hürriyetlerinden, tek dereceli seçime, özel teşebbüsün teşvikinden, üniversite özerkliğine pek çok vaat içermektedir. Demokrasi, cumhuriyet ve milli egemenliğe yapılan atıflar parti programında şu şekildedir:

Madde 1 Siyasî hayatımızın, birbirine karşılıklı saygı gösteren partilerle idaresi lüzumuna inanan Demokrat Parti, Türkiye Cumhuriyeti'nde demokrasinin geniş ve ileri bir anlayışla gerçekleşmesine ve umumî siyasetin demokratik bir görüş ve zihniyetle yürütülmesine hizmet maksadı ile kurulmuştur.

Madde 2 Partimiz demokrasi esaslarına en uygun devlet şeklinin Cumhuriyet olduğuna kanidir.

Madde 3 Partimiz, demokrasiyi, millî menfaate ve insanlık haysiyetine en uygun bir prensip olarak tanır ve Türk milletinin siyasî olgunluğuna inanır. (Demokrat Parti Programı 1946)

1946 İlkbaharına gelindiğinde Demokrat Parti, hızla büyümeye devam etmiştir. Kırsal kesimlerde vatandaşlar, parti yönetimine haber bile vermeden, DP şubeleri açıyor, daha sonra parti merkeziyle ilişki kuruyorlardı. Halk için partinin tek özelliği hükümete muhalif olmasıydı. DP'nin hızla büyümesi ve ciddi bir iktidar adayı olarak belirmesi CHP tarafından fark edilmiştir (Karpaz, 2010:241).

DP'nin giderek güçlenmesi karşısında CHP'de, olağanüstü kurultay ile “değişmez genel başkan” ve “Millî Şef” sıfatları kaldırılmış, tek dereceli seçim hükmü getirilmiştir (Bila, 1987:158). 1946 Mayıs ve Haziran aylarında TBMM toplumsal özgürlükler noktasında bir dizi yasa çıkarmıştır. Bu dönemde tek dereceli seçim sistemi meclisten geçmiş, üniversitelere yönetsel ve akademik özerlik sağlayan Üniversite Kanunu kabul edilmiş, Basın Kanunu'nun hükümete gazete kapatabilme yetkisi sağlayan 50. Maddesi kaldırılmış, basın suçları affedilmiş, Toprak Mahsulleri Vergisi kaldırılmış, İşçilerin sigortaları yasalaşmış, Çalışma Bakanlığı kurulmuştur. Tüm bunlara karşın muhalefet liderlerinden Adnan Menderes “Bu sınırlı değişiklikler, susuzluktan dudakları çatlamış bir insana bir damla su vermek kabilindedir” sözüyle yapılan reformların yetersizliğini vurgulamıştır (Eroğul, 2003:32-35).

1947 yılında yapılacağı açıklanan seçimler 1946'ya alınmıştır. Lewis'e (1993:305) göre, CHP kurultayının bu kararı almaktaki amacı, DP'nin hazırlanmasına fırsat vermemektir. Karpaz (2010:242) ise bu konuda, “Erken seçimler hem Halk Partisi'nin iktidarda kalmasını sağlayabilir hem de muhalefetin iktidara çabuk geçme heves ve heyecanını tam yok etmese de bir derece azaltabilirdi” demektedir.

Muhalefetin erken seçim itirazlarına rağmen, iktidarın tavrı değişmeyince Demokrat Parti seçimi boykot etmeyi düşündüyse de seçime katılmaya karar vermiştir (Eroğul, 2003:35). DP'yi seçime katılmaya ikna eden nedenler, hükümetin seçimlerin tarafsızca

gerçekleştirileceğine ilişkin verdiği garanti ve eğer seçime girilmezse mecliste temsil edilemeyeceği endişesidir zira parlamentoda temsil edilememek partinin halk nazarında yeterli tanıtımının yapılamaması ve hükümetle direkt ilişki kurulamaması noktasında büyük bir dezavantaj yaratabilirdi (Karpat, 2010:247).

Sakin bir atmosferde geçen 21 Temmuz 1946 seçimleri sonucunda, 465 sandalyenin 396'sını CHP, 62'sini DP, 7'sini ise bağımsızlar elde etmişlerdir. Kongar'a göre, seçim sonuçları DP'nin sahip olduğu desteği göstermekten uzaktır (Kongar, 1998:147). Zürcher'e (2000:308) göre, CHP'nin seçimi kazanmasının nedeni hileli oylardır. Seçim sırasında gizlilik kurallarına riayet edilmemiş, tarafsız müşahitlerin olmayışı denetimi ortadan kaldırmıştır.

Kırkpınar (2000:96) ise; seçimde antidemokratik uygulamaların yaşandığı kabul edilmekle birlikte, seçim hilesiz gerçekleşmiş olsa bile DP'nin iktidar olma şansı bulunmadığını, zira DP'nin seçimlerde, iktidar olabilmek için yeterli sayıda aday göstermediğini belirtmektedir. DP 465 sandalye için 273 aday çıkarmıştır. Muhalefet lideri Celal Bayar seçim usulsüzlüklerine şu sözlerle ateş püskürse de sonuç değişmemiştir:

Seçmenlerin verdikleri reylerin kaydına mahsus olan ve her sandığın seçim neticesini gösteren mazbatalar birçok yerlerde boş olarak seçim heyetlerine imza ettirilmiştir. Bunlar sonradan ve arzuya göre doldurularak vatandaşların reyleri üzerinde oynanmıştır. Bu suretle muhalif ve müstakil milletvekili namzetlerinin talihi, merkezin emrine tabi olan vali ve kaymakamların elinde oyuncak olmuştur. Demokrat Parti şunu arz etmek ister ki, seçimlere girip girmemek hususunda karar verirken, elinde tuttuğu ölçü, parti menfaati ölçüsü değil, yalnız ve yalnız memleket menfaati ölçüsü takip etti ki, tek gaye de yurтта, millî irade ve hâkimiyetin birden fazla partilerin varlığı ile teyit olunması ve yurттаş hak ve hürriyetlerinin daha esaslı teminat altına alınmasıdır demiştik. Biz böyle düşündük, böyle hareket ettik. Hâlbuki milletin gözü önünde cereyan eden seçimler böyle mi olmuştur? (Bayar, 1999:61-62).

Seçim sonrası toplanan TBMM, Cumhurbaşkanı ve Meclis Başkanı için yapılan seçimlerde, CHP Cumhurbaşkanlığına İsmet İnönü'yü, Meclis Başkanlığına ise, Kazım Karabekir'i, DP ise Cumhurbaşkanlığına Fevzi Çakmak, Meclis Başkanlığına ise Yusuf Kemal Tengirşenk'i aday göstermiş, kazanan CHP'nin adayları olmuştur. İnönü kabineyi kurma görevini otoriter eğilimleriyle tanınan Recep Peker'e vermiştir (Eroğul, 2003:37). Zürcher, (2000:309) Başbakan Peker'i; DP'nin kendisini hükümetin küçük ortağı zannettiği ve sistematik olarak

hükümete saldırdığı için DP'yi sindirmeye çalıştığını ancak başarılı olamadığını belirtmektedir.

Recep Peker hükümetinde basın özgürlüğünü kısıtlama noktasında, “suizan” yani kötü ün sahibi kimselerin gazete yayınlama hakları ellerinden alınmıştır. Bu dönemin çok tartışılan uygulamaların biri de “7 Eylül Kararları” olarak siyasi literatüre geçmiş iktisadi önlemlerdir (Önal, 2015:80). Eroğul’a (2003:41-42) göre, bu devalüasyon kararı mevcut duruma resmiyet sağlamaktan öte değildir zira savaş yıllarında Türk Lirasının değeri dörtte bir azalmış, ancak kur aynı kalmıştır. Bu durum ise doğal olarak ihracat için büyük bir olumsuzluk yaratmış, karaborsayı teşvik etmiştir. Demokratlar ise bu devalüasyon kararını zamansız bulmuşlardır. Ayrıca bu uygulamanın, fiyatların yükselmesine sebebiyet vererek ithalatı güçleştireceğini, ithalatın güçleşmesinin de yurtdışından gelen üretim araçlarının alınamayarak sanayi kalkınmanın sekteye uğrayacağını savunmuşlardır.

Soğuk Savaşın gitgide tesirini gösterdiği 1946 Aralık’ında, Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ile Türkiye Sosyalist Partisi sıkıyönetim kararıyla kapatılmıştır (Zürcher, 2010:310). Özçelik’e (2010:174) göre, bu olay hem CHP’nin hem de DP’nin demokrasi sınırlarını göz önüne sermesi bakımından önemlidir zira, parti kapatmalarına karşı sessiz bir tavır takınan Demokrat Parti ile Cumhuriyet Halk Partisi komünizm konusunda ortak paydada buluşmuşlardır. Bu konuda mutabakata varan iki parti arasında 1947 bütçe görüşmeleri sırasında ise çok sert tartışmalar yaşanmıştır.

1947 bütçe görüşmelerinde söz alan Adnan Menderes’e göre, kötüleşen iktisadi duruma karşı rasyonel ekonomi politikaları yürütülememektedir. Ekonomik sıkıntıların tek sebebi, savaş zamanında hazır tutulan ordu değildir, bunun yanında verimsizce kullanılan kamu kaynakları, tarımsal faaliyetlerin desteklenmemesi ve bürokrasinin yaygınlaşması iktisadi sorunların diğer sebepleridir (Karpaz, 2010:262).

Menderes’in eleştirilerine “psikopat bir ruhun ifadesi” cevabını veren Başbakan Peker, ayrıca Bayar’ı halkı isyana teşvik etmekle itham etmiştir. Meclisteki gerginlik DP’nin meclisi dokuz gün boyunca boykot etmesi ve celselere iştirak etmemelerine sebep olmuştur. Sonunda İnönü, Bayar ile görüşerek muhalefeti meclise dönmeleri konusunda ikna etmiştir (Eroğul, 2003:42-43).

7 Ocak 1947’de Demokrat Parti’nin I. Kurultayı gerçekleştirilmiştir. Kurultayın gayesi, DP’yi iktidara taşıyacak yöntemlerin aranmasıydı. Her kesimden insanı bir araya getiren bu toplantıda en çok alkışlananlar hükümet aleyhinde en yoğun eleştirileri gerçekleştirenlerdi. Ayrıca kurultay organizasyon ve toplantı usullerine riayet edilmesi noktasında ise fena sayılmazdı (Karpas, 2010:269).

Demokrat Parti I. Büyük Kongresinde alınan en önemli karar kuşkusuz, siyasi tarihimize “Hürriyet Misakı” olarak geçen belgedir. Buna göre, kanunlarda bulunan antidemokratik hükümler kaldırılmalı, demokratik ve güvenceye dayanan yeni bir seçim kanunu oluşturulmalı, cumhurbaşkanı partisiz olmalı, idarenin tarafsızlığı sağlamalıdır. Bu taleplerin gerçekleştirilmemesi halinde ise Demokrat Partili milletvekilleri istifalarını sunarak sine-i millete döneceklerdir (Eroğul, 2003:49).

Hürriyet Misakı muhalefet partisinin iktidara karşı büyük bir tehditidir. Hürriyet Misakı tabiri 1920’de mecliste kabul edilen Misak-ı Milli’ye ithafen hususi olarak söylenmiştir. Zürcher’in (2010:310-311) misaka ilişkin değerlendirmeleri oldukça ilginçtir: “DP kendini Atatürk’ün başladıklarını tamamlayacak yeni siyasal akım olarak görüyordu. Atatürk ulusal bağımsızlığı sağlamış ve Türk toplumunda reform yapmıştı, şimdi onlar demokrasiyi getirerek Atatürk’ün reformlarını tamamlayacaklardı.”

Türkiye için 1947 yılı iç gelişmeler için olduğu kadar dış gelişmeler için de oldukça önemli bir yıldır. Türkiye’nin Uluslararası Para Fonu’na ve Dünya Bankası’na üyeliği bu dönemde gerçekleşmiştir (Bila, 2008:107). Sovyetlerin Doğu Avrupa’da nüfuzunu giderek artırması, ABD’yi Türkiye’nin stratejik konumunu yeniden değerlendirmesine sebebiyet vermiştir. 12 Mart 1947’de ABD Başkanı Truman, Truman Doktrini’ni ortaya koymuştur. Buna sebep olarak Başkan Truman’ın kongreye sunduğu, Türkiye ve Yunanistan’a yapılacak mali ve askeri yardım önerisidir. Bu doktrinle birlikte ABD, dünyadaki antikomünist tüm rejimlerin korunmasını kendine misyon edinmiştir. ABD, Haziran 1947’de de Avrupa ülkelerine iktisadi destek amacıyla Marshall Planı’nı yürürlüğe koymuştur. Marshall Planı’nın üç amacı bulunuyordu: Avrupa ekonomilerinin onarımı, ABD için ihraç pazarı yaratmak ve komünizm tehlikesine yol açabileceğinden endişe edilen yoksulluğu yok etmektir (Zürcher, 2010:304). Truman Doktrini, Türkiye’de gerek iktidar gerekse muhalefet tarafından büyük bir sevinçle karşılanmıştır (Bila, 2008:107).

Hürriyet Misakı ile başlayan iktidar ile muhalefet arasındaki sertlik gitgide artmıştır. Yeni seçim kanununa DP'nin muhalefeti, Menderes, Köprülü, Sazak ve Aldoğan'ın dokunulmazlıklarının kaldırılmasına ilişkin tezkereler, sıkıyönetimin altı ay daha uzatılması gibi konular ortamı daha da germiştir (Eroğul, 2003:56-57). Cumhurbaşkanı İnönü, tansiyonu düşürmek adına, Bayar ve Peker ile görüşerek itidal çağrısı yapmış ve tarafların birbirleri ile görüşmesini sağlamıştır. Fakat Peker-Bayar görüşmesinden müspet bir sonuç alınamamıştır (Albayrak, 2004:119).

İki lideri uzlaştıramayan İnönü, Cumhuriyet tarihine “12 Temmuz Beyannamesi” olarak geçen Cumhurbaşkanlığı bildirisini yayınlamıştır. İnönü bildiride, “Bu zeminde ben devlet reisi olarak kendimi her iki partiye karşı eşit derecede vazifeli görürüm” sözüyle tarafsızlık vurgusu yapmıştır (Eroğul, 2003:58). İnönü, bildiride olması gereken iktidar-muhalefet ilişkilerini şöyle belirtmektedir: “Muhalefet, teminat içinde yaşayacak ve iktidarın kendisini ezmek niyetinde olmadığından müsterih olacaktır. İktidar, muhalefetin kanun haklarından başka bir şey düşünmediğinden müsterih bulunacaktır” (A. Yıldız, 2011:221).

12 Temmuz Beyannamesi ile İnönü CHP içindeki ılımlılardan yana tavır alarak, devletçilik yanlısı hizbe darbe vurmuştur ve artık tek parti anlayışından tamamen uzaklaşarak, muhalefete tanınan imkanlar genişletilmiştir (Karpaz'tan aktaran Ahmad, 2012:130). 12 Temmuz Beyannamesi'nin ardından Başbakan Peker, İnönü'nün beyannamesinin Anayasanın cumhurbaşkanına tanıdığı yetkileri aştığını ve meclis çoğunluğunun kendisini desteklediğini savunarak istifa etmemiştir. İnönü ile araları iyice bozulan Peker baskılar sonucu istifa etmek mecburiyetinde kalmıştır. 12 Temmuz Beyannamesi partiler arası ilişkilerin normalleşmesi adına önemli bir etki yapmıştır. DP'nin en güçlü propaganda aracı olan hükümetin yaptığı baskı ve idarenin taraflılığı argümanları zayıflamış, yumuşamanın getirdiği ortam hükümete duyulan hoşnutsuzluğu azaltmıştır (Karpaz, 2010: 283-284).

Karpaz, 12 Temmuz Beyannamesinin Türk siyasi yaşamına katkısını şöyle açıklamaktadır:

Türkiye'de siyasi partiler yasasının gelişmesinde en önemli belgelerden biri olarak durmaktadır. Beynamenin değeri yayınlandığı maksatta, yazılmasında hâkim olan ruhta ve iktidar partisi ile muhalif partilerin daha sonraki ilişkileri ve parti örgütleri üzerinde yaptığı derin etkidedir. Bu beyanname, İnönü'nün başardığı esas işlerden biridir (Karpaz, 2010:284).

Şeyhanlıoğlu'na (2012:88) göre, 12 Temmuz Beyannamesi ile ABD tarafından Türkiye'ye yapılacak iktisadi yardım antlaşmasının aynı gün gerçeklemiş olması bir tesadüf değildir. Zira ABD Kongresi'nde Truman Doktrini kapsamında Türkiye'ye yapılması planlanan yardımlar görüşülürken, bazı senatörlerin Türkiye'nin demokratik bir yolda olup olmadığıyla ilgili çekinceleri bulunuyordu. Bu anlaşma ile Türkiye Sovyetlere karşı ABD'nin desteğini alırken, bu beyanname ile de çok partili demokrasiye geçiş pratikleri uygulamaya konmuştur.

Recep Peker'in istifasıyla boşalan Başbakanlığa ılımlı olarak bilinen Hasan Saka getirilmiş, beyannamenin yayınlandığı dönem iktidar-muhalefet ilişkileri gayet olumlu seyretmiştir. Ancak DP içindeki muhalif bir grup, parti yönetimini iktidar ile uzlaşmakla ve bir "muvazaa" (danışıklı) partisi olmakla itham etmişlerdir. DP içerisinde baş gösteren bu görüş farklılıkları istifa ve ihraçları beraberinde getirmiştir. DP'den ayrılan 13 bağımsız milletvekili Müstakil Demokratlar Grubu'nu kurmuşlardır (Koçak, 1989:191).

DP içerisindeki bir muhalif grup da Millet Partisi'ni kurmuştur. Başkanlığını, Mareşal Fevzi akmak'ın üstlendiği bu parti, CHP ile DP'nin danışıklı politikalar izlediklerini iddia etmiştir. DP yönetimince büyük tepki çeken bu açıklamalara karşı, Menderes, "Elbiseler, rütbeler hiçbir zaman cesaretin, hamiyetin, itidalin, dirayet ve zekanın şaşmaz ölçüsü olmamıştır" sözüyle doğrudan akmak'ı hedef almıştır (Eroğul, 2003:67).

Mevcut iki partiye de muhalif bir çizgi takip eden Millet Partisi amaçlarını akmak'tan aktaran Karpas şöyle belirtiyor:

Dürüst seçimlerle iktidarı yeni bir hükümete devretmek; yurttaşı devletin emrine değil, devleti yurttanın hizmetine sunmak; devlet kapitalizmine son vermek, bazı vergileri kaldırmak veya indirmek; yurttara çalışma ve ticari girişim imkanları sağlamak; yaşam düzeyini yükseltmek ve nihayet, aile bağlarını güçlendirip gençliğe milli ve dini eğitim vermek yoluyla ahlak seviyesini yükseltmek (Karpas, 2010:307).

Yeni siyasi rakiplerin ortaya çıkması Demokratları hükümete karşı daha sert bir muhalif tutum almaya zorlamıştır (Kongar, 1998:148). Hükümet, muhalefetin de isteğiyle seçim kanununun değiştirilmesi yönünde çalışmaları tamamlayarak, meclise tasarı olarak getirdiğinde DP'liler kanunu yetersiz olduğu gerekçesiyle reddetmiş ve seçimlerde yargıç

denetimi koşulunu şart koşmuşlardır. Karpat'a (2010:311) göre, DP'nin gergin politikalarının iki ihtimali olabilir: Birincisi seçimlerin yargı denetimine açılması hususunu iktidara kabul ettirmek, ikincisi ise, yeni bir suni kriz oluşturarak halkı Demokrat Parti saflarında birleştirerek, Millet Partisi'ne kayışların önüne geçmek.

DP'liler seçim kanun tasarısının oylanacağı gün oturuma katılmamışlar, ara seçimlere güvencesizlik gerekçesiyle iştirak etmeyeceklerini bildirmişlerdir. 17 Ekim 1948'de gerçekleştirilen ara seçimlere Millet Partisi de katılmayınca CHP tek başına seçimlere katılmıştır. DP halkın seçime katılma oranının %10'dan az olduğunu, CHP ise %40'dan fazla olduğunu iddia etmiştir. İlerleyen aylarda DP'nin salvoları devam ederken, Hasan Saka hükümeti de iyice yıpranmıştır nihayetinde, Saka 14 Ocak 1949'da istifasını vererek Başbakanlıktan ayrılmış yerine ise Şemsettin Günaltay getirilmiştir (Eroğul, 2003:70-71).

2.3. 1950 Genel Seçimleri ve İktidarın El Değişirmesi

Şemsettin Günaltay, kurduğu kabinenin güvenoyu için gerçekleştirilen oturum konuşmasında, "Bir tarihçi sıfatıyla sizi temin ederim ki, bu milletin istikbali için yegâne çare, sağlam esaslara müstenit bir demokrasinin kurulması ve işlemesidir" (Eroğul, 2003:72) sözüyle liberal bir çizgi takip edeceğini göstermiştir. Günaltay'ın "Demokrasi, iktidar ve muhalefet partilerinin ortaklaşa başaracakları bir iş olmalıdır" cümlesi, Bayar ile bir araya gelmesi ve muhalefetle iyi ilişkiler kurmak için attığı adımlar siyasetteki gergin ortamı yumuşatmıştır (Karpat, 2010:317).

Demokrat Parti'nin II. Kongresi 20 Haziran 1949'da yapılmaya başlanmıştır. Kongrede büyük bir muhalefetle karşılaşmayan Bayar, 12 Temmuz Beyannamesi ve iktidarla ilişkiler noktasında yapılan eleştirilere ise o dönemde önlerine çıkan iki yoldan birini tercih etmek zorunda olduklarını belirterek; kendilerinin isyan ve ihtilali değil, sabır ve istikrarı tercih ettiğini belirtmiştir (Eroğul, 2003:76).

Kurultayda tartışılan en önemli konulardan biri seçim sistemi ve güvenliği meselesidir. Delegationer, seçimlerin yargı denetimine tabi olması konusunda ısrarcıydılar. Ayrıca oy verme özgürlüğüne müdahaleyi kabul etmeyen kurultay, seçim güvenliğini namus meselesi olarak addetmiştir (Karpat, 2010:319).

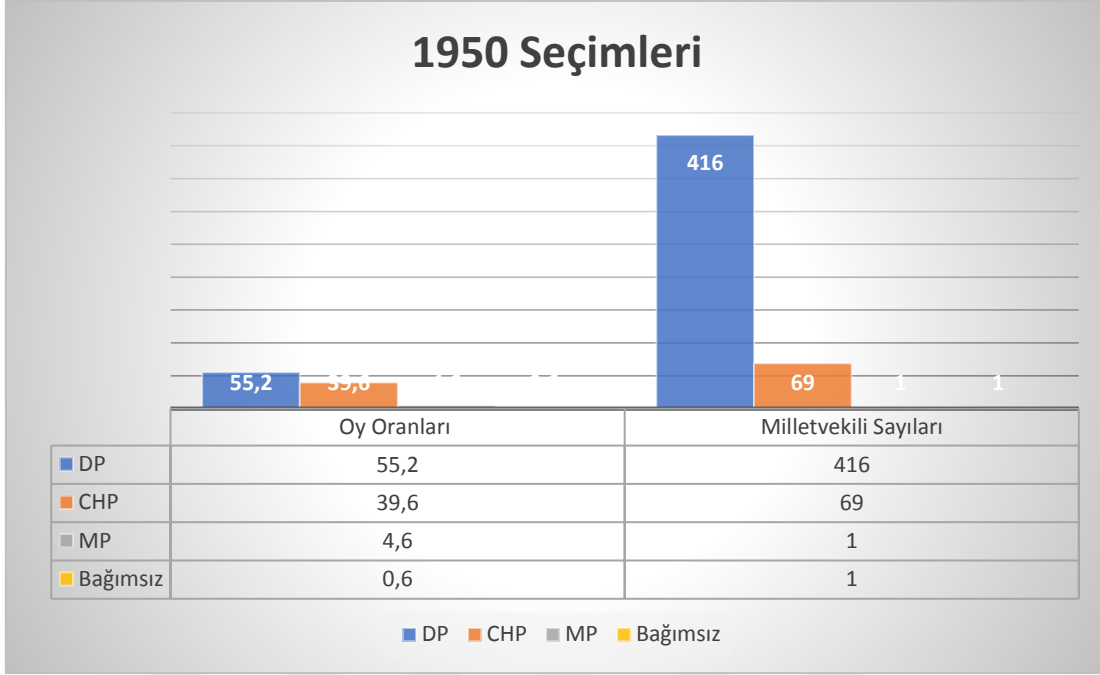
Ana Davalar Komisyonu'nda oybirliği ile kabul edilen rapora göre, seçimlerde olası bir usulsüzlük halinde vatandaşların meşru müdafaa hakkına sahip olabilecekleri uyarısında bulunulmuştur. Yine de kanuni yolların kullanılmasını tavsiye eden karar, vatandaşını bu durum ile karşı karşıya getiren bir idarenin halkın husumetine maruz kalacağı da belirtilmiştir (Eroğul, 2003:77).

İslam Tarihi profesörü olan Başbakan Günaltay döneminde din eğitimi konusunda önemli kararlar alınmıştır. İlkokullarda din dersi uygulaması, Ankara niversitesine bağlı bir İlahiyat Fakültesi açılması, türbelerin ziyarete açılması bu kararlardan birkaçıdır (Tetik, 2015:61).

Demokrat Parti'nin ısrarla çıkarılması talep ettiği yeni Seçim Kanunu 16 Şubat 1950'de CHP ile DP'nin müşterek oylarıyla kabul edilmiştir. Böylece, seçimler yargı denetimine bağlanmıştır. Yasaya göre, gizli oy açık sayım ilkesi kabul edilerek, Yargıtay ve Danıştay yelerinden oluşan bir Yüksek Seçim Kurulu teşkil edilecektir. Meclis 14 Mayıs 1950 tarihini seçim günü olarak belirleyerek çalışmalarını tamamlamıştır (Eroğul, 2003: 80-82).

Seçime katılacak  parti de yoğun bir propaganda faaliyeti ile halktan oy istemişlerdir. CHP, seçim beyannamesinde devletçilik uygulamalarını daha da kısıtlama, özel teşebbüsü teşvik, yabancı sermayeye kolaylık, vergi düzenlemeleri, köylüye toprak, su, tarım aleti tedariki vb. vaatlerde bulunurken, DP ise, vergi indirimi, denk bütçe, yabancı sermayeye mali ve siyasi teminat vermeyi hedeflemektedir. Seçime bir ay kala lideri akmak'ı kaybeden Millet Partisi ise, halk tarafından ve halk faydası gözetilerek denetlenen bir yönetim kurma hedefiyle seimenden oy istemiştir (Karpaz, 2010:325-327).

Düzenli bir atmosferde gerçekleştirilen 14 Mayıs 1950 seçimlerine göre, kayıtlı 8.905.743 seimenden 7.953.085'i oy kullanmış, katılım oranı %89,3 olarak gerçekleşen seçimlerde DP tek başına iktidar olmayı başarmıştır (Milletvekilleri Genel Seçimleri 1923-2011, 2012:25).

Tablo 1. 1950 Milletvekili Genel Seçimleri Partilerin Oy Oranları ve Çıkardığı Milletvekili Sayıları

Parti programları, liderlerinin hayat bakışları ve ideolojileri noktasında taban tabana bir zıtlık bulunmayan iki partinin mücadelesi (A. Yıldız, 2011:234) sonucunda, Demokrat Parti'nin seçim sloganı "Yeter Söz Milletindir" mottosu gerçekleşmiş Demokratlar kahir ekseriyette milletvekili çıkararak iktidar olmuşlardır. Yirmi yedi yıllık CHP iktidarı sona ermiş, Türkiye için yeni bir dönem başlamıştır. 1950 seçimlerinin en büyük kazanımı, demokrasi kültürünün yerleşmesi ve içselleştirilmesi noktasında gelinen olgunluk seviyesinin dikkat çekici bir boyuta evrilmiş olmasıdır.

Seçimlerden sonra toplanan meclis, Cumhurbaşkanlığı'na Celal Bayar'ı seçerken, TBMM Başkanlığı'na Refik Koraltan getirilmiş, kabineyi kurma görevi ise Adnan Menderes'e tevdi edilmiştir.

BÖLÜM III

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ (1950-1960)

14 Mayıs 1950’de büyük bir seçim zaferiyle iktidara gelen Demokrat Parti, Cumhuriyet tarihinde yeni bir sayfa açmış ve ilk defa seçimle iktidar el değiştirmiş bulunmaktadır. Seçimlerde büyük kargaşalıkların yaşanmaması, seçimi kaybeden 27 yılın muktediri CHP’nin durumu itidalle karşılaşması, DP zaferinin dünya çapında yankı uyandırması da oldukça önemlidir.

Sencer’den aktaran Kongar (1998:145) ‘‘Demokrat Parti olayı klasik burjuva hareketlerinden farklı, ama ülkenin kendi yapısına uygun, bir çeşit doğum halinde bir burjuva devrimidir’’ demektedir. Bu görüşü destekleyen bir başka örneğe göre, Demokrat Parti’nin dayandığı sınıfsal temel, kırsalda büyük toprak ağaları, kentlerde ise ticaret burjuvalarıdır (Eroğul, 2003:93).

Tabii ki, Demokratları iktidara taşıyanlar ve 10 yıl boyunca destekleyenler sadece bu iki kesimden ibaret sayılamaz. Ayata’nın (2010:77-78) belirttiği üzere, tek parti iktidarı boyunca köylüler, devleti sadece vergi toplayan ve askere çağıran bir kurum olarak algılamıştır. Savaş boyunca artan ekonomik zorluklar, bürokratların elitist tutumu ve CHP’nin politikalarını halka izah etmeye çalışmaması vb. nedenler de eklenince büyük kesimi kırsalda yaşayan halk Demokrat Parti’yi iktidara taşımıştır.

Meşrutiyetten, Cumhuriyete kadar tüm yenilikler her zaman tepeden inme gerçekleştirilmiş olup, ilk kez aşağıdan yukarıya bir reform gerçekleşmiştir. Halk, Demokrat Parti’yi iktidara taşıyarak, kendisinin iktidarı değiştirebilecek bir kudreti olduğunu kavramış ve siyasal gelişmelerin kendi günlük hayatını doğrudan etkileyebilen bir rolü olduğunu kanıksamıştır (Eroğul, 2003:279).

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak 1950-1960 yılları arasında iktidarda bulunan Demokrat Parti döneminde meydana gelen önemli olaylar ana hatlarıyla ele alınacak, ardından Demokrat Parti'nin basın ile olan ilişkilerine değinilecektir.

3.1. Demokrat Parti Dönemine Genel Bakış

TBMM IX. Dönemi 22 Mayıs 1950 günü başlamış olup, DP Genel Başkanı ve İzmir Milletvekili Celal Bayar, 387 oyla Türkiye Cumhuriyeti'nin III. Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Meclis Başkanlığı oylamasını ise 385 oyla İçel Milletvekili Refik Koraltan kazanmıştır (Tetik, 2015:84). Başbakanın kim olacağı hususunda bir rekabet vardı fakat Bayar, hükümeti kurma görevini Menderes'e vermiş ve parti genel başkanlığından ayrılmıştır (Zürcher, 2000:322).

19. Hükümeti kurmakla görevlendirilen Menderes'in hükümet programında şu hedefler göze çarpmaktadır: İstihdam ve üretim artışı, vergi adaleti, özel teşebbüsün genişletilmesi, yabancı sermayeyi teşvik, devlet işletmelerinin özelleştirilmesi, grev hakkının -sosyal ve ekonomik düzeni bozmayacak şekilde- yasalaşması, kanunlardan antidemokratik unsurların kaldırılması, komünizmle mücadele edilmesi vb. Hükümet 2 Haziran'da güven oyu alarak göreve başlamıştır (Eroğul, 2003:99). Menderes'in birinci kabinesi aşağıdaki isimlerden meydana gelmiştir:

Başbakan: Adnan Menderes (İstanbul), Adalet Bakanı: Halil Özyörük (İzmir), Milli Savunma Bakanı: Refik Şevket İnce (Manisa), İçişleri Bakanı: Rükneddin Nasuhioğlu (Edirne), Dışişleri Bakanı: Fuat Köprülü (İstanbul), Maliye Bakanı: Halil Ayan (Bursa), Milli Eğitim Bakanı: Avni Başman (İzmir), Bayındır Bakanı: Fahri Belen (Bolu), Ekonomi ve Ticaret Bakanı: Zühtü Velibeşe (İzmir), Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Nihat Reşat Belger (İstanbul), Gümrük ve Tekel Bakanı: Nuri Özsan (Muğla), Tarım Bakanı: Nihat Eğriboz (Çanakkale), Ulaştırma Bakanı: Tevfik İleri (Samsun), Çalışma Bakanı: Hasan Polatkan (Eskişehir), İşletme Bakanı: Muhlis Ete (Ankara) (Tetik, 2015:87).

Menderes, iktidara gelir gelmez, kendisine darbe yapabilecekleri endişesiyle 6 Haziran 1950 günü, askeri bürokraside büyük değişiklikler yapmıştır. Genelkurmay Başkanı Abdurrahman Nafiz Gürmen'in yerine Nuri Yamut getirilirken, üst düzey pek çok askerin görev yerleri değiştirilmiş ya da emekliye sevk edilmiştir. Bu değişimle Menderes ordu üzerindeki otoritesini sağlamlaştırmıştır (Eroğul, 2003:100).

Demokrat Parti, din konusundaki özgürlükçü tutumunu ezanın Arapça okunması yasağına son vererek göstermiş, yine DP iktidarının ilk aylarında askerlik süresi kısaltılmış, genel af kanunu çıkarılmış, Türk vatandaşlarının yurtdışına çıkabilmeleri ve eski Türk vatandaşlarının ülkeye girişte karşılaştıkları birtakım engeller kaldırılmıştır (Karpat, 2010:495).

Demokrat Parti iktidara geldiği ilk aylardan itibaren Batı ile yakın ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Temmuz 1950’de birkaç kalem ürün dışında dış ticarete geniş çaplı bir liberasyona gidilmiştir (Eroğul, 2003:102). Birleşmiş Milletler, Kore’de Kuzey-Güney arasında patlak veren savaşta, Güney Kore’nin savunulmasını kararlaştırmıştır. Hükümet de 4.500 kişiden mürekkep bir askeri birlik gönderilmesi kararı almıştır. Bu sayede Türkiye’nin NATO üyeliğinin kolaylaştırılması amaçlanmıştır. (Türkiye’nin NATO’ya üyeliği 18 Şubat 1952 tarihinde gerçekleşmiştir.) Bu konuda kamuoyunda genel bir kabul oluşmuş, CHP yönetimi bir karşı çıkışta bulunmamış, sadece bu kararın TBMM onayı olmadan uygulanamayacağı noktasında usule ilişkin bir eleştiride bulunmuşlardır (Tunçay, 1989:179).

Kore Savaşı’nın ortaya çıkardığı iktisadi durum Türkiye’nin işine yaramış ve ihracat gelirleri ciddi seviyede yükselmiştir. Bu dönemde Türkiye daha önce ihraç kalemlerinde yer almayan tahıl ve maden cevheri gibi ürünleri de satabilmiştir. Tahıl ihracı ekilen toprakların genişletilmesi gereksinimini doğurarak, ekili alanlar yüzde elli oranında artış göstermiştir. Dış yardımlarla elde edilen gelirden 35.000 traktör alınarak bu toprakların ekimi sağlanmıştır. Bu dönemde kırsal kesimde yaşayan vatandaşların eli bollaşmıştır. Keyder’in (2006:57) tabiriyle “köylünün gözü para görmüştür.”

Dış kredilerle sağlanan altyapı hizmetleri özellikle karayolu yapımının kırsala kadar ulaşması ve çimento, şeker, dokuma sektörlerinde yeni istihdam alanlarının yaratılması her ne kadar köylüyü mutlu etse de, bu durumun nimetlerinden yararlanan kesim, büyük toprak sahipleri olmuştur. Toprak ağalarının vergilendirilmemesi, elde edilen gelirin sanayileşme amaçlı kullanılmaması lüks tüketimi beraberinde getirmiştir. Demokrat Parti’nin 1950-1954 arası tatbik ettiği ekonomi politikaları bir plan dahilinde gerçekleştirilemediği ve yapısal değişimi beraberinde getirmediği için durum 1954 sonrası tersine dönecektir (Teziç, 1976:264).

DP iktidarının ilk döneminde ekonomide yaşanan kalkınmayı Cem şu şekilde belirtmektedir:

1950'de sattığımız ürünlerin ortalama fiyatı ton başına 2.500 liradır ki, Türkiye bu rakamı bir daha bulamayacak, 1955-60 arasında ortalama fiyat tekrar 1.600 lira civarına düşecektir. Bu gelişmelerin çerçevesinde, milli gelirin artış temposu hızlanacak, hele 1950-1953 yıllarında %13'e ulaşacaktır. Elverişli şartlardan yararlanan DP iktidarı yol, muamele, hayvan vergisi gibi halkın şikayetçi olduğu uygulamalara son verecek; tarım ürünlerinde yüksek fiyat politikası izleyecektir (Cem, 2007:358).

1950 Eylül yerel seçimleri DP'nin iktidarda iken girdiği ilk seçimler olmuş ve Demokratlar 600'ü aşkın belediyeden 560'ını kazanarak kendine güvenini artırmıştır. Başbakan Menderes, bu durumu “Türk Milleti CHP'yi 14 Mayıs'ta iktidardan, 3 Eylül'de ise muhalefetten tasfiye etmiştir” şeklinde ifade etmiştir (Eroğul, 2003:102).

Menderes'in birinci hükümeti sadece 10 ay sürmüş, birinci kabineden memnun olmayan parti için muhalefet çatlaklara sebebiyet vermiştir. Bu durumun nedeni ise, Menderes'in hükümette nüfuzlu kişileri bakan yapmayıp, kendi pozisyonunu daha güçlü hale getirmek istemesidir. İkinci Menderes Hükümeti, 2 Nisan 1951'de güvenoyu alarak göreve başlamış, yeni kabineye üç yeni bakan dahil olurken, altı bakanın yerleri değişmiştir (Tetik, 2015:88-89).

Halkevleri ve Halkodaları, mecliste kabul edilen 8 Ağustos 1951 tarihli kanunla devletleştirilmiştir. Toplamda 478 Halkevi ve 4.322 Halkodası'nın menkul-gayrimenkul tüm unsurlarıyla Hazineye intikali gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra CHP iktidarının son dönemlerinden itibaren işlevsiz hale getirilen Köy Enstitüleri, Şubat 1954'te İlköğretmen Okullarına dönüştürülerek tamamen ortadan kaldırılmıştır (Akşin, 2003:216).

Muhalefete karşı tutumunu sertleştiren Demokrat Parti iktidarı, 1953 yılında “haksız iktisap” şeklinde nitelendirdiği CHP'nin tüm malvarlığının Hazine'ye devredilmesini sağlayan bir yasa çıkarmıştır. Ayrıca hükümet Millet Partisi'ni Atatürk ve İnkılaplar aleyhine faaliyette bulunmak gerekçesiyle kapattırıştır (Akşin, 2003:216). CHP, Millet Partisi'nin kapatılmasına, kendisinin de bir gün aynı şekilde kapatılabileceği korkusuyla karşı çıkmıştır (A.Yıldız, 2011:243). İktidara gelirken “Devr-i sabık” yaratmayacağına dair güvence veren Demokrat Parti'nin, iktidara geldikten sonraki tutumunda bir değişim olduğu göze çarpmaktadır.

Demokrat Parti'nin ilk dönemi dış politika alanında oldukça hareketli geçmiştir. Şüphesiz dönemin en önemli olayı Türkiye'nin NATO'ya dahil olmasıdır. Türkiye'nin NATO'ya kabul edilmesinin ardından, mecliste yapılan oylamada iktidar, muhalefet oy birliği ile katılma yönünde oy vermişlerdir. Cumhurbaşkanı Bayar Türkiye'nin NATO'ya girişini "dahili ve harici emniyetin misline rastlanmamış derecede mükemmel" olduğu şeklinde değerlendirmiştir. 1953 Şubat'ında Türkiye, Yunansitan ve Yugoslavya'nın dahil olduğu Balkan Paktı imzalanmıştır. Balkan Paktı'nın kabulünden birkaç gün sonra Sovyet lider Stalin hayatını kaybetmiş ve Rusya daha ılımlı bir dış politika yürütmeye başlamıştır. Bu açıdan Türkiye ile ilişkilerin normalleştirilmesini içeren bir nota ile el uzatmışsa da Türkiye bu duruma çok itibar etmemiştir (Eroğul, 2003:117-120). Zira Türkiye'nin yönünü tamamen Batı'ya çevirdiği "mümkün olan her yerde Batı davasının savunucusu" (Ahmad, 2012:144) olduğu artık kesindir. Bu argümanın bir başka delili de Bayar'ın tam 52 gün süren ABD seyahatidir. Bayar dönüşünde, "Türk-Amerikan dostluğu milletimizin malı olmuştur" şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. Ayrıca 1954'te ileride kurulacak Bağdat Paktı'nın temeli niteliğinde Pakistan ile bir anlaşma imzalamıştır (Eroğul, 2003:119:120).

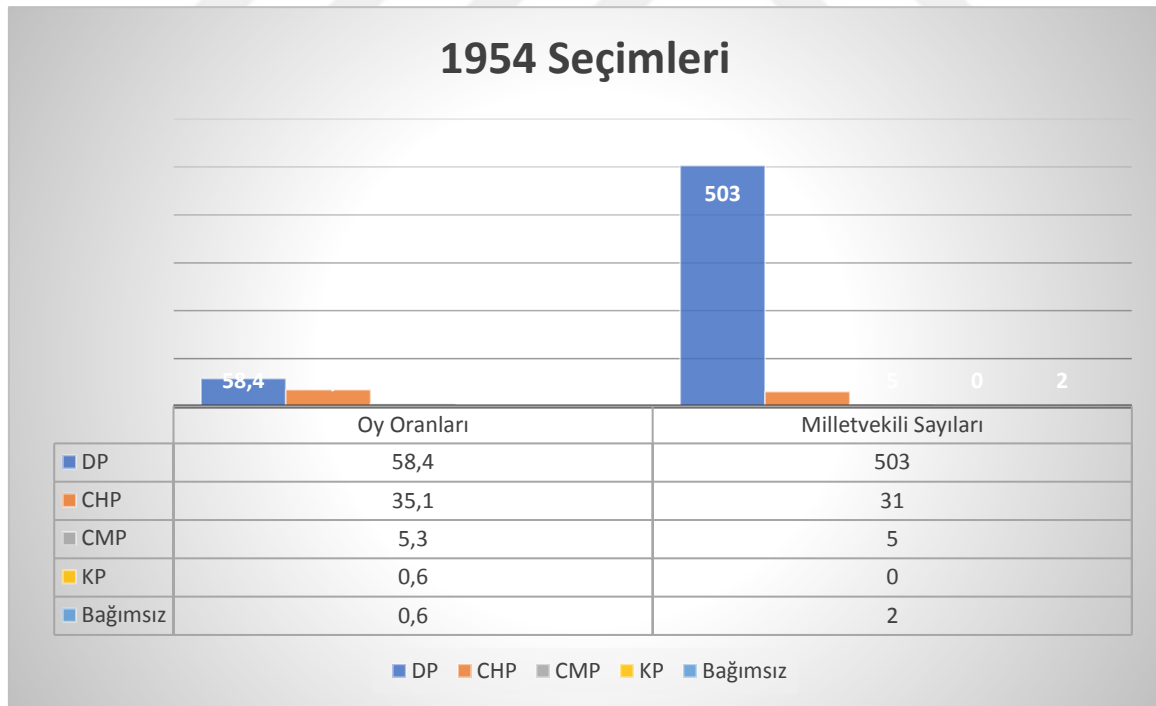
Batı emperyalizmine karşı kurtuluş mücadelesi veren ülkelerle ilişkilerde Ankara; Mısır'a karşı İngiltere'ye, Tunus ve Fas'a karşı da Fransa'ya destek vermiştir (Ahmad, 2012:144). Birleşmiş Milletler oturumunda Fransa'nın kınanmasına ilişkin yapılan oylamada Türkiye red oyu kullanmıştır (Eroğul, 2003:118).

Türkiye'nin izlediği Batı yanlısı dış politika, yabancı sermayeyi teşvik amaçlı bir takım uygulamaları da beraberinde getirmiştir. CHP döneminde 1947'den itibaren başlayan bu politikalar DP döneminde artarak devam etmiştir. Truman Doktrini'nin ortaya atıldığı 1947 yılında Mayıs 1947 tarihli bir kararname ile yabancı sermaye özendirilirken, CHP iktidarının son günlerinde 1 Mart 1950 tarihli yabancı yatırımları destekleyen ilk yasa yürürlüğe girmiştir. Demokrat Parti döneminde ise atılan adımlar yetersiz görülerek 1951 ve 1954 tarihli daha liberal hükümler barındıran "Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu" çıkarılmıştır. Bunun yanında Mart 1954'te kabul edilen "Petrol Kanunu" yabancı müteşebbisin ülkeye girişini sağlarken, yerli sermayedara tanınan birtakım avantaj ve haklardan da yabancılara yararlandırılmışlardır (Ahmad, 2012:145; Eroğul, 2003:134-135).

Türk Ceza Kanunu'na getirilen 141 ve 142. maddeler ile sol siyasetin önünün kesilmesi amaçlanmıştır (Teziç, 1976:266). Buna rağmen, ücretli hafta tatili, emeklilik sigortası uygulamaları, ölüm sigortasındaki iyileştirmeler, işçi hastanelerinin yapımı vb. icraatlarla emekçi kesimin sorunlarına çareler aranmıştır (Eroğul, 2003:155).

Demokrat Parti iktidarının dört yıllık ilk periyodu geride kalırken, tüm milli gelirdeki %38,9'luk artış iktidarın başarı hanesine yazılabilecek en büyük icraatı olmuştur. Fakat DP muhalefette iken eleştiriler getirilen antidemokratik yasalar kaldırılmamış bilakis varolan yasalar daha da sertleştirilmiştir (Eroğul, 2003: 142-149).

2 Mayıs 1954 günü, genel manada nizam içerisinde gerçekleştirilen seçimlerde, %88,6 katılım oranı ile 10.262.063 kayıtlı seçmenden 9.095.617'si oy kullanmış ve DP büyük bir oy oranı ile tek başına yeniden iktidara gelmiştir. (Milletvekilleri Genel Seçimleri 1923-2011, 2012:25).

Tablo 2. 1954 Milletvekili Genel Seçimleri Partilerin Oy Oranları ve Çıkardığı Milletvekili Sayıları

Zürcher (2000:325) 1954 seçimlerinin Demokrat Parti'nin yıldızının en parlak olduğu an olduğunu, ilerleyen yıllarda iktisadi buhran ve devlet elitlerinin DP'ye verdiği desteğin azaltmasının o yıldızın sönmesine sebebiyet vereceğini belirtmektedir.

1954 Seçimlerinde elde edilen büyük zaferden sonra Menderes, gazeteci Ahmet Emin Yalman'a verdiği mülakatta, ileriye ilişkin politikaları hakkında ipuçları olabilecek şu sözleri söylemiştir: “Seçimler yurttaşlarımızın ne kadarının izlediğimiz yolu benimsediğini göstermiştir. Şimdiye kadar bu konuda siz gazetecilere danışıyordum, ama halkın gösterdiği bu büyük güven artık bu türden danışmalara gerek kalmadığını ortaya koyuyor” (Ahmad, 2012:137). Eroğul'a (2006:125) göre, bu büyük seçim başarısı, ilerleyen süreçte partiye büyük zarar vermiştir. Mecliste dev bir çoğunluğu elinde bulnuduran DP sahip olduğu gücün kuruntusuna kendini kaptırmıştır. Ayrıca meclis grubunun bu denli büyümesi DP içindeki muhalefeti büyüterek, Menderes'in parti içindeki hakimiyetini zorlaştırmıştır.

1954 Genel seçimlerinde, CHP, Malatya, Konya ve Sinop'da birinci parti olurken, kapatılan Millet Partisi'nin ardılı olan Cumhuriyetçi Millet Partisi ise sadece Kırşehir'de birinciliği kazanabilmiştir. Diğer şehirlerde DP çoğunluğu yakalamıştır. Fakat seçimlerden kısa bir süre sonra DP kendisine oy vermeyen Malatya'yı, Malatya ve Adıyaman olarak ikiye bölerken, Kırşehir ise ilçe statüsüne dönüştürülmüştür (Tunçay, 1989:181). Menderes Kırşehir vilayetini kaldırılmasını şu sözlerle savunmuştur: “Kırşehir faciası diyorlar... Eğer memlekette ilçe kalmak bir facia ise, hemen söyleyeyim ki, memleketimizde halen 500 ilçe vardır. Onlar da bu hale göre facia içindedirler... Bunlar iktisadi ve coğrafi zaruretler yüzünden olmuştur” (Eroğul, 2003:164).

III. Menderes Hükümeti 26 Mayıs 1954 tarihinde 491 olumlu oyla güven oyu olarak göreve başlamıştır. Bayar cumhurbaşkanlığı, Koraltan meclis başkanlığı görevine devam etmişlerdir (Tetik, 2015:109).

Ekonomide 1950-1954 arası elde edilen büyük başarı 1954 sonrası gerçekleştirilememiştir. İlk dönem elde edilen büyük tarımsal gelirin sebebi, tarım ıslahı, sulama teknolojisi, suni gübre kullanımı gibi yöntemlerle değil, ekili alanların genişletilmesi ve gayet iyi giden hava şartlarının etkisiyle olmuştur. Hal böyle olunca meteorolojik koşulların kötüleşmesi sonucu, dünyaya buğday ihraç eden Türkiye, 1954 sonrası ABD'den buğday ithal etmek durumunda

kalmıştır. Ekonomik büyüme %13'den %4'e kadar gerilemiştir (Zürcher, 2000:332; Teziç, 1976:263). ABD'den talep edilen 300 milyon dolarlık krediye müspet cevap alınamamış, yalnızca 30 milyon dolarlık bir hibe desteği sağlanabilmiştir. Temel gıda maddelerine dahi ulaşamaz olunca, 1955 Temmuz'unda Milli Korunma Kanunu uygulanmaya başlanarak; istifçilikle, karaborsacılıkla mücadele edilmeye çalışılmıştır (Eroğul, 2003:171-172).

1954 yılında hükümet, yirmi beş yıldan fazla hizmeti olan hakim ve akademisyenlerde dahil tüm devlet görevlilerinin emekli edilebilmesine olanak veren bir yasa çıkarmıştır. Zürcher'e (2000:335) göre, Menderes üst düzey bürokratların hala İnönü'ye bağlı olduklarına inanıyor ve bu yasayla bürokrasi üzerindeki hakimiyetini artırmayı amaçlıyordu. Bu yasa, ayrıca yargı üzerinde siyasal denetim kurmakla birlikte akademik özerkliğin de kısıtlanmasına yol açmıştır.

Kıbrıs Sorunu 1954 yılından itibaren Türkiye'nin ana meselesi olmaya başlamıştır. Yunanistan, Britanya sömürgesi olan adanın kendisine verilmesi talebiyle Birleşmiş Milletler'e başvurmuş ve ilerleyen süreçte yoğun bir propaganda faaliyeti yürüterek, aynı zamanda adada kanlı eylemlerde bulunmuştur. Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasındaki üçlü görüşmelerde, Türk hükümetinin ilk tezi adanın Türkiye'ye ait olduğu şeklindeydi. Haberin basında günlerce yer almasıyla konu Türkiye'nin gündemine oturmuştur (Akşin, 2003:217). Böylesi gergin bir atmosferde 6 Eylül 1955 tarihli İstanbul Ekspres isimli gazetede Atatürk'ün Selanik'te bulunan evinin bomba atılmak suretiyle tahrip edildiğine ilişkin haber halk üzerinde büyük bir infial yaratmıştır. Öğleden sonra gösterilerle başlayan eylemler Rumların evlerinin, iş yerlerinin hatta kilise ve mezarlıklarının tahrip edilmesine yol açmıştır. (Eroğul, 2003:176-177).

Zürcher'e (2000:336) göre, büyük ihtimalle Başbakan Menderes ve Dışişleri Bakanı Zorlu halkın heyecanını yatıştırmak ve kamuoyu duyarlılığını göstermek adına öğrencilere gösteri yaptırma talimatı vermişler, ama iş tamamiyle çığırından çıkmıştır. Polis olaylara bir süre müdahil olmamıştır. Hükümet İstanbul, Ankara ve İzmir'de sıkıyönetim kararı almış ve olayların ardından İçişleri Bakanı Namık Gedik istifa etmek zorunda kalmıştır. 6-7 Eylül olayları ile ilgili açılması teklif edilen meclis soruşturması DP'lilerin oylarıyla reddilmiştir (Eroğul, 2003:178). Türkiye'nin Kıbrıs meselesine ilişkin politikası evvela, Yunanların "Enosis" idealine karşılık; "Kıbrıs Türktür, Türk kalacak" sloganı etrafında yani adanın

tamamının Türkiye'ye ait olduğu şeklinde iken, 1956 yılının sonlarında ‘‘Ya taksim, ya ölüm’’ denilerek adanın Türkiye ile Yunanistan arasında paylaşılması tezi ağırlık kazanmıştır. Demokrat Parti iktidarının sonlarında, Şubat 1959’da imzalanan Zürih ve Londra anlaşmalarıyla Kıbrıs Cumhuriyeti’nin bağımsız olması, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere’nin garantör devletler olması kararlaştırılmıştır (Tansel, 2010:219-220). Kıbrıs Anayasası’nın mutlak birer parçası sayılan bu anlaşmalara göre, garantör üç ülke de, Kıbrıs Cumhuriyeti’nde anayasal düzenin bozulması halinde müdahale hakkına sahip olabilecektir (Armaoğlu, 1984:533).

Müşterek Kıbrıs Cumhuriyeti, sadece üç yıl barış içerisinde devam edebilmiş, Rumların Türklere karşı giriştikleri sistematik kanlı terör eylemleri karşısında, Türkiye uluslararası hukuktan doğan tabii haklarına istinaden 20 Temmuz 1974’te Kıbrıs Barış Harekatı’nı gerçekleştirmiştir. O günden bu yana iki toplum arasında ciddi bir şiddet olayı vuku bulmamış olmakla beraber, halen Kıbrıs meselesi Türk dış politikasının önemli başlıklarından biri olma özelliğini korumaktadır.

DP içerisinde partiyi bölünmeye sürükleyen temel anlaşmazlık, 6-7 Eylül olaylarının hemen ardından Fuat Köprülü, Fevzi Lütüfî Karaosmanoğlu, Fethi Çelikbaş vd. öncülüğünde 19 milletvekilinin basına ispat hakkı tanınması yönündeki talepleri ile ortaya çıkmıştır. Haysiyet Divanına sevk edilen vekillerden 9’u ihraç edilmiş, 10 vekil ise kendi iradeleri ile partiden ayrılmışlardır. DP’den ayrılan milletvekilleri, 1955 sonunda Hürriyet Partisi’ni kurmuşlardır (Teziç, 1976:269). Menderes partisinin IV. Büyük Kongresinde partiden ayrılan 19 milletvekilini kastederek, ‘‘Her sabah uyanınca sırtımızda hıyanetin hançerini mi hissedeceğiz? Mebus seçildikten sonra partiyi tekmeleyenlere karşı elbette tedbir alacağız’’ (Eroğul, 2003:182) sözleriyle ihraçları savunmuştur.

DP içerisindeki huzursuzluk sona ermemiş, daha da artmış ekonomik sorunlarla ilgili gensoru önergesi verilmiştir. Bir hafta sonraki grup toplantısında ise büyük eleştirilere maruz kalan hükümet üyeleri birer birer istifa etmek zorunda kalmışlardır. Menderes, ‘‘Ben istifa etmiyorum. Sizin kudretiniz o kadar büyüktür ki şu anda isterseniz anayasayı bile değiştirebilirsiniz. Kendimi tamamen grubun takdirine terk ediyorum’’ sözleriyle meclis grubundan kendisi için güven oyu istemiştir. Yapılan oylamada hükümetin düşürülmesi kararına rağmen Menderes’e olan güven tazelenmiştir (Eroğul, 2003:184-185).

Yeni hükümeti kurma görevi Cumhurbaşkanı Bayar tarafından yine Menderes'e verilmiş, yaklaşık on günlük arayışın ardından IV. Menderes Hükümeti 13 Aralık 1955'te güvenoyu alarak göreve başlamıştır (Eroğul, 2006:184). Hükümet programında, antidemokratik kanunların kaldırılması, üniversite özerkliğinin sağlanması, ispat hakkının tanınması, temel ihtiyaç maddelerinin erişiminde yaşanan sıkıntıların giderilmesi ve karaborsa ile mücadele, hayat şartlarının iyileştirilmesi gibi pek çok demokratik vaat yer almıştır. Muhalefet ise bu vaatleri parti içi huzursuzluğu giderme ve zaman kazanma taktiği olarak değerlendirmişlerdir (Karpas, 2010:503).

1956'dan itibaren CHP'nin daha sert bir muhalefet yapmaya başlaması, üniversite çevrelerinin ve basının iktidara cephe alması hükümeti daha radikal tedbirler almaya itmiş ve Menderes bir daha vazgeçmemek üzere muhalefetin hücumlarına daha üst perdeden bir üslupla karşılık vermiştir.

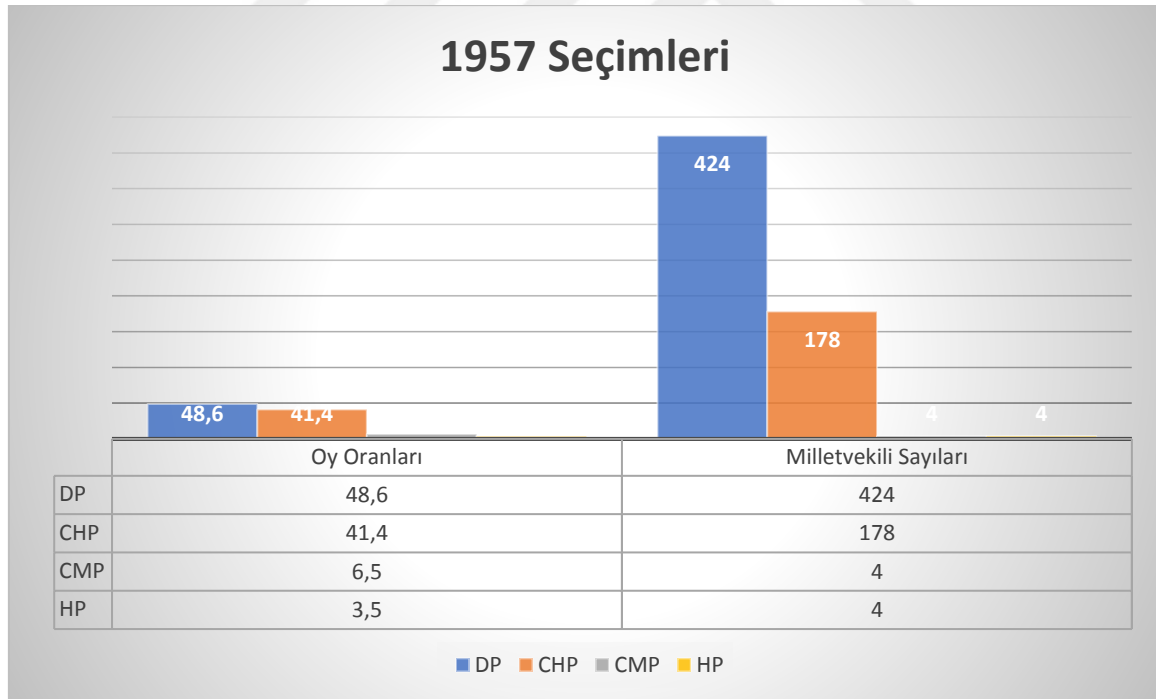
1956-1957 yıllarında yüksek yargıda ve akademide aralarında Turhan Feyzioğlu'nun da bulunduğu pek çok kişi tasfiye edilmiş, 6-7 Eylül olayları neticesinde istifa eden Namık Gedik tekrar İçişleri Bakanlığı'na getirilmiş, İşçi Sendikaları Konfederasyonu kapatılmıştır. Ayrıca, siyasi partilerin seçim dönemi dışında açık hava mitingleri yasak kapsamına alınmıştır (Eroğul, 2003:193-194). 1956 Ağustos ayında CHP genel sekreteri Kasım Gülek'in Rize'de yaptığı dükkan ziyaretleri izinsiz gösteri kapsamında değerlendirilerek, Gülek altı ay hapis cezasına çarptırılmıştır (Tetik, 2015:113).

Seçimlerin yaklaşması DP'yi yeni hamleler yapmaya sevk etmiştir. 1954 seçimlerinden sonra ilçe haline getirilen Kırşehir üç yıl sonra yeniden il statüsüne kavuşturulacaktır. Son seçimlerde Kırşehir'de birinci parti olarak çıkan CMP lideri Osman Bölükbaşı'nın 24 Haziran 1957'de dokunulmazlığına son verilmiş, ardından 2 Temmuz 1957'de tutuklanmıştır (Teziç, 1976:270).

İktidarın tatbik ettiği baskıcı politikalar, muhalefet partilerini (CHP, Hürriyet Partisi, CMP) işbirliği yapmaya zorlamıştır. Muhalefet partilerinin kurduğu yakınlık üzerine DP seçim kanununda bazı değişiklikler yapmıştır. 13 Eylül 1957 tarihinde kabul edilen yeni seçim kanununa göre, seçime giren bütün partilerin her seçim çevresinden ayrı ayrı aday göstermeleri zorunlu kılınmış ve son altı ay içerisinde herhangi bir partiden ayrılmış bir

şahsın başka bir partiden aday olması yasaklanmıştır (Eroğul, 2003:199). Böylece üç muhalefet partisinin seçim işbirliği yapması zorlaştırılmış ayrıca DP'nin kurucularından Fuat Köprülü'nün Hürriyet Partisi'nden aday olmasının da önüne geçilmiştir. Menderes'in "Ehl-i Salip Cephesi" (Teziç, 1976:271) olarak adlandırdığı muhalefet partilerinden hiç biri tek parti adı altında seçime girmeye yanaşmayınca ortaklık ümitleri sona ermiştir.

11 Eylül 1957 tarihinde, TBMM seçimlerin 27 Ekim 1957'de yapılmasına ve tüm tarımsal borçların on yıl vade ile ertelenmesine karar vermiştir. DP seçim propagandasını endüstriyel kalkınma teması etrafında şekillendirmiş, bu dönemde birçok fabrika açılışları, temel atma törenleri ile seçmenden oy istemiştir (Karpaz, 2010:504). Cumhurbaşkanı Bayar ise seçmene, Türkiye'yi otuz yıl içerisinde "Küçük Amerika" yapmayı vaat etmiştir (Eroğul, 2003:201). CHP ise 1957 seçimlerine grev hakkı, Milli Korunma Kanunu ve antidemokratik yasaların kaldırılması, üniversite özerliği vb. konuları ön plana çıkararak seçmenden oy talebinde bulunmuştur (Ayata, 2010:80).

Tablo 3. 1957 Milletvekili Genel Seçimleri Partilerin Oy Oranları ve Çıkardığı Milletvekili Sayıları

Gergin bir atmosferde geçen 1957 seçimlerinin sonuçlarına göre, 12.078.623 kayıtlı seçmenden 9.250.949 seçmen oy kullanmış, %76,6 katılım oranı ile gerçekleştirilen

seçimlerde DP üçüncü kez zafer kazanmıştır (Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011, 2012:25).

1 Kasım 1957’de açılan yeni meclis döneminde, önceki dönemlerde olduğu gibi Celal Bayar Cumhurbaşkanlığına, Refik Koraltan ise Meclis Başkanlığına seçilmişlerdir. V. Menderes Hükümeti bir ayın sonunda, 4 Aralık 1957’de güvenoyu alarak çalışmalarına başlamıştır (Eroğul, 2003:218). İktidar, muhalefetin yoğun eleştirilerine rağmen meclis iç tüzüğünü değiştirerek yeni döneme başlamıştır. Yeni tüzüğe göre, bakanlar isterlerse kamu çıkarı gerekçesiyle sorulan soruları yanıtlamayabileceklerdir, ayrıca dokunulmazlığın kaldırılması eskisine nazaran kolaylaştırılmıştır. Muhalif milletvekilleri yeni iç tüzüğe, muhalefetin meclis üzerindeki denetiminin kısıtlandığı gerekçesiyle karşı çıkmışlardır (Eroğul, 2003:219; Teziç, 1976:271).

1958’e gelindiğinde ekonomik buhran yoğunlaşmış, dükkanların önünde uzun kuyruklar oluşurken, karaborsa iyice yaygınlaşmıştır (Tunçay, 1989:185). Tekel maddeleri, kömür, kağıt, ulaşım araçları, giyim ürünleri de zamlardan nasibini almıştır. Menderes, ticari ilişkileri yoğunlaştırmak maksadıyla Çin, Japonya, Güney Kore ve Hindistan’ı kapsayan bir Uzakdoğu seyahatine çıkmış, ancak Asya ülkeleriyle olan temaslar bunalımı aşmak için yeterli olmamıştır (Eroğul, 2003:221).

1953-1958 arası süreçte, dolar üzerinden yapılan ithalatın %40’tan fazla azalması ve dış baskılar sonucu, 4 Ağustos 1958’de fiili bir devalüasyon zorunlu olmuştur. Bu durum doların Türk lirası karşısında %2,2 değerlenmesine yol açmıştır. İktisat tarihi literatürüne “4 Ağustos Kararları” olarak geçen devalüasyon, dış ticarete uygulanan iktisadi denetimlerin gevşetilmesine, Milli Korunma Kanunu’nun tatbikinin askıya alınmasına dayanmaktadır. Bunun karşılığında Batılı devletlerden 600 milyon dolarlık borcun ertelenmesi ve 359 milyon dolarlık yeni kredi paketi sağlanacaktır (Boratav, 2003:349-350).

1958 sonlarında muhalefet partileri iktidara karşı birlikte hareket etmeyi çıkarlarına uygun bulmuşlar, bu doğrultuda ilk olarak Türkiye Köylü Partisi, Millet Partisi ile birleşirken, Hürriyet Partisi de Cumhuriyet Halk Partisi’ne dahil olmuştur (Eroğul, 2003:227). CHP 14. Kurultayında, iktidar ile mücadelenin ilkelerinin saptandığı, kamuoyuna “İlk Hedefler Beyannamesi” olarak geçen bildiriye göre; antidemokratik kanunların kaldırılması, hukuk

devleti, halk egemenliği, sosyal adalet ve sosyal güvenliğe atıf, devlet başkanının tarafsızlığı, meclisin hükümet üzerindeki dnetiminin artırılması, ikinci bir meclis, yargı bağımsızlığı gibi pek çok konuda düzenlemelerin gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Bila, 1987:241).

Muhalefetin ‘‘Güçbirliği’’ adı altında ittifak kurması iktidarı ‘‘Vatan Cephesi’’ adlı bir teşkilat kurmaya itmiştir. Menderes Manisa’da yaptığı konuşmada ‘‘Nifak cephesine karşı, vatan cephesinin teşkili zaruridir’’ demiştir (A.Yıldız, 2011:271). Zürcher, (2000:348-349) Menderes’in tabanını genişletmek ve konsolide etmek amacıyla Vatan Cephesi oluşturduğunu söylemektedir. Vatan Cephesi’ne dahil olan insanların isimleri her gün radyodan anons edilmekte, listede sahte isimler, bebekler hatta hayatını kaybetmiş vatandaşların adları dahi bulunmaktaydı.

Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti kurulması konusunda, garantör üç ülke önce Zürih’te genel ilkeler üzerinde anlaştıktan sonra, Londra’da kesin anlaşma imzalama kararı almışlardır. Londra’ya gitmek üzere Başbakan Menderes ve Dışışleri Bakanı Zorlu’yu taşıyan uçak kazaya uğramış ve aralarında Turizm Bakanı Server Somuncuoğlu, Eskişehir Milletvekili Kemal Zeytinoğlu, pilot ve hosteslerinde bulunduğu 16 kişi yaşamını yitimiştir. Menderes Londra Anlaşması’nı hafif yaralı olarak yattığı klinikte imzalarken, bu acı olay iktidar-muhalefet ilişkilerinin geçici de olsa yumuşamasına vesile olmuştur (Tunçay, 1989:186). Ayrıca bu olayda Başbakanın zarar görmemesi karşısında halkın tepkisi, Zürcher (2000:349) tarafından şu şekilde yorumlanmıştır: ‘‘Türk radyosu ve parti tarafından iyice kullanılan onun bu mucizevi kurtuluğu, birçok dindar Türk’ü, Menderes’in Allah tarafından halkı yönetmek için seçilmiş insanüstü bir şahsiyet olduğuna inandırmıştı.’’

İktidarla muhalefet arasındaki kısa süreli yumuşama ilerleyen aylarda etkisi kaybetmiş, muhalefetin yurt gezilerinde büyük olaylar meydana gelmiştir. Muhalefetin 29 Nisan 1959’da başlayan Uşak ziyareti esnasında başına atılan taşla yaralanan İnönü, ‘‘Vatandaşlarımızın hizmetleri uğruna seve seve can vermeyi, hayatımızın yüksek şerefli ve son mükafatı saymaktayız’’ demiştir (Eroğul, 2003:232). İstanbul’a dönen İnönü’nün arabası Topkapı’da durdurularak saldırıya maruz kalmıştır. Çanakkale, Geyikli, Konya, Kayseri olayları birbirini izlemiştir. Tüm bu yaşananlar iktidar-muhalefet ilişkilerini çıkmaza götürmekle kalmamış halk arasındaki kutuplaşma da maalesef gitgide şiddetlenmiştir.

Basında da şiddetli bir çekişme yaşanmış, CHP yanlısı basın olaylardan iktidarı sorumlu tutarken, DP yanlısı basın ise muhalefeti suçlamıştır. Burhan Asaf Belge'nin Zafer gazetesindeki 18 Mayıs 1959 tarihli yazısı bu tespite güzel bir örnektir. Yazıda suçlu muhalefet ilan edilirken hataları da listelenmiştir:

Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nu fiilen çiğnemek, planlı-programlı seyahatler tertip ederek fiilen çiğnemeye kalkışmak, DP Meclis Grubunu bölmeye çalışmak, Taşlık'ta cephe birlikleri kurmak, üniversitelere politikayı sokmak, gündem dikte ederek meclisi felç hale sokmak, sokakta anarşiyi körüklemek, hülasa totaliter partilerin "devleti aşındıra aşındıra devirme tekniği"ni bizdeki ahlave uydurmak... (A.Yıldız, 2011:275).

1960 senesine girilirken DP, CHP'yi "ihtilal kışkırtıcılığı yapmak"la itham ederken, CHP de DP'yi "istibdat idaresi kurmak"la suçlamıştır (Tunçay, 1989:186). 12 Nisan 1960 tarihinde Demokrat Parti Meclis Grubu, CHP'nin seçim dışı yollara sapmak suretiyle iktidara gelmeye çalıştığını ve bunun için isyan hazırlığında olduğunu ileri sürerek bu konuyu soruşturmak maksadıyla on beş kişiden oluşan bir komisyon kurulması yönünde önerge vermiş, muhalefet ise iktidarın bu iddiasına karşılık, Başbakanın yüce divana sevki yönünde bir karşı önerge vermiştir. Mecliste çoğunluğu bulunan DP kendi önergesini kabul ederek, "Tahkikat Komisyonu" teşkil edilmiştir (Eroğul, 2003:242). Komisyon aldığı ilk üç karar şu şekilde olmuştur: Partilerin tüm faaliyetlerinin, komisyonun faaliyetleri ile ilgili yayınların ve mecliste komisyon kararları ile ilgili görüşmelerin yayınlanması yasaklanmıştır (Akşin, 2003:221).

Mecliste 27 Nisan 1960 tarihinde çıkarılan kanunla "Tahkikat Komisyonu"nun hukuki zemini sağlanmıştır. Aşağıda görüleceği gibi komisyon olağanüstü yetkilerle donanmış, basın ve siyasi partiler üzerinde büyük yaptırımlar uygulayabilen bir özelliktedir.

1.Madde Türkiye Büyük Millet Meclisi Tahkikat Encümenleri ve naip olarak vazifelendirecekleri Tâli Encümenler; Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, Askeri Muhakeme Usulü Kanunu, Basın Kanunu ile diğer kanunlarda Cumhuriyet müddeiumumisine, sorgu hâkimine, sulh hâkimine ve askerî adlî âmirlere tanınmış olan bilcümle hak ve salâhiyetleri haizdir.

2.Madde Türkiye Büyük Millet Meclisi Tahkikat Encümenleri:

- a) Tahkikatın selâmetle cereyanını temin maksadıyla her türlü neşriyatın yasak edilmesine,
- b) Neşir yasağına riayet edilmemesi halinde mevkute veya gayri- mevkutenin tabı veya tevezun men'ine,

- c) Mevkute veya gayrimevkutenln toplatılmasına, mevkutenin neşriyatının tatiline veya matbaanın kapatılmasına,
- ç) Tahkikat için lüzumlu görülen veya sübut vasıtalarından olan her türlü evrak, vesika veya eşyanın zaptına,
- d) Siyasi mahiyet arzeden toplantı, hareket, gösteri ve emsali faaliyetler hakkında tedbir ve karar almaya,
- e) Tahkikatın selâmetle intacı İçin lüzumlu göreceği bilcümle tedbir ve kararları ittihaz etmeye ve Hükümetin bütün vasıtalarından istifade eylemeye, dahi salahiyetlidir (Resmi Gazete, 18.04.1960: 10491).

İstanbul ve Ankara Üniversiteleri akademisyenlerinin Tahkikat Komisyonu'na anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle eleştiride bulunmaları, profesörlerin disiplin cezası almalarına yol açtı. Buna karşı çıkan üniversite öğrencilerinin yaptığı eylemlerin bastırılması sırasında asker kullanıldı ve üniversiteler tatil edildi. 27 Mayıs 1960 sabahı ise, ordu birlikleri tarafından yönetime el konularak, Menderes, Bayar ve tüm Demokrat Parti'li bakan ve milletvekilleri tutuklandılar (Zürcher, 2000:349-350).

3.2. Demokrat Parti Döneminde Basın ve İktidar İlişkileri

DP'nin 7 Ocak 1946'da kurulması ile basın için de yeni bir dönem başlamıştır. DP kurucularının basına olan liberal tavrı, basının DP'yi adeta bir kurtarıcı olarak kamuoyuna nakletmesine yol açmıştır, dolayısıyla DP'nin iktidar olabilmesinde basının payı büyüktür. 1931 tarihli Matbuat Kanunu'nun 50. Maddesi ile hükümete verilen gazete kapatma yetkisinin kaldırılmasına ilişkin 13 Haziran 1946 tarihli görüşmelerde söz alan Menderes'in sözleri oldukça kayda değerdir: “Gazete ve dergilerin kapatılabilmesi basın hürriyeti için gayet ağır bir baskıdır. Çünkü bir gazetenin kısa bir zaman için dahi kapatılması, onun mahvına kadar gidebilir” (N.Yıldız, 1996:483). Gazeteci Sadun Tanju'dan aktaran Topuz, DP'nin vaadettiği geleceğe ilişkin şunları söylemektedir:

1946-1950 yılları arasında basın manzarası şuydu: zaman ilerledikçe muhalefeti destekleyen gazetelerin sayısı gittikçe artıyordu. Artmamasına da sebep yoktu. Zira muhalefet, düşüncede ve eylemde her şeyin mükemmelini öne sürüyordu. Genellikle aydınlar demokrasinin bütün nimetlerinin elde edileceği hayali ile etkilenmişlerdi. Halk ise adalet ve eşitlik çığlıkları arasında, sigaranın beş kuruşa içileceği, şekerin ucuza yeneceği günleri düşünmeye başlamıştı (Topuz, 1973:177).

14 Mayıs 1950 seçimlerinde büyük bir başarı sağlayarak tek başına iktidara gelen DP'nin ilk icraatlarından biri muhalefette iken söz verdiği basın kanununu değiştirmek olmuştur. 5680 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi ile beraber 1931 tarihli basın kanunu yürürlükten kalkmıştır. 21 Haziran 1950'de yürürlüğe giren yeni kanuna göre, gazete yayınlamak için hükümetin iznine gerek olmayıp bildirimde bulunmak yeterli olacaktır. Gazete sahiplerinin gazetede ki haberlerden dolayı cezai sorumluluğu kaldırılarak, bu konuda haberi yapan ve yazı işleri müdürü yetkili kılınmıştır. Basın suçları ile basın mahkemeleri ilgilenecektir. Kötü şöhreti olan kişilerin basında çalışmasını engelleyen hüküm yeni kanunda bulunmamaktadır (Emre, 2012:293).

DP iktidarının ilk yıllarında hükümet-basın münasebetleri gayet olumlu bir yönde seyretmiştir. Bu müspet havanın bir başka göstergesi de 13 Haziran 1952 tarihli gazetecilerin sosyal haklarını düzenleyen 5953 sayılı kanunun çıkarılmasıdır. Bu kanuna göre gazeteciler; sendika kurabilme, işveren ile gazeteci arasında yazılı bir sözleşme mecburiyeti, sosyal sigortalardan istifade edebilme, kıdem tazminatı, yıllık izin, hafta tatili gibi birçok sosyal hakka sahip olabilmişlerdir (Topuz, 1973:181).

Cumhuriyet, Hürriyet, Akşam, Yeni Sabah, Tasvir ve kısmen Vatan gazeteleri umumiyetle 1952'ye kadar olmak üzere DP yanlısı bir tutum izlemişlerdir. Ayrıca DP'nin yayın organı Zafer, CHP'nin Halkçı ve Ulus, Millet Partisi'nin ise Kudret gazeteleri olmuştur (N.Yıldız, 1996:486).

DP ile basın arasındaki ilk gerginliklerden biri 1952 yılında Vatan Gazetesi başyazarı Ahmet Emin Yalman'ın Malatya'da silahlı saldırıya uğramasıdır. Yapılan tahkikat sonucu saldırıyı gerçekleştirenin Büyük Doğu Cemiyeti üyesi Hüseyin Üzmez olduğu anlaşılmıştır (Tokmak, 2007:68). Bu eylem üzerine konuşan Menderes, "Memlekette vicdan hürriyetine tecavüz kimsenin haddi değildir. Malatya hadisesi dini türlü maksatlara alet etmek isteyenlerin, hatta toplu halde çalışma kararında olduklarını göstermiştir" demiştir. Harekete geçen hükümet Temmuz 1953'te "Vicdan Hürriyetini Koruma Kanunu" çıkarmıştır (Eroğul, 2003:132-133).

1953 yılında Ceza Kanunu'nun 159. Maddesinin değiştirilmesiyle başbakan ya da bakanlara karşı hakaret içerikli yapılan yayınlar şikayete gerek duyulmaksızın savcının takibatına

bırakılmıştır (Emre, 2012:302) Bu kanun değişikliği iktidara yakın basın tarafından “meydandaki anarşik görünüme son vermek” olarak olumlu karşılanırken, muhalif basın ise “iktidarı kaybetme korkusuyla, kendini kurtarmak için yapılmış bir uygulama” olarak değerlendirmiştir (N.Yıldız, 1996:437).

1954 Seçimlerine sadece iki ay kala meclise gelen “Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkında Kanun” ile iktidar-basın ilişkileri için olumsuz bir dönem başlamıştır. 9 Mart 1954’te kabul edilen yasaya göre, her şart ve koşulda onur, haysiyete dokunur ve hakaret içeren haber yapılması yasaklanarak, saygınlığı zedeleyici, kişinin ününe, servetine zarar verebilecek mahiyette bir isnatta bulunulması suç teşkil edebilmektedir. Muğlak ve her yöne çekilebilecek ifadeler içeren bu yasa, basını kontrol etmeyi amaçlayan bir uygulama olduğu gerekçesiyle tepki çekmiştir (Bulunmaz, 2012:208-209).

1954 tarihli bu yasa kamuoyunda çok tartışılan “ispat hakkı” tartışmalarına da sebep olmuştur. Gazeteci yaptığı bir haber bir davaya konu olursa gazeteciye iddiasını ispat etme hakkı tanınmayacaktır (Topuz, 1973: 184). İspat hakkı konusu DP içerisinde de büyük çatlaklar yaratmış, “19’lar” diye tabir edilen muhalif milletvekilleri partiden ayrılmışlar ve bir süre sonra da Hürriyet Partisi’ni kurmuşlardır. İspat hakkı muhalefet partisi CHP’nin de yoğun eleştirilerine maruz kalmıştır. Genel Sekreter Kasım Gülek’e göre bu yasanın maksadı, eleştirenleri kolaylıkla suçlayıp tasfiye edebilmek ve muhalefet partilerinin çalışmalarına müdahale edebilmektir (Tokmak, 2007:68).

Bir kısım gazeteciler yasayı antidemokratik olarak nitelendirse de bir bazı gazeteciler ise yasayı desteklemişlerdir. Ahmet Emin Yalman’ın sözleri bu açıdan dikkat çekicidir:

Muhalefet partilerinin isterik saldırıları ile onların arkasına gizlenen komünistlerin yıkıcı çalışmaları arasında bir ayırım çizgisi çekmeye imkan yoktur. Hürriyet yalnız bir hoşgörü havası içinde yaşayabilir. Ceza yasalarındaki değişiklikler, muhalefet partileri dahil, belli başlı gazete başyazarlarına danışılarak hazırlanmıştır. Biz hürriyetimiz için bu değişikliği kabul ettiğimizi bildirdik (Topuz, 1973:185).

Yasanın yürürlüğe girmesi ile birlikte 23 Eylül 1954’de üç gazeteci ceza almıştır. Hüseyin Cahit Yalçın 26 ay hapis cezasına, Cemal Sağlam 65 ay hapis ve 9.332 lira para cezasına,

Nihat Erim ise 35.322 lira para cezasına mahkum edilmişlerdir. Ayrıca Fuat Arna, Bedii Faik tutuklanmışlar, 79 yaşındaki Hüseyin Cahit Yalçın üç ay hapiste kaldıktan sonra Cumhurbaşkanı Bayar tarafından affedilmiştir. İnönü'nün damadı Metin Toker ise 1955 Nisan'ında dokuz ay hapse mahkum olmuştur (Eroğul, 2003:167-169).

Atatürk'ün Selanik'deki evine bomba atıldığı yönündeki yalan haber gerekçe gösterilerek yaratılan 6-7 Eylül provokasyonu sonrasında sıkıyönetim ilan edilmiş ve bazı konulardaki haberler yasaklar listesine alınmıştır. Bu kapsamda, hükümeti eleştirmek, hükümetin çalışmalarına ilişkin haberler yapmak, NATO ülkeleriyle ilgili haber yapmak, 6-7 Eylül olaylarını komünistlerden başka bir kesimin yaptığını iddia etmek, ekonomik sıkıntılara ilişkin haberler yapmak yasaklanmıştır (Öymen, 2014:298). Sıkıyönetim komutanlığı kararıyla; Ulus süresiz olarak, Her Gün ve Hürriyet gazeteleri ise onbeşer gün süreyle faaliyetlerini durdurmak mecburiyetinde kalmıştır (Eroğul, 2003:179).

Menderes Hükümeti 1956 yılında basına ilişkin iki yeni kanun çıkarmıştır. Bu kanunlardan ilki, Basın Kanunu'nda yapılan bazı değişikliklerdir. Bu kanun, gazete haber ve yorumlarını sınırlayıcı kimi hükümler barındırır da, cevap ve düzeltme hakkı gibi bazı maddeler de içermektedir. Bir basın kuruluşunda müdür olabilmek için en az lise öğrenimini zorunlu kılan yasa, ayrıca 6 aydan fazla bir ceza alanların ne muhabir ne de sorumlu müdür olabileceklerine hükmetmiştir. Ayrıca imzasız yazıların sahibi 24 saat içerisinde savcıya bildirilmek mecburiyetindeydi. 1956'da çıkarılan diğer yasa "Neşir Yoluyla veya Radyo ile Yahut Toplantılarda İşlenen Bazı Cürümler Hakkında Kanun" bir yıldan üç yıla kadar hapis, üç bin liradan on bin liraya kadar değişen para cezaları getirmiştir. Menderes, kanun görüşmelerinde yaptığı konuşmada 1950 Basın Kanunu'nu çıkarmakla büyük hata yaptıklarını söylemiştir (N.Yıldız, 1996:494-495). O dönemde iktidara yakın gazetecilerden Burhan Asaf Belge, Basın Kanunu'na yapılan eleştirilere karşı, "Nezakat ve nezahet muhafaza etmek ve yalan haber vermemek kaydıyla" her şeyi söylemenin serbest olduğunu belirtmiştir (A.Yıldız, 2011:257).

Demokrat Parti döneminde basına dair kanuni kısıtlama ya da iyileştirmelerin yanısıra ekonomik olarak da birtakım ödül ya da ceza mekanizması işlemiştir. O günkü gazetelerin ayakta kalabilmelerinde resmi ilanların payı çok büyüktür. Resmi ilanların dağıtımı hususunda ilk düzenleme 1950'de gerçekleştirilmiştir (N.Yıldız, 1996:496). 1950 resmi ilan

dağıtımını düzenlemesine göre, gazetenin günlük neşredilmesi, tirajı, ebadı gibi birtakım kriterler gözetilmiştir (Tokmak, 2007:85). 1951’de kabul edilen ikinci düzenlemeye göre, resmi ilanlar Bakanlığın takdirine göre dağıtılacaktır. 1953 yılında gerçekleştirilen üçüncü düzenlemeye göre ise, resmi ilanların dağıtımında gazeteler arasında herhangi bir ayırım yapılmayacağı sadece, milli birlik ve beraberliğe aykırı yayınlar yapan gazetelerin ilanlardan mahrum bırakılacağı açıklanmıştır (N.Yıldız, 1996:496).

Resmi ilanların yanı sıra, kağıt tedariki, posta vb. hizmetlerde de basın mensupları kimi zaman zorlu süreçler yaşamışlardır. Kağıt fiyatlarına yapılan zamlar, gazete fiyatlarının artmasına yol açarak bunun neticesi olarak da tirajlarda düşüş yaşanmıştır. Gazete dağıtımında kullanılan posta ücretlerine yapılan zamlar da “fikir hürriyetine vurulan köstek” olarak tarif edilmiş ve gazetecilerin eleştirilerine maruz kalmıştır (Emre, 2012:298). 1957’de yürürlüğe giren bir kararname ile gazete kağıtlarının ithalinin tek elden yapılması kararı alınmıştır. Bununla birlikte 1958’de resmi ilanların dışında özel reklamların da dağıtımının tek kanaldan yapılması yönünde bir kararname yayınlanmıştır (Topuz, 1973:189).

Demokrat Parti dönemi boyunca iktidara en yakın yayın organı olarak görülen Zafer 7.114.330 lira resmi ilan ve reklam geliri elde ederken, CHP yanlısı Ulus ise 930.953 liralık ilan alabilmiştir. İki gazete arasındaki farkın 7,5 kat olduğu görülmektedir. N.Yıldız’ın (1996:488) aktardığına göre, Başbakan Menderes’in Bakan Mükerrer Sarol’a basına ilişkin şu çarpıcı cümleyi söylemiştir: “Gazeteci dostlarımız belalı sevgiliye benzerler, istekleri, ihtiyaçları, kaprisleri hiç tükenmez. İhtiyatlı ol kimseye angaje olma.”

9 Eylül 1958’de Uluslararası Basın Enstitüsü, Başbakan Menderes’e bir mekup yazarak Türkiye’deki basın özgürlüğünün içerisinde bulunduğu durumdan dolayı endişeli olduklarını belirtmiş, hükümet ise bunu içişlerine bir müdahale olarak yorumlamıştır. (Kaya, 2010:105-106) Türk basınının dünya çapında bir ilgi gördüğü bu dönemde Amerikalı ünlü gazeteci Eugene Pulliam Türkiye’ye gelmiş ve Başbakanla görüşme talebinde bulunmuştur. Başbakan talebi kabul etmesine rağmen randevu bir türlü gerçekleştirilememiştir. Ülkesine dönen Pulliam’ın “On ikiye çeyrek var” başlıklı Menderes hükümeti aleyhine yazdığı yazı yetmiş iki gazetede yayınlanmış, Türkiye’de de Vatan, Ulus, Dünya gazetelerinde ve Kim,

Altıok dergilerinde alıntılanmıştır. Neticesinde açılan davalarda onlarca gazeteci hapis ve para cezasına çarptırılmış, onlarca gazete kapatma cezası almıştır (Topuz, 1973:200-201).

18 Nisan 1960'a gelindiğinde TBMM, Tahkikat Encümeni adlı bir komisyon teşkil ederek, bu komisyona gazete ve dergilerin basım ve dağıtımını yasaklayabilme, kapatabilme gibi olağanüstü görevler vermiştir. Muhalefetin yoğun eleştirilerine rağmen kabul edilen komisyon çalışmalarını sürdürürken, kısa bir süre sonra İstanbul ve Ankara'da sıkıyönetim ilan edilmiştir.

CHP içerisinden bir muhalif hareket olarak ortaya çıkan DP, halkın yoğun teveccühüyle karşılaşmış ve kısa sürede iktidara gelerek halk kitlelerinin desteğini almıştır. Karpat'a (2010:493) göre DP, CHP'nin oligarşik felsefesine bir karşı çıkış niteliğinde olup, halka daha yakındır, ayrıca CHP devlete metafiziksel bir ruh atfederken, DP devleti insanın ve toplumun faydası için teşkil edilmiş bir kurum olarak tarif etmektedir. Demirel (2005:505-507) ise, DP'nin devlet-millet bağlarını perçinlediğine iştirak etmekle birlikte, DP'nin de tıpkı CHP gibi devlete bir kutsiyet atfettiğini, devlete toplumun hamisi rolünü biçtiğini belirtmektedir.

Demokrat Parti döneminin müspet yönlerinden biri de, ocak ve bucak teşkilatlarıyla, taşralı vatandaşın siyasete dahil edilmesi yoluyla halkın demokratik eğitimine olan katkısıdır (Akşin, 2003:224). DP muhalefet yılları boyunca ve iktidarının ilk döneminde tek parti eleştirisi ile özgürlükçü bir yönetim anlayışı söylemlerini sıklıkla kullanmıştır. Ancak 10 yıllık DP iktidarının tümüne baktığımızda uygulamada aynı esnekliği görmek çok mümkün olamamıştır. Kongar'a (1998:150) göre bunun temel sebebi, partinin kurucu kadrolarının tek parti döneminde yetişmiş olmalarından ötürü siyaset pratiklerinde bu durumun izleri daima mevcuttu. Lewis'in bu konuda söyledikleri oldukça dikkat çekicidir:

Serbest bir seçimle iktidarın devri, 1876, 1908 ve 1923 devrimleriyle oluş şekli bakımından karşılaştırıldığında, şüphesiz kansız bir devrimdi. Fakat çok geçmeden anlaşıldı ki, bu devrim de yine bin yıllık bir mutluluk devri değildi. Köylüler, taksî şoförleri ve demokrasiyi yorumlamalarında fazla gayretkeşlik gösteren başkaları, siyasi ilimlerde esaslı bir ders aldılar. Polis tekrar canlandı ve copunu eskisi gibi şevkle salladı. Tarihçi de, Türkiye'nin ilerleme ve hürriyet yolu üzerinde nihayet hala birkaç engel kaldığını yavaş yavaş anladı (Lewis, 1993:317).

Özellikle 1954 sonrası kötüye giden ekonomi ile birlikte, gerek başta CHP olmak üzere muhalefet partileri tarafından, gerekse parti içi muhalifler tarafından yoğun eleştirilerle bunaltılan iktidar, çareyi antidemokratik uygulamalar yapmakta bulmuş, bu durum ise muhalefetin daha da sertleşmesine neden olarak toplumu ayrıştıran bir paradoks yaratmıştır. Demokrat Parti'nin kimi zaman antidemokratik uygulamalar içerisinde bulunması, demokratik yaşamın akışına karşı bariyerler oluşturmuştur. Ancak demokratik yaşamın sürekliliğine karşı girişilen en menfi hadise askerler tarafından yönetime el konulmak suretiyle Demokrat Parti'nin iktidardan indirilmesidir. 14 Mayıs 1950'de başlayan Demokrat Parti dönemi 27 Mayıs 1960'da sona ermiştir.

BÖLÜM IV

MALATYA YEREL BASININDA DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ

Çalışmanın omurgasını oluşturan bu bölümde, ilk olarak Demokrat Parti'nin iktidarda olduğu 1950-1960 yılları arasında, Malatya ilinin genel siyasi tandansının belirlenmesine yardımcı olacak 1950, 1954 ve 1957 seçim sonuçlarına değinilecektir. Ayrıca Malatya'nın mezkûr dönem içerisinde bulunduğu sosyoekonomik şartlar göz önüne alınarak Doğu Anadolu'nun önemli kentlerinden biri olan Malatya'nın umumi panoraması yansıtılmaya çalışılacaktır.

İkinci olarak, ülkemizin yerel basın geçmişi ile beraber, yerel basının yaklaşık altmış yıl öncesi bir taşra kenti için taşıdığı öneme değinilecektir. Ardından Malatya yerel basınının tarihsel geçmişi incelenerek, çalışmaya konu olan Malatya Postası ve Yeni Malatya Postası isimli gazeteler hakkında genel bilgi verilecektir.

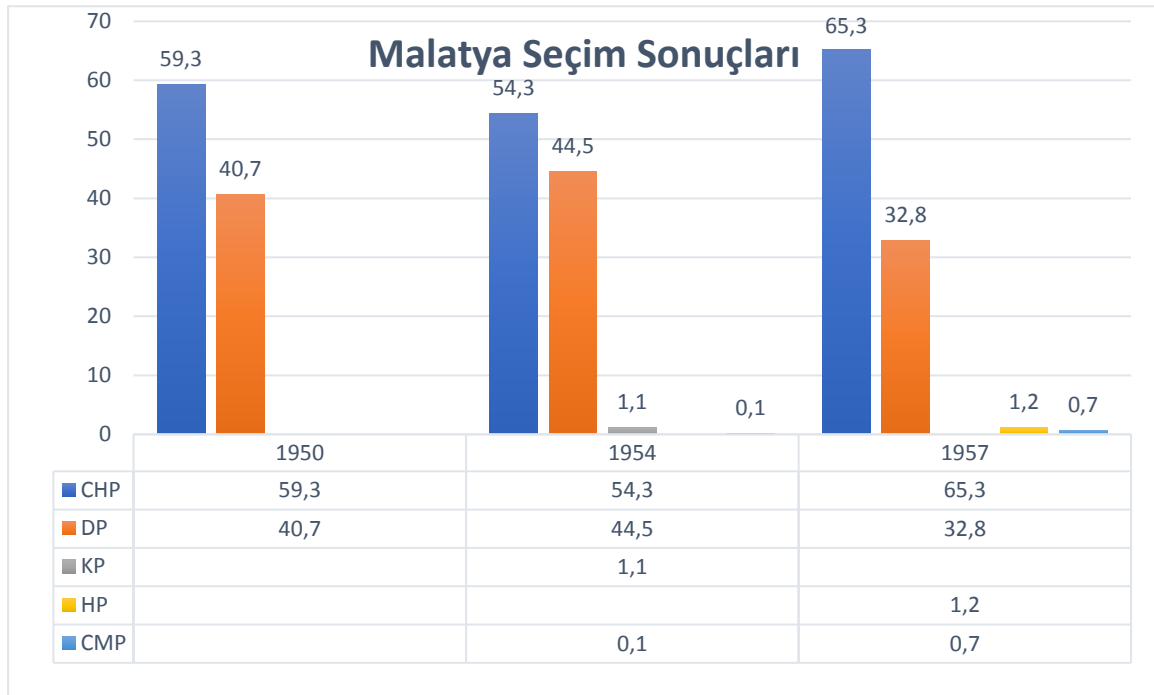
DP iktidarına muhalif bir çizgide yayın yapan Malatya Postası ve Yeni Malatya Postası isimli iki yerel gazetenin; iktisadi sorunlar, yolsuzluk iddiaları, Kıbrıs Meselesi, Tahkikat Komisyonu, antidemokratik uygulamalar, Vatan Cephesi, basın sansürü gibi ana meselelere bakışları gazete nüshalarından alınan haberler, yorumlar, köşe yazıları, demeçler, röportajlar ekseninde değerlendirilmek suretiyle gazetelerin muhalefeti anlamlandırılmaya çalışılacaktır.

4.1. Demokrat Parti Döneminde Malatya'nın Genel Siyasi ve Toplumsal Görünümü

Cumhuriyetin ilanını müteakip 20 Nisan 1924'de il olan Malatya'nın il sınırları zamanla değişikliğe uğramış, ilk olarak Kemaliye ilçesi 1934'de ayrılmış yine 1934'de Sivas'ın Darende ilçesi Malatya'ya dahil edilmiştir. Ancak asıl önemli değişiklik, daha önceden

Malatya'nın bir ilçesi olan Adıyaman'ın il statüsüne alınması; Kâhta ve Besni ilçelerinin de bu ile bağlanması sonrasında 1954 yılında gerçekleştirilmiştir (Göktepe, 2007:168).

Eroğul (2003:163-164) Kırşehir'in ilçe haline getirilmesiyle, Adıyaman'ın Malatya'nın bir ilçesi olmaktan çıkarılıp, ile dönüştürülmesini 1954 seçimlerinde bu illerden alınan düşük oylarla ilişkilendirmektedir. Malatya ilinde 1950-1960 yılları arasında gerçekleştirilen üç genel seçimin sonuçları da bu tespiti onaylar niteliktedir.

Tablo 4. Malatya İli 1950, 1954 ve 1957 Milletvekili Genel Seçimleri Partilerin Oy Oranları

1950'de gerçekleştirilen seçimlerde, 194.522 kayıtlı seçmenin bulunduğu Malatya'da 173.010 vatandaş oy kullanarak %88,9'luk katılım oranı ile, 94.677 oy ve %59,3'lük oy oranı ile CHP birinci, 64.834 oy ve %40,7'lik oy oranı ile DP ikinci olmuştur (Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011, 2012:69). Malatya'nın sahip olduğu 11 milletvekili kontenjanının tamamını CHP kazanmış; İsmet İnönü, Esat Doğan, Hüseyin Doğan, Mehmet Sadık Eti, Hikmet Fırat, Mehmet Kartal, Mehmet Kulu, Nuri Ocakçıoğlu, Abdülkadir Özbay, Lütfi Sayman ve Şefik Tugay milletvekili seçilmişlerdir (TBMM Albümü (1920-2010), 2010:581-583).

1954 seçimlerinde 227.529 seçmenden 210.778'i oyunu kullanmış %92,6 gibi müthiş bir katılımın olduğu seçimlerde, %54,3'lük oy oranıyla CHP birinci parti olurken, DP %44,5, Köylü Partisi %1,1, CMP ise %0,1 oy oranında kalmıştır (Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011, 2012:69). Seçimi kazanan CHP Malatya'dan 12 milletvekili çıkarmış olup; İsmet İnönü, Esat Doğan, Ahmet Fırat, Mehmet Kartal, Kâmil Kırıkoğlu, Abdullah Köroğlu, Nuri Ocakçioğlu, Mehmet Fahri Oral, Hilmi Özbay, Mehmet Zeki Tulunay, Tevfik Ünsalan, Nüvit Yetkin milletvekili seçilmişlerdir (TBMM Albümü (1920-2010), 2010:655-656).

1957'ye gelindiğinde Adıyaman, Kahta ve Besni'nin Malatya'dan ayrılması nedeniyle seçmen sayısında ciddi bir düşüş yaşanmış, 160.416 seçmenden 120.295'i oy kullanırken seçime iştirak %75 nispetinde kalmıştır. CHP %65,3'lük oy oranıyla birinci parti olurken, DP %32,8 Hürriyet Partisi %1,2 CMP %0,7 oy oranına sahip olmuştur (Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011, 2012:69). Malatya'da CHP bu seçimi de tam liste halinde kazanırken çıkardığı 9 milletvekili şu isimlerden oluşmaktadır: İsmet İnönü, Nurettin Akyurt, Mehmet Delikaya, Ahmet Fırat, Mehmet Kartal, Kâmil Sürenkök, Mehmet Zeki Tulunay, Tevfik Ünsalan, Nüvit Yetkin. (TBMM Albümü (1920-2010), 2010:737-738). Rakamlarla da görüldüğü gibi Malatya seçmeninin büyük çoğunluğu o dönemde CHP yanlısı bir tutum içerisinde olmuşlar, bu durum 1983 seçimlerine kadar da benzer bir gidişatta olmuştur. Demokrat Parti'nin üç genel seçim boyunca milletvekili çıkaramadığı iki ilden biri Malatya, diğeri ise Kars olmuştur.

1950 yılında Malatya'nın nüfusu 483.568 olup nüfusun yalnızca %19,86'sı kentte yaşamaktadır. 1955'de Malatya'dan ayrılan ilçeler sebebiyle nüfus 342.835'e düşerken, kentli nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı %26,51'e yükselmiştir. 1960 yılında ise toplam nüfus 394.172'ye yükselirken, kentli nüfusun oranı da artarak %30,56'ya ulaşmıştır (Göktepe, 2007:237-240). Tarımda makineleşme, ekilebilir alanların daralması, şehre ulaşım imkanlarının artması, şehirde kamu sanayi işletmelerinin açılması halkı şehre göç etmeye iten ana faktörler olmuştur.

Karayolu ve demiryolları altyapısının bulunduğu Malatya'da, Cumhuriyetin ilk dönemlerinden itibaren "kamu öncülüğünde kalkınma" hamleleriyle bir model oluşturulmuştur. 1939'da açılan Tekel Sigara Fabrikası, Sümerbank Bez ve İplik Fabrikası

ile, 1956'da hizmete giren Malatya Şeker Fabrikası bunun örnekleridir. 1950'li yıllarla birlikte özel müteşebbislerin yatırımları büyümeye başlamıştır (Özdemir, 2008:114).

Malatya'da istihdam oranları çalışmaya konu olan dönemde Doğu Anadolu ortalamasının üzerinde seyretmiştir. 1955 yılında iktisaden faal nüfusun oranı %83,7 olurken, 1960'da %79,5 olarak hesaplanmıştır. 1950 yılında Malatya nüfusunun yalnızca %18,52'si okuma-yazma biliyorken, bu oran 1955'de %29,05'e yükselmiş, 1960'da ise %29,38'e varmıştır (Göktepe, 2007:260-247). Malatya'da ilk hidroelektrik santrali Tecde'de 1931'de yapılırken, Derme Çayı üzerindeki ikinci santral 1950 yılında devreye girmiştir. (Özdemir, 2008:108).

1950'den itibaren tarıma traktörün girmesiyle birlikte ekilebilir alanlar genişlemiş, ancak Malatya'dan ayrılan ilçelerin önemli birer tarım alanı olmasıyla ekilebilir araziler de azalmıştır. Bu iki karşıt argümana rağmen 1950-1960 yılları arasında ekim oranları %45 oranında artış göstermiştir. Bu yıllarda Malatya il sınırlarındaki daralmaya karşın ekim oranlarındaki büyük artış gerek Marshall yardımları çerçevesinde gerekse devlet eliyle kalkınma politikaları ekseninde açıklanabilir (Göktepe, 2007:171).

Malatya ekonomisi için tarım her zaman öncelikli olmuş, Malatya'nın en önemli tarım ürünü kayısı, 1950 yılında 5.801.000 ağaç sayısı ile 51.045 ton ürün verirken, 1955 yılında ağaç sayısı 7.287.000'e yükselirken, hasat 27.332 tona düşmüştür. Bu büyük düşüşün sebebi iklim şartlarının kayısı tarımı için olumsuzluk arz edebilecek seviyede soğuk olmasından kaynaklanmaktadır. 1960 yılına gelindiğinde ise 8.289.000 ağaçla 42.900 ton hasat elde edilmiştir (Göktepe, 2007:188).

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren Malatya'da okul sayısı giderek artmış, ilk dönemlerde 72 ilkokul, 1 ortaokul varken, 1933 yılında ilk lise açılmış, 1940'da Akçadağ Köy Enstitüsü eğitime başlamıştır. 1950'lerden itibaren ilköğretimdeki atılımlar Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmiştir. 1947 yılında Emlak Kredi Bankası, 1953'de Halkbank, 1960 senesinde Şekerbank ve 1961'de ise Akbank'ın Malatya'da faaliyetlerine başlaması iktisadi olarak kente büyük faydalar sağlamıştır (Göktepe, 2007:198-258).

4.2. Malatya’da Yerel Basın

Türkiye’de İstanbul dışındaki basın; yerel basın, Anadolu basını ya da taşra basını gibi isimlerle adlandırılmaktadır. Yerel basının ortaya çıkışı, İstanbul basınına göre geç olmuş, ikinci meşrutiyetten sonra yerel gazetelerin sayısı artmaya başlamıştır (Yücel, 1999:174). Yerel basın, sınırları belirli bir bölgede yayın yapan, o bölgenin halkına yönelik haber verme, eğitime, kamuoyu oluşturma ve eğlendirme amaçlarını haiz yayıncılık faaliyetleri olarak tanımlanmıştır (Yılmaz, 2009:135).

Girgin, (2009:116) Anadolu basınının üç ana özelliğine işaret etmektedir: ulusal özellik, yapısal özellik ve siyasal özellik. Anadolu basını cumhuriyetin kuruluş aşamasından beri, milli birlik ve beraberlikten ödün vermeyen bir çizgide yayın yaparak, demokrasi anlayışının özümsemesi ve halka yayılmasında kamu görevi ifa etmiştir. Atatürk’ün “fazilet adaları” olarak adlandırdığı Anadolu basını devletle vatandaş arasındaki iletişim kanalı vazifesini de üstlenerek ulusal bir özellik göstermiştir. Yapısal özellik ise basın kuruluşunun büyüklüğü, etkisi ve çalışma biçimi ile ilgilidir. Kimi yerel gazeteler eski usullerle basım yapan, yalnızca birkaç kişinin çalıştığı, çok az tiraja sahip, matbaada yapılan diğer işler ve resmi ilan gelirleri sayesinde ayakta kalabilen gazeteler iken, kimi gazeteler ise, ofset baskı tekniği ile basılan, yüksek tiraj elde edebilen ve kamuoyu oluşturabilme gücüne sahip gazetelerdir. Anadolu gazetelerinin sahipleri genellikle bölgenin toplumsal, siyasal yönden güçlü kişileri olup bu durum Anadolu basınının siyasal özelliğine işaret etmektedir (Girgin, 2009:116-117).

Yerel basının genellikle en büyük gelir kaynağı resmi ilanlar ve reklamlardır. Özellikle Demokrat Parti döneminde yerel gazete sayısı artış göstermiştir. Resmi ilanların dağıtımı ile ilgili eleştirilerin artması, 1961 yılında Basın İlan Kurumu’nun oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Bu kurumun amacı resmi ilanların dağıtımında idarenin keyfi davranmasını engelleyerek, ilanların dağıtımına belli kriterler getirmektir. Ancak bu uygulamanın da menfi yönleri ortaya çıkmış, bölgelere ayrılan ilan kontenjanlarından pay almak isteyenlerin çıkardığı “naylon gazeteler” ortaya çıkmıştır. Şöyle ki; 1970’de neşredilen yerel gazete sayısı 1100’e, 1975’de ise 2600’e yükselmiştir (Yücel, 1999:175).

Türkiye’de yerel basın; ilginin yeterli seviyede olmaması, altyapılarının yetersiz olması, uzman kadroların olmaması, dağıtım problemleri, ulusal gazetelerinin bölgesel eklerinin yerel gazetelere ihtiyaç bırakmaması, bazı gazetelerin haber verme ve kamuoyunu bilgilendirme amacından saparak reklam ve resmi ilan alabilme amacıyla çıkarılması gibi pek çok sorunla baş edebilmeye çalışmaktadır. Ancak tüm bu olumsuzluklara rağmen yerel basın; halkı bilgilendirme ve bilinçlendirme, kentin sorunlarının çözümü noktasında yetkililerle halk arasında sözcülük yapma, kamuoyu oluşturma, çoğulcu ve demokratik sistemin işlerliğinin sağlanması hususunda büyük önem arz etmektedir.

Malatya’da yerel basın faaliyetlerinin başlangıcı, I. Dünya Savaşı yıllarında neşredildiği iddia edilen Ajans adlı el yazması gazetedir ancak herhangi bir sayısı bugüne ulaşmadığından, Malatya’da basılan ilk gazete 19 Ekim 1923 tarihinde yayın hayatına başlayan Malatya gazetesi olarak kabul edilmektedir. O tarihten bu yana muhtelif sıkıntılara rağmen kentte en az bir yerel gazete çıkarılmıştır. Malatya gazetesi bir süre sonra özel idareye devredilerek resmi bir gazete hüviyetine bürünmüş, daha sonra da Yeni Malatya adıyla yayınlanmıştır. 1950’li yıllarda yayınlanan gazete sayısı büyük artış gösterirken, aynı anda yayınlanan gazete sayısı 5-6’ya ulaşmıştır (Kızılkaya, 2016:57-58).

Özellikle ulusal gazetelerin ulaşım ve dağıtım problemleri yaşadığı 1970’ler öncesinde bir Doğu Anadolu ili olan Malatya’da, radyo dışındaki tek haber kaynağı yerel gazeteler olmuştur. Malatyalı basın mensupları arasındaki ilk mesleki oluşum, 1962 yılında kurulan Malatya Gazeteciler Derneği olmuş, 1976’da Anadolu Basın Birliği Malatya Şubesi teşkil edilmiş ve 1989 senesinde de Malatya Gazeteciler Cemiyeti faaliyetlerine başlamıştır. Gazetelerin genellikle kendilerine ait matbaaları olmayıp, aynı matbaada birden fazla gazetenin basımı yapılmıştır. Gazete personeli imkanların yetersizliğinden dolayı az sayıda olup genellikle alaylıdır, uzmanlaşma görülmemektedir. Gazetelerin hedef kitlesi umumiyetle kamu kurum ve kuruluşları ile esnaflardır. Yerel gazetelerin tirajlarına dair kesin bilgiler bulunmamakla birlikte 500-1000 civarında olduğu düşünülmektedir (Kızılkaya, 2016:60-67).

Malatya Postası gazetesi 15 Temmuz 1952 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Muzaffer Akalın gazetenin sahibi olup, gazetenin yazı işleri müdürlüğü görevini sırasıyla Muzaffer Akalın, Ali Şimşek, H. Avni Gebeş ve Ferit Akın üstlenmiştir. Ahmet Fırat, Hikmet Turhan

Dağlıoğlu, Nüvit Yetkin, Vecdi Yarman, Hüseyin Cahit Yalçın gazetesinin yazarlarından birkaçıdır (Kızılkaya, 2016:133).

Yeni Malatya Postası gazetesinin ilk sayısı 29 Mart 1954’de yayınlanmış olup, gazetenin sahipleri sırasıyla Mehmet Kartal, Ahmet Fırat, H. Avni Gebeş, Ekrem Tuncel’dir. Gazetede Ekrem Tuncel, Nüvit Yetkin, Turan Fırat, H. Avni Gebeş gibi yazarlar çalışmıştır. 11 Nisan 1957’den itibaren gazetenin adındaki “Yeni” ibaresi kaldırılarak Malatya Postası adıyla yayınlarına devam etmiştir. Gazetenin ikinci sayfasında uzun süre yer alan “Demokrasi ile idare edilen bir memlekette; adalet, teminat, emniyet, huzur ve terakkinin temini ve idamesi için muhalefetin murakabesine mâni olmamak elzemdir” (Kızılkaya, 2016:153-154) cümlesi gazetenin muhalif bir yayın organı olduğuna atıfta bulunmaktadır.

4.3. Muhalif Basının Ana Meseleleri

Malatya Postası gazetesinin 15 Temmuz 1952 tarihli ilk sayısında İsmet İnönü’nün baş yazısı yer almıştır. Gazete İnönü’nün, “Demokratik rejimde, Malatyalı vatandaşların gayretleri ve fedakarlıkları geniş bir itibara mazhar olmuştur. Memleketimize feyizler getireceğine inandığımız, demokratik rejimin azimli savunucuları olan Malatyalılara, gazetenin ifa edeceği hizmetler çok makbule geçecektir”¹ şeklindeki cümleleriyle yayın hayatına başlamıştır. Yine ilk sayısında gazetenin sahibi ve başyazarının “Gazetemiz Niçin Çıkıyor” isimli yazısı gazetenin muhalif kimliğini açıkça ortaya koymaktadır. Gazetenin çıkış sebebi olarak, iktidarın keyfi uygulamalarını kamuoyu ile paylaşmak, devlet radyosunun propaganda aleti olarak kullanılmasının özgür basından beklenen çabayı artırması, resmi ilanların hedefi ve maksadı dışında kullanılması gibi nedenler gösterilirken, “memleket davalarına tercüman olmak ve hak ve hürriyetlerimizi savunmak” şeklinde özetlenmiştir.²

4.3.1. Ekonomik Gelişmeler

Tek parti döneminde artan hayat pahalılığı, işsizlik, karaborsa ve en temel gıda maddelerine dahi ulaşamama noktasında yaşanan problemler CHP’nin iktidardan düşmesinin önemli

¹ İsmet İnönü, “Malatya Postası”, *Malatya Postası*, 15.07.1952.

² Muzaffer Akalın, “Gazetemiz Niçin Çıkıyor”, *Malatya Postası*, 15.07.1952.

sebeplerinden biriydi. DP iktidarı ile birlikte ekonomik parametreler olumlu bir seyir izleyerek 1950-1954 arasında tüm milli gelir artışı %38,9'a ulaşmıştır. Lakin ekonomisi tarıma dayalı olan Türkiye, büyümesini planlı ve sistematik metotlarla gerçekleştirmediği için 1954 sonrası işler tersine dönmüş ve ekonomik sıkıntılar baş göstermiştir. Ekonomik problemler muhalif basının üzerinde önemle durduğu konulardan biridir.

DP'nin muhalefette olduğu yıllarda iktidarı eleştirdiği konuların başında Devlet borçları gelirken, bu borçların iki yıllık süreçteki artışı haber konusu yapılmaktadır. Habere göre, kamu borçları DP'nin iktidarı devraldığı iki yılda 805 milyon lira artmıştır.³

Demokrat Parti'nin muhalefetteyken vaatleri arasında bulunan grev hakkına ilişkin yapılan haberde, "hani bu hak" denilerek seçimden önce işçiye grev hakkı tanınacağına ilişkin verilen sözün yerine getirilmesi istenmektedir. Yine aynı haberde "besleme" diye tabir edilen iktidar yanlısı bir gazetenin, bir işçinin konuya ilişkin Malatya milletvekiline sorduğu soruyu çarpıttığı çok sert bir başlıkla sunulmuştur.⁴

Malatya'da eğitime ilişkin problemler de kimi zaman gazete gündemlerini meşgul etmiştir. Her yıl öğrenci sayısı artmasına rağmen, iyileştirmelerin yapılmadığının altı çizilirken, ilkokullarla ortaokulların birlikte eğitim yapmak zorunda olduğundan müşteki olunmaktadır.⁵

30 Ocak 1953 tarihli Malatya Postası nüshasında Başbakanlığın bütçe açığını kapatabilmek için bakanlıklara gönderdiği, azami tasarruf sağlanabilmesine ilişkin tamim haber yapılmıştır. Aynı haberde Cumhuriyet gazetesinden yapılan alıntıda 1952 ve 1953'ün Türkiye için ihtihsal rekoru sağlanan yıllar olmasına rağmen açığın rekor seviyeye ulaşmasının basiretsizlik olduğu vurgulanmıştır.⁶ Gazetenin ertesi günkü sayısında ise İstatistik Genel Müdürlüğü'ne dayandırılarak neşredilen haberde, Türkiye'nin 1952 yılı ihracatı 1.016.200.000, ithalatı ise 1.556.600.000 lira olduğu belirtilerek, dış ticaret açığında bir önceki yıla nazaran 294 milyonluk artış gözlendiği belirtilmektedir.⁷

³ "Devlet Borçları Artmakta Devam Ediyor", *Malatya Postası*, 22.07.1952.

⁴ "Artık Utanmayı Bir Yana Bıraktılar", *Malatya Postası*, 29.08.1952.

⁵ "Malatya'da Büyük Ölçüde Bir Okul İhtiyacı Vardır", *Malatya Postası*, 19.11.1952.

⁶ "Hükümet Bütçe Açığını Kapatamadı", *Malatya Postası*, 30.01.1953.

⁷ "Bir Yıllık Dış Ticaret Açığımız 540 Milyon Liradır", *Malatya Postası*, 31.01.1953.

Mecliste görüşülen kira kanununun kabul edilen maddelerine göre, meskenlerde kanunun yürürlüğe girdiği ay başından itibaren son anlaşmadaki kira bedeline yüzde yüz zam yapılması, mesken harici yerlerden ise son anlaşmadaki kira bedeline 1953 yılı için yüzde yüz elli, 1954 yılı için ise yüzde iki yüz zam yapılması kabul edilmiştir.⁸

Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı'nın çıkardığı Konjonktür Dergisi'nin rakamlarına göre; gıda, ısıtma, aydınlatma masraflarının yüzde sekiz, et fiyatlarının yüzde on yedi, kuru sebze ve meyve fiyatlarının ise yüzde on yükseldiği belirtilmektedir.⁹

CHP milletvekillerinin pahalılık ve ihtikar konuları üzerine verdiği soru önergelerinden sonra hükümet tarafından Ekonomi ve Ticaret Bakanı Fethi Çelikbaş'ın başkanlık ettiği bir komisyon kurulduğu belirtilmiş, haberde bu durumun muhalefet milletvekilleri ve muhalif gazetelerin memlekete bir hizmeti olduğu öne sürülmüştür.¹⁰

Eski Başbakan ve Erzincan Milletvekili Şemsettin Günaltay günden güne artan hayat pahalılığına vurgu yaparak “Bugün bir liraya aldığımız şeyi gelecek sene bir misli fazla para ile elde edeceğiz” açıklamasında bulunmuştur.¹¹

Ulus gazetesinden alıntı yapılan haberde, bütçe açığı konusunda Adnan Menderes'in Balıkesir nutkunda verdiği rakamlar ile Merkez Bankası, İstatistik Genel Müdürlüğü gibi kurumların verilerinin farklı olduğu vurgulanarak hangisinin doğru olduğu sorulmaktadır. Menderes'e göre 1951 bütçe açığı 185 milyonken, resmi kurumlara göre 246 milyon, Başbakan 1952 bütçe açığını 320 milyon olarak açıklarken, resmi kurumlar 540 milyon olarak belirtmişlerdir.¹²

Avrupa Konseyi tarafından yayınlanan resmi rapora göre on altı Avrupa ülkesi, Kanada ve ABD arasında Türkiye, hayat pahalılığı ve toptan eşya fiyatlarındaki artışın en yüksek olduğu ülkeler sıralamasında Yunanistan'ın ardından ikinci durumdadır.¹³

⁸ “Ev Kiralarına Yüzde Yüz Zam”, *Malatya Postası*, 21.04.1953.

⁹ “Hayat Pahalılığı”, *Malatya Postası*, 15.05.1953.

¹⁰ “İktidar ve Sonra Pahalılık”, *Malatya Postası*, 18.06.1953.

¹¹ “Şemsettin Günaltay'ın Erzincan'daki Konuşması”, *Malatya Postası*, 17.08.1953.

¹² “Hangisine İnanalım?”, *Malatya Postası*, 10.09.1953.

¹³ “Pahalılıkta Türkiye İkinci”, *Malatya Postası*, 23.09.1953.

Amerikan Herald Tribuna gazetesinde yayınlanan ‘‘Türkiye’nin Ekonomik Sınavı’’ başlıklı haberden yapılan alıntıya göre, Türk ekonomisini ufukta tehlikelerin beklediği belirtilerek, yılda 600 milyonu bulan tediye muvazenesi açığı daha da artacaktır.¹⁴

2 Mayıs 1954 seçimlerine yaklaşıırken, ülkenin ekonomik sorunları Yeni Malatya Postası tarafından tartışma konusu yapılmıştır: ‘‘Liberasyon diye bir söz çıkardılar. Gümrük kapılarımızı ardına kadar açtılar. Memleketin çarşı pazarları yabancı malları ile dolu! Sanıyorlardı ki zenginlik ve refah bu demektir... Pahalılık aldı yürüdü, köylerde basma, kaput bezi; şehirlerde yenecek, içecek şeyler el sürülemez hale geldi.’’¹⁵

Alman dergisi Münchenir Illüsrierte’den yapılan alıntı haberde Türkiye’nin Almanya’ya olan borcu konu edilmektedir. ‘‘200 milyon Marklık borç Adenauer’in Ankara temasları ile ödenir diye umuldu. Fakat Türkler Şansölyeyi yumuşatmışlar, ve Adenauer eli boş dönmektedir’’ cümlelerine yer verilmiştir.¹⁶

7 Haziran 1954’te yürürlüğe giren yeni gümrük kanununun Malatya piyasasında da etkisini gösterdiği ve iç piyasadaki pahalılığın her madde üzerinde hissedildiği belirtilmektedir. Eski gümrük kanunundan önce yurda giren malların ise; hükümetin karaborsacı esnafa göz yumması nedeniyle zamlı satıldığı ve neticesinde dar gelirli vatandaşın zorlandığı ifade edilmektedir.¹⁷

Ünlü İngiliz dergisi The Economist’den yapılan alıntıda, ‘‘Türk hükümetinin iktisadi alanda kendini bekleyen tehlikeler karşısında kendinden fazla emin, vakit kaybetmeksizin alınması gerekli tedbirler hususunda ise fazlasıyla korkak olduğu aşikardır’’ yorumlarına yer verilmiştir.¹⁸

¹⁴ ‘‘Onlar İnkâr Ededursun’’, *Malatya Postası*, 20.10.1953.

¹⁵ ‘‘İktisadi Vaziyetimiz’’, *Malatya Postası*, 19.04.1954.

¹⁶ ‘‘Almanlara Olan Borcumuzu Ödeyemiyoruz’’, *Yeni Malatya Postası*, 20.04.1954.

¹⁷ ‘‘Yeni Gümrük Kanununun Tesirleri’’, *Yeni Malatya Postası*, 11.06.1954.

¹⁸ ‘‘Economist'in Bize Dair Yazısı’’, *Yeni Malatya Postası*, 08.07.1954.

Malatya’da bir gram şekerin kalmadığı, toptancıların elindeki şekerin bittiğinin belirtildiği haberde, tedbir alınmaması halinde tatlıcı ve dondurmacıların kapanabileceğinin altı çizilmektedir.¹⁹

CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, yerel seçimlerin ertelenmesinin sebebini, memleketin içinde bulunduğu ağır mali ve iktisadi duruma bağlayarak, seçime gidilmesinin iktidar için mahzurlu olduğunu belirtmiştir.²⁰

New York Times gazetesinden alınan haberde, Türkiye’nin Amerikan ve İngiliz petrol şirketlerine 39 milyon dolar borcu bulunduğu belirtilerek, borcun ödenmemesi halinde sivil ihtiyaçlar için petrol ithalinin durabileceği ve Türkiye’nin depolarında bulunan petrolün bir aylık ihtiyaca dahi yetecek miktarda olmadığı belirtilmiştir.²¹

Havaların kötü gitmesi buğday istihsalinin çok düşük olmasına ve ihtiyaca yetememesine yol açmıştır. İstanbul’un sadece üç haftalık buğday stoğu olduğu belirtilen haberde, ABD’den 30 bin tonu acil olmak üzere toplamda 600 bin ton buğday, Polonya’dan ise 400 bin ton kömür ithal edileceği belirtilmektedir.²²

Şeker yokluğunun baş göstermesi esnafı farklı çareler aramaya zorlamış; bir köfteci bir porsiyon köfte yiyene yüz gram bedava şeker promosyonu sunmaktadır.²³ Şeker yokluğu önemli bir boyuta ulaşmış ve büyük şehirlerde şekerin kişi başına ayda bir kilo ile sınırlandırılarak vesikaya bağlanması kararı alınmıştır.²⁴

1955 Bütçe Kanunu görüşmeleri esnasında milletvekili maaşlarının bin yüz elli liradan iki bin liraya çıkarılması önerisi DP’lilerin oylarıyla kabul edilmiş CHP’li vekiller red oyu kullanmışlardır. CHP Grup Başkanvekili Sırrı Atalay yaptığı konuşmada üniversite mezunu çalışanların iki yüz-iki yüz elli lira maaş alırken, milletvekillerinin iki bin lira maaş almasının doğru olmadığını belirtmiştir.²⁵

¹⁹ “Malatya’da Şeker Yok”, *Yeni Malatya Postası*, 09.07.1954.

²⁰ “Geri Bırakılan Mahalli Seçimler”, *Yeni Malatya Postası*, 20.10.1954.

²¹ “New York Times’a Göre”, *Yeni Malatya Postası*, 26.10.1954.

²² “Buğday ve Kömür Kıtılığını Gidermek İçin”, *Yeni Malatya Postası*, 27.10.1954.

²³ “Bedava Şeker”, *Yeni Malatya Postası*, 02.02.1955.

²⁴ “Şeker İstanbul ve İzmir’de Vesika ile Dağıtılıyor”, *Yeni Malatya Postası*, 18.03.1955.

²⁵ “Milletvekili Maaşları Artırıldı”, *Yeni Malatya Postası*, 25.02.1955.

Milletvekili maaşları eleştiri konusu yapılmış, DP'nin 1950'den önce "Mebus maaşları çoktur, millet bu parayı nereden ödesin" derken şimdi DP'li vekillere ödenen maaşın dört yılda 67.200.000 olduğu hesap edilmiştir. Ayrıca karşılaştırma yapılan haberde, milletvekili maaşlarının Batı Almanya, Belçika, İtalya ve Yunanistan'daki milletvekili maaşlarından fazla olduğu belirtilmiştir.²⁶

Kongrede bir Konuşma yapan CHP Malatya Milletvekili Kamil Kırıkoğlu, karaborsa yüzünden hükümeti eleştirirken şöyle konuşmuştur: "Hükümet demokrasi iklimini yaratacağım derken yanlış icraatla karaborsa yaratmıştır. Bugün hükümet elinde ihtiyat akçesi olmayan, bilakis borç içinde kıvranan, hesabını bilmez bir tüccar durumundadır."²⁷

Her aileye en fazla yüz gram olarak verilen kahve istihkakının dünden itibaren elli gramla sınırlandırıldığı belirtilen haberde, ikinci bir elli gramın verilip verilmeyeceğinin ise belirsiz olduğu vurgulanmaktadır.²⁸

Amerika'nın Türkiye'ye gönderdiği süt, tereyağı, peynir gibi gıda maddelerinin dağıtımındaki eşitsizliğe vurgu yapılan haberde, Malatya'da yoksul vatandaşların yaşadığı onlarca mahalleye yardım yollanmadığı belirtilmektedir.²⁹

Hükümet'in aldığı kararla, şeker tekrar zam yapılarak, piyasada küp şekerin perakende satış fiyatının 260-270 kuruş, kristal şekerin ise 240-250 kuruş civarında olması öngörülmektedir.³⁰

Kinayeli bir başlıkla verilen haberde günlük hayatta kullanılan muhtelif ürünlerin DP'nin iktidara geldiği 1950 ile 1957'deki fiyatları karşılaştırılmıştır. Buna göre, çayın 150 kuruştan 250 kuruşa, kömürün 16 kuruştan 49 kuruşa, zeytinyağının 225 kuruştan 580 kuruşa, altının 43 liradan 143 liraya, takım elbisenin 80 liradan 300 liraya, doktor muayenesinin 5 liradan

²⁶ "Milletvekili Maaşları", *Malatya Postası*, 07.03.1955.

²⁷ "C.H.P. Düzce Kongresi Yapıldı", *Yeni Malatya Postası*, 20.07.1955.

²⁸ "Kahve İstihkakı", *Yeni Malatya Postası*, 17.12.1956.

²⁹ "Amerika'dan Türkiye'ye Gelen Süt, Tereyağı ve Peynir Hülasesi", *Yeni Malatya Postası*, 19.12.1956.

³⁰ "Şekere Yeniden Zam Yapıldı", *Yeni Malatya Postası*, 22.01.1957.

10 liraya çıktığı belirtilen haberde ayrıca pek çok ürün kaleminin de piyasadan tedarik edilemediği vurgulanmaktadır.³¹

1954 ile 1957 yıllarındaki sigara ve içki fiyatlarının karşılaştırıldığı haberde, Diplomat sigarasının 400'den 425 kuruşa, Birinci sigarasının 35'den 50 kuruşa, 70'lik Yeni Rakı'nın 560'dan 770 kuruşa, 70'lik Kanyak'ın 700'den 840 kuruşa yükseldiği bildirilmektedir.³²

Pek çok ürüne zam gelirken piyasadan daha ucuza kumaş satan Sümerbank ürünlerine de Ticaret Vekaleti'nin kararıyla yüzde 33 nispetinde zam yapılmıştır.³³

Devlet Demiryolları yolcu biletlerine yüzde 75, Devlet Havayolları biletlerine ise yüzde 60 oranında zam yapılmıştır.³⁴ Benzinin litresi 58 kuruştan 85 kuruşa, gazın litresi 35 kuruştan 60 kuruşa yükseltilmiştir.³⁵

Gazetelerin trajlarının düşmesine, vatandaşın okuma imkanının azalmasına yol açabilecek kağıt zamlarına göre, birinci hamurun tonu 3500 lira, ikinci hamurun tonu 2900 lira, üçüncü hamurun fiyatı ise 2500 liraya yükselmiştir.³⁶

Tekel maddelerine yüzde 50 ile yüzde 100 arasında zam yapıldığı belirtilen haberde, paket çayın 400 kuruşa, Yeni Harman sigarasının 190 kuruşa, 70'lik Yeni Rakı'nın ise 1200 kuruşa yükseldiği belirtilmektedir.³⁷

Kabul edilen teklife göre, milletvekili maaşları CHP'li vekillerin red oyuna karşın DP'li vekillerin oylarıyla net 3780 liraya çıkarılmıştır. Böylece milletvekili maaşlarına yüzde 60 oranında zam yapılmıştır.³⁸

³¹ "DP'nin Sağladığı Refah ve Ucuzluk Listesi", *Malatya Postası*, 15.10.1957.

³² "Tekel Zamlarının Tarih ve Miktarları", *Malatya Postası*, 10.12.1957.

³³ "Sümerbank Yünlü Mamullerine Zam Yapıldı", *Malatya Postası*, 01.04.1958.

³⁴ "Hava ve Demiryollarında Mühim Zam Yapıldı", *Malatya Postası*, 16.06.1958.

³⁵ "Benzin ve Gaza Yüzde 45-50 Nispetinde Zam Yapıldı", *Malatya Postası*, 11.08.1958.

³⁶ "Gazete Kağıdına Yeni Bir Zam Daha Yapıldı", *Malatya Postası*, 16.08.1958.

³⁷ "DP İktidarı Tekel Maddelerine Yeniden Zam Yaptı", *Malatya Postası*, 22.11.1958.

³⁸ "Milletvekili Maaşlarına Zam", *Malatya Postası*, 12.02.1959.

Yapılan istatistiksel değerlendirmeye göre, 1947'den 1959'a kadar geçen 12 yılda hayat yüzde 234 misli pahalalmış olup, bir önceki seneye göre kıyaslandığında ise hayat pahalılığı yüzde 21 seviyesindedir.³⁹

Lastik, kauçuk, tekstil iş kollarından sonra cam sanayiinde de işten çıkarmalar başlamıştır. Çeşitli cam fabrikalarından yaklaşık beş yüz işçi çıkarılmıştır.⁴⁰

4.3.2. Yolsuzluk İddiaları

Demokrat Parti döneminde kamu kaynaklarının özensiz kullanıldığı, iktidara yakın kimselere iltimas tanındığı, ihalelerin bu kişilere tevdi edildiği gibi bazı iddialar söz konusudur. Bu iddiaların gerçekliği bilinmemekle birlikte yolsuzluk iddialarını içeren haberler incelenen gazetelerin sayfalarında yer almıştır.

19 Temmuz 1952 tarihli Malatya Postasında Menderes'in Türk Spor Kurumu başkanı olduğu dönemde CHP'den aldığı toplamda üç yüz bin lirayı bulan çeklerin nerelere harcandığına dair Emin Soysal'ın basın toplantısı haber yapılmıştır. Menderes'in bunu ispat etmesi ve paranın usulüne göre harcanıp harcanmadığı sorulmaktadır.⁴¹

18 Eylül 1952 tarihli gazete manşetinde verilen haberde, şehrin kömür ihtiyacı ihalesinin geçen yıl olduğu gibi bu yılda, işe talip olan müteahhitler yerine, DP'ye yakın kişilere verilmesi eleştirilmiş, ihaleyi düzenleyen komisyonun başında bulunan vali bu durumdan sorumlu tutulmuştur.⁴²

Dışışleri Bakanı Fuat Köprülü'nün gelini Avukat Fehamet Köprülü'nün, yüzlerce meslek mensubu ğretmen varken, ğretmen olarak tayin edilmesi "akraba himayesi" olarak nitelendirilerek gazetede yer bulmuştur.⁴³

³⁹ "Türkiye'de Pahalılık Süratle Artıyor", *Malatya Postası*, 09.07.1959.

⁴⁰ "Cam Sanayiinde de İşsizlik Başladı", *Malatya Postası*, 16.05.1960.

⁴¹ "Eski Türk Spor Kurumu Başkanı Adnan Menderes Hesap Vermeye Davet Olunuyor", *Malatya Postası*, 19.07.1952.

⁴² "Vali şefik San'ın Partizanca Hareketlerine Yeni Bir Misal Daha!", *Malatya Postası*, 18.09.1952.

⁴³ "Sıra Bekleyen Yüzlerce ğretmen Dururken", *Malatya Postası*, 30.10.1952.

CHP Van Milletvekili Ferit Melen imzasıyla verilen önergede, Emlak Kredi Bankası tarafından ticari krediler için ayrılmış altı milyon liranın üçte birinin Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın yakınlarına tahsis edildiği iddia edilerek, yedi kişilik bir meclis soruşturma komisyonu açılması istenmektedir.⁴⁴

Hürriyet Gazetesi'nden alıntı yapılan haberde, mevcut kanuna göre, Amerikalı bir kadınla evli olduğu için askerliğini yedek subay olarak yapamayan Meclis Başkanı Refik Koraltan'ın oğlu için, ilgili kanun maddesinde değişiklik yapılması müzakere edildiği belirtilerek, Orhan Koraltan'ın kanun maddesinin çıkması için sağlık sorunlarını gerekçe göstererek askerliğini bir yıl ertelediği iddia edilmektedir.⁴⁵

Demokrat Parti teşkilatı ile ilgili yapılan haberde, her ile en az bir adet olmak üzere ciplerin dağıtıldığı, seçimlerden önce 5 milyon lira harcanarak 450-500 cip getirileceği iddia edilmektedir. Ciplerin parası konusunda ise İstanbul, İzmir, Ankara gibi yerlerde tüccarlara, şirketlere başvurularak teberru istendiği iddia edilmektedir.⁴⁶

DP'nin iktidara gelmeden önce üzerinde durduğu konulardan biri olan ancak iktidara geldikten sonra iyice artan resmi plakalı araçların hususi işlerde kullanılmasına bir örnek olarak Malatya'da Kubbe Dağı'ndan bir müdürün evine resmi plakalı bir kamyonla kömür taşınırken görüldüğü belirtilmektedir.⁴⁷

4.3.3. Basın Sansürü

Muhalefette iken CHP iktidarını, basın hürriyetini kısıtladığı noktasında eleştiren DP, iktidara gelir gelmez 1931 tarihli Matbuat Kanunu'nu kaldırarak özgürlükçü maddeler ihtiva eden yeni bir yasa çıkarmıştır. İktidarının ilk döneminde basın kuruluşları ile gayet sıcak ilişkiler sürdüren hükümetle basının arası 1953 sonrası açılmıştır. Çalışmaya konu olan gazetelerde basın özgürlüğünün kısıtlandığına ilişkin pek çok pejoratif habere yer verilmiştir.

⁴⁴ “Emlak Bankası'nın Ticari Kredi Tevziyatının Mecliste Görüşülmesinden Sonra”, *Malatya Postası*, 16.04.1953.

⁴⁵ “Hani Demokrasi Beyler?”, *Malatya Postası*, 23.06.1953.

⁴⁶ “D.P.'nin Cipleri”, *Malatya Postası*, 12.10.1953.

⁴⁷ “Hani Otomobil Saltanatına Son Verilecekti”, *Yeni Malatya Postası*, 23.10.1956.

Hüseyin Cahit Yalçın'ın Ulus gazetesindeki yazısından yapılan alıntıda, Bakanlar aleyhine yazılan yazıları hükümetin manevi şahsiyetine karşı bir tecavüz olduğu gerekçesiyle yasaklayan kanun teklifi eleştirilerek, Montesquieu'nun bu tür girişimleri “hürriyeti yıkmak amacıyla diktatörlerin başvuracağı bir çare” olduğu sözüne atıfta bulunuluyor.⁴⁸

Resmi ilanlar konusu DP dönemi basınıyla ilgili en önemli konularından biri olmuştur. Malatya gazetelerindeki resmi ilanların santimetre karesi başına verilen ücretin yirmi beş kuruşa yükseltildiğine ilişkin verilen haberde, bu paraların “iktidarı pohpohlamak, muhalefete sövüp saydırmak” için kullanıldığı belirtilmektedir.⁴⁹

1952 yılında Başbakan Menderes'in Malatya ziyaretini takip eden ünlü gazeteci Ahmet Emin Yalman suikasta uğramış ve ağır yaralanmıştır. Yalman'ı beş kurşunla yaralayan kişinin suçunu itiraf eden Hüseyin Üzmez olduğu ve kaçmasına yardım eden kişinin de Şerif Dursun olduğu belirtilmiştir.⁵⁰ 2 Aralık 1952 tarihli gazetede, Ahmet Emin Yalman suikastının derinleştiğinden bahisle, suikastı ortaya çıkaran zihniyeti gazete yazılarıyla Necip Fazıl Kısakürek'in körüklediğinin altı çizilerek, Kısakürek'in Yalman'a karşı sarf ettiği “Senin tabir ve ikrarlarına biz senin boynuna kement atan cellat olacağız. İslam'ın ve Türkün manen katili olmakla artık sesinin boğulması gereken münafık!” sözleri buna gerekçe olarak gösterilmiştir. İktidarın ise halen bol resimli ilanlarla bu gazeteyi “beslediği” iddia edilerek hükümet suçlanmaktadır.⁵¹

Malatya Postası gazetesi başyazarı Muzaffer Akalın, 10 Şubat tarihli yazısında Başbakan Menderes'in basın hürriyetine ilişkin olumlu sözlerinin “sözde kalmayarak tatbikat ile teyit edilmesi” gerektiğini belirterek, “resmi ilanlar yoluyla basına tahakküm edilmek istenmesi”nin sona erdirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.⁵²

Devlet radyosunun tarafsız olmayışının yanı sıra eleştirilen bir başka yanı ise yayınlarda kullanılan sözcüklerin dil inkılabına aykırı olmasıdır. “Dilde irtica sapmaları hem Milli

⁴⁸ Hüseyin Cahit Yalçın, “Hürriyet Nasıl Yıkılır”, *Malatya Postası*, 22.07.1952.

⁴⁹ Muzaffer Akalın, “İlan Paraları”, *Malatya Postası*, 20.08.1952.

⁵⁰ “Ahmet Emin Yalman'ı Vuranın Hüseyin Üzmez Olduğu Anlaşıldı”, *Malatya Postası*, 28.11.1952.

⁵¹ “Ahmet Emin Yalman Suikastı Hadisesinin Tahkikatı”, *Malatya Postası*, 02.12.1952.

⁵² Muzaffer Akalın, “Basın, Söz ve Toplantı Hürriyeti”, *Malatya Postası*, 10.02.1953.

Eğitim gelişmemiz bakımından, hem de milliyetçilik anlayışımız yönünden zararlı olduğuna kanıyız’’ sözleriyle bu durum tenkit edilmiştir.⁵³

Sert bir muhalefet yürüten Malatya Postası gazetesi, Vali Şefik San tarafından iktidar yanlısı Demokrat Malatya, Gayret ve Sabah gazetelerine resmi ilanlar yoluyla büyük kaynaklar aktarıldığını öne sürerek gazeteler arasında çıkabilecek olası anlaşmazlıkların önlenmesi için de ilan paralarının ortak bir hesapta toplanıp ay sonunda eşit bir surette taksim edildiğini iddia etmektedir.⁵⁴

Zonguldak Milletvekili Abdurrahman Boyacıgiller’in Başbakan’ın yanıtlaması istemiyle verdiği soru önergesini Fethi Çelikbaş cevaplandırmış ve Yalman Suikasti sanıklarından Necip Fazıl tarafından yayımlanan Büyük Doğu gazetesine 4 ayda kırk yedi bin liralık resmi ilan parası verildiğini belirtmiştir. Malatya Postası bu haberi “Yağma Hasanın Böreği” başlığıyla okuyucularına duyurmuştur.⁵⁵

16 Kasım 1953 tarihli Malatya Postası’na göre, Resmi Gazete’de yayınlanan bir kararname ile resmi ilanların dağıtımını tamamen iktidar yanlısı gazeteleri ödüllendirecek bir hal alarak Başbakan’ın keyfiyetine bırakılmıştır. Bu yöntemle amacın, iktidarın hatalarını vatandaşa duyurmakla milli bir vazife ifa eden basın susuturulmak istendiği iddia edilmektedir.⁵⁶

Gazeteci Hüseyin Cahit Yalçın’ın seksen yaşında mahkum edilmesi üzerine, doğum gününü kutlamak isteyen insanlara mani olunmasını eleştiren CHP Meclis Grup Başkanvekili Sırrı Atalay bu durumu eleştirerek bu şunları söylemiştir: “Yalçın’ın yaş günü töreninin suç olarak tavsif edilmesi sadece bir vehim değildir. Muhalefete baskı ve vatandaş haklarına müdahale için bahanedir.”⁵⁷

CHP Meclis Grubu tarafından hazırlanan kanun tasarısına göre, basın davalarında jüri usulü uygulanarak uzmanlardan müteşekkil bir jüri karar vermelidir, 6334 sayılı son basın kanunu

⁵³ “Radyo, Dil ve İrtica”, *Malatya Postası*, 18.02.1953.

⁵⁴ “Ş. San Beslemeciliği Teşkilatlandırdı”, *Malatya Postası*, 21.03.1953.

⁵⁵ “Yağma Hasan’ın Böreği”, *Malatya Postası*, 01.06.1953.

⁵⁶ “Beslemeciliği İhya Ediyorlar”, *Malatya Postası*, 16.11.1953.

⁵⁷ “Sırrı Atalay’ın Basın Toplantısı”, *Yeni Malatya Postası*, 14.12.1954.

lağvedilmelidir, sanığa isbat hakkı tanınmalıdır ve basın hürriyeti Batı Avrupa ülkeleri seviyesine yükseltilmelidir.⁵⁸

Yeni Malatya Postası'nın 4 Şubat 1956 tarihli nüshasından itibaren bir süreliğine gazete boyutları küçülmüştür. Okuyuculardan özür dilenerek yapılan açıklamada, buna gerekçe olarak muhalif bir gazete olduğu için kendilerine İzmit Selüloz Fabrikasından bir kilo dahi kağıt tahsisi yapılmadığı, piyasadan birkaç misline kâğıt temin edildiği ve kendilerine resmi ilan verilmediği vurgulanmaktadır.⁵⁹

Vali vekiline hitap edilerek yapılan haberde Mayıs ayı için, Malatya yerel gazetelerinden DP yanlısı Gayret'e 5405, Demokrat Malatya'ya 3290, Güneş'e 4270 cm² ilan verilirken, Malatya Postası'na ise sadece 864 cm² ilan verilmesi eleştirilmektedir.⁶⁰

Basın kanununa eklenmesi tasarlanan yeni maddeler eleştiri konusu yapılarak, özellikle gazete sahiplerinin ve mesul müdür, muharrir ve muhabirlerin en az lise mezunu olması şartı eleştirilerek mebusların çoğunun lise mezunu olmadığı hatırlatması yapılmıştır. Ayrıca kanun tasarısıyla basın suçları ağırlaştırılmış ve altı aydan fazla hapis cezası alanların yazı işleri müdürü olamayacakları ilave edilmiştir.⁶¹

Haberde, gazete ve dergilere verilecek resmi, özel tüm ilan ve reklamların bakanlık denetimindeki Türk Basın Birliği Resmi İlanlar Limited Ortaklığı tarafından belirlenecek esaslara göre tespit edilmesi, uygulanması ve kontrol edilmesi eleştirilmektedir.⁶²

21 Mayıs 1958 tarihli Yeni Malatya Postası'nda Altan Öymen'in Ulus gazetesindeki köşe yazısına yer verilmiştir. Basın suçlarını eleştiren yazar şu satırlara yer vermiştir: “Basın mensubu 1958 Türkiye'sinde küfürbazdan da mahalle kabadayısından da ahlaksızdan da ve nihayet ölüme sebep olandan da daha tehlikeli başı ezilmeye daha hak kazanmış telakki edilmektedir.”⁶³

⁵⁸ “CHP'nin Hazırladığı Kanun Tasarıları”, *Yeni Malatya Postası*, 07.04.1955.

⁵⁹ “Muhterem Okuyucularımıza Zaruri Bir Açıklama”, *Yeni Malatya Postası*, 04.02.1956.

⁶⁰ “Vali Vekilimiz Sayın Ali Aksu'ya Arz Olunur”, *Yeni Malatya Postası*, 29.05.1956.

⁶¹ “Basına En Ağır Darbeyi İndiren Tasarı”, *Yeni Malatya Postası*, 05.06.1956.

⁶² “Türk Basını Ölüme Mahkûm Edilmek Üzere”, *Malatya Postası*, 29.11.1957.

⁶³ Altan Öymen, “Ve Yazı Yazmayasın”, *Malatya Postası*, 21.05.1958.

DP'nin iktidara geldiği 14 Mayıs 1950 ile 14 Mayıs 1958 arasında basın mensuplarına 2324 soruşturma açılmış olup, bunların 811'i mahkumiyet, 320'si beraatla sonuçlanmıştır. 114 dava düşmüş, 13 davanın duruşması tatil edilmiştir. 46 dava ise halen devam etmektedir.⁶⁴

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün 3 Temmuz 1959 tarihinde İstanbul'da yapmış olduğu konuşmanın gazetelerde neşri 3. Sulh Ceza Hakimliğinin 3 Temmuz 1959 tarih ve 95938 sayılı kararıyla men edilmiştir.⁶⁵

Kağıt tahsisi ile ilgili yapılan haberde, Yeni Malatya Postası'na Devlet Vekaleti tarafından İzmit Kağıt Fabrikası'nca sağlanan gazete kağıdı tahsisatı durmuştur. Serbest piyasadan kağıt tahsis ettiğini belirten gazetenin fazla nüsha basması imkansız hale gelmiştir.⁶⁶

4.3.4. Kıbrıs Meselesi

Kıbrıs Meselesi Türkiye'nin gündemine 1950'li yıllardan itibaren girmiş ve günümüzde de önemini muhafaza etmektedir. DP döneminde ilkin Kıbrıs'ın tamamıyla Türk toprağı olduğu argümanı savunulurken, ilerleyen yıllarda Taksim tezi ağırlık kazanmıştır. Nitekim 1959'da Türkiye, Yunanistan ve İngiltere garantörlüğünde Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Dış politikada umumiyetle iktidarın yanında yer alan Malatya muhalif basını Kıbrıs konusunda daha aktif bir dış politika yürütülmesi noktasında hükümeti eleştirmektedir.

Kıbrıs Meselesinin, Türkiye'nin birincil gündem maddesi olmasına seneler varken Malatya Postasında çıkan bir haberde, Menderes'in Yunanistan ziyareti ve Rum Patriğini İstanbul'un fethinden beri ziyaret eden ilk Türk lider olduğunun altı çiziliyor. Ancak Rumların iyi niyetli olmadığını ve Kıbrıs'ı Yunanistan ile birleştirme emeli olduğu Yunanistan Dışişleri Bakanı'nın demecine istinaden belirtilerek, hükümetin bu durumu hesaba katması yönünde bir eleştiride bulunmaktadır.⁶⁷

⁶⁴ “DP İktidarı Devrinde Basın Mensupları Hakkında 2324 Soruşturma Yapıldı”, *Malatya Postası*, 23.12.1958.

⁶⁵ “İnönü'nün İstanbul'da Yaptığı Basın Toplantısı”, *Malatya Postası*, 08.07.1959.

⁶⁶ “Gazetemizin Kâğıt Tahsisi Vekaletçe Kesildi”, *Malatya Postası*, 20.04.1960.

⁶⁷ “Türk-Yunan Dostluğu Nerede Kaldı?”, *Malatya Postası*, 18.07.1952.

Türk Hükümeti Yunanistan'a karşı fazla tavizkar davrandığı için eleştirilirken şu sözlere yer verilmiştir: “Kıbrıs başpiskoposu evet diyor Kıbrıs her haliyle Yunanlılarıdır... Halbuki bizimkilere göre hala bizim için bir Kıbrıs meselesi yoktur sadece Yunanlıların dostluğu vardır. Onlarda aleyhimize miting, bizde Fetih bayramından feragat...”⁶⁸

Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhaki için Ortodoks kilisesinin faaliyetlerde bulunduğu belirtilerek hükümet pasif kalmakla eleştirilmektedir. Ayrıca Heybeliada Ruhban Mektebi etrafındaki arazinin okul tarafından alındığı iddiasından söz edilerek “Kıbrısı gözden çıkardığımız gibi Heybeliada'yı da mı kilise entrikasına kurban edeceğiz?” sorusu sorulmaktadır.⁶⁹

Kıbrıs Milli Türk Birliği Genel Sekreteri Dr. Fazıl Küçük, Başbakan Menderes'e bir telgraf göndererek, on beş masum Kıbrıs Türkünün kanının döküldüğünü belirterek yüz bin Kıbrıs Türkünün, Türkiye'nin sesini duymayı beklediğini hatırlatmaktadır.⁷⁰

CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek akıtılan Türk kanı karşısında başsağlığı dilerken, Menderes Hükümetini sessiz kalmakla suçlamış ve pasif politikanın devam etmesi halinde Kıbrıs'ın elden gitme tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğunu belirtmiştir.⁷¹

Kıbrıs Türklerinin lideri Dr. Fazıl Küçük, Türk köylülerinin Rumlar tarafından taarruza tabi tutulduğunu hatırlatarak Türk Hükümetinden daha faal bir tutum ve Türk basınından da daha yakın bir alaka beklediklerini sözlerine eklemiştir.⁷²

Türk Hükümetinin Kıbrıs hakkındaki kesin tavrı adanın iki toplum arasında taksim edilmesi yönünde olup bu muhtıra İngiltere, Yunanistan ABD ve NATO üyesi diğer ülkelere gönderilmiştir.⁷³

Türk Mukavemet Teşkilatı halka hitaben bir tebliğ yayınlayarak can, mal ve namusun korunması için derhal savunma birlikleri teşkil edilmesi gerektiğini belirtmektedir.⁷⁴

⁶⁸ “Dost Yunanlılar”, *Malatya Postası*, 02.09.1953.

⁶⁹ “Kıbrıs Meselesi”, *Yeni Malatya Postası*, 17.05.1954.

⁷⁰ “Kıbrıs'ta İlk Türk Kanı Döküldü”, *Yeni Malatya Postası*, 25.06.1955

⁷¹ “Gülek'in Kıbrıs'a Dair Demeci”, *Yeni Malatya Postası*, 27.06.1955.

⁷² “Kıbrıs Türk Cemiyeti Başkanı Dr. Fazıl Küçük'ün Beyanati”, *Yeni Malatya Postası*, 26.06.1956.

⁷³ “Türkiye Kıbrıs Hakkındaki Nihai Görüşünü Bildirdi”, *Malatya Postası*, 20.05.1957.

⁷⁴ “Kıbrıs Türkleri Savaşa Çağrıldı”, *Malatya Postası*, 21.12.1957.

CHP Genel Sektereri Kasım Gülek, Türkiye gündemini meşgul eden Paris'deki NATO toplantısı, Bağdat Paktı'nın son Ankara toplantısı, Amerikan yardımı ve Kıbrıs meselesinde Başbakan Menderes'in meclise bilgilendirmede bulunmasını istemektedir.⁷⁵

Kıbrıs anlaşmasının meclisteki görüşmelerinde konuşan CHP lideri İnönü, anlaşmanın bir emrivaki olarak imzalandığını, geniş galeyarlardan sonra hükümetin prensip değiştirdiğini savunmuştur, anlaşma DP çoğunluğunun oylarıyla kabul edilmiştir.⁷⁶

4.3.5. Vatan Cephesi

Muhalefet partilerinin “Güçbirliği” adı altında işbirliği yapmaları iktidarı “Vatan Cephesi” adlı bir oluşum teşkil etmeye itmiştir. Halbuki gerek “Güçbirliği” gerekse “Vatan Cephesi” adındaki oluşumlar toplumdaki gerginlikleri ve anlaşmazlıkları tırmandırmanın ötesinde bir anlam taşımamaktadır.

DP lideri Başbakan Adnan Menderes'in muhalif partilere karşı Vatan Cephesi kurma söylemleri üzerine konuşan Şemsettin Günaltay'a göre, “Böyle bir teşebbüs çok tehlikelidir. Vatan Cephesi ancak harici düşmanlara karşı kurulur. Vatandaşları diğer bir kısım vatandaşlar aleyhine memleket dahilinde Vatan Cephesi'ne çağırarak tehlikelidir.”⁷⁷

CHP Milletvekili Hasan Erdoğan tarafından Basın, Yayın ve Turizm Vekili'nin cevaplandırması istemiyle, “Radyodan yapılan ‘Vatan Cephesi’ne iltihaklar devam ediyor” denilerek bazı vatandaşların isimleri okunmuştur. Vatan Cephesi tabiriyle ne kastedilmektedir? Bu cephenin dışında kalanlar nasıl tavsif edilmektedir?” diye sorulmaktadır.⁷⁸

İktisadi Devlet Teşekküllerinde çalışan memur ve işçilere DP tarafından Vatan Cephesi'ne katılmaları yönünde baskı yapıldığı ve katılmadıkları takdirde işlerine son verileceği belirtilmektedir.⁷⁹

⁷⁵ “Başbakan Dışişleri Hakkında Meclise İzahat Vermelidir”, *Malatya Postası*, 04.02.1958.

⁷⁶ “CHP Kıbrıs Anlaşmasını Tasvip Etmedi”, *Malatya Postası*, 09.03.1959.

⁷⁷ “Şemsettin Günaltay Mühim Bir Konuşma Yaptı”, *Malatya Postası*, 19.11.1958.

⁷⁸ “Vatan Cephesi ile Ne Kastedilmek İsteniyor”, *Malatya Postası*, 06.12.1958.

⁷⁹ “DP'ye Kaydolmalarını Temin İçin Memurlara Yapılan Baskı Şiddetlendi”, *Malatya Postası*, 27.01.1959.

4.3.6. Tahkikat Komisyonu

Tahkikat Komisyonu, Demokrat Parti döneminin, üzerinde en çok tartışılan uygulamalarından birisidir. Siyasi partilere ve basına karşı fevkalade yetkileri haiz bu komisyon ile ilgili Malatya yerel basınında birkaç haber çıkmış olup, bu haberler pek tabii eleştirel değildir. Zira komisyonun eleştirilmesi yasak olup, haberler komisyonun tebliğlerinin duyurulmasına yöneliktir.

Tahkikat Komisyonu'nun basına ilişkin koyduğu yasakları içeren 3 numaralı tebliği şöyledir: “Tahkikatın selametle cereyanını temin maksadiyle tahkikata mevzu teşkil eden maddelerde Tahkikat Encümeninin vazife, salahiyetlerini ve bilimüm karar, tedbir ve faaliyetlerine müteallik her türlü haber, havadis, beyan, tebliğ, mütalaa, vesika, resim ve yazıların ve TBMM müzakerelerinin her türlü vasıtlalarla neşri yasaklanmıştır.”⁸⁰

TBMM Tahkikat Komisyonu'nun kararına göre, 3 numaralı tebliğ ile yasaklanan mevzular hakkında tab ve neşredilen mevkute ve gayrı mevkuteye el konulmasına ve dağıtımına mani olunmasına ve dağıtılanların da toplattırılmasına karar verilmiştir.⁸¹

Tahkikat Komisyonu'nun görev ve yetkileri konusunda DP'li dört milletvekili tarafından hazırlanan kanun teklifine göre, komisyon savcı, hakim ve askeri savcılarının yetkilerine sahip olacak, gazete toplatma ve kapatma yetkisi bulunacak, her türlü evrak ve eşyayı zaptedebilecek, komisyon kararlarına uymamanın cezası 1 ile 3 sene arası hapis olacak, tahkikatla ilgili olayları ifşa edenler 6 ay ile 1 yıl arası hapis cezasına çarptırılacak, encümen kararlarına itiraz edilemeyecektir.⁸²

29 Nisan 1960'da Ankara'da vuku bulan hadiseler ve iki ilde alınan örfi idare kararlarının uygulanmasıyla ilgili meclis müzakereleri hakkında; zabıt ceridesi, Resmi Gazete, encümen kararları, hükümetin ve örfi idare kumandanlıklarının resmi tebliğleri hariç her türlü haber, yazı ve makale yazılması yasaklanmıştır.⁸³

⁸⁰ “Meclis Tahkikat Encümeni Basına Dair Tebliğ Yayınladı”, *Malatya Postası*, 29.04.1960.

⁸¹ “Meclis Tahkikat Komisyonu Yeni Bir Tebliğ Yayınladı”, *Malatya Postası*, 22.04.1960.

⁸² “Tahkikat Encümenine Çok Geniş Salahiyetler Veriliyor”, *Malatya Postası*, 27.04.1960.

⁸³ “Meclis İctimasının Neşri Yasak Edildi”, *Malatya Postası*, 02.05.1960.

4.3.7. Antidemokratik Uygulamalar

Demokrat Parti, muhalefette bulunduğu 1946-1950 yılları arasında antidemokratik kanunların kaldırılması yönünde iktidar üzerinde baskı kurmuş ve iktidara geldiğinde bu kanunların kaldırılacağı vaadinde bulunmuştur. Ancak DP, antidemokratik kanunların mevzuattan kaldırılmadığı ve muhalefete karşı bir baskı unsuru olarak kullanıldığı iddiasıyla muhalif Malatya gazeteleri tarafından eleştirilmiştir.

Muhalefet partisi CHP, yaptığı miting ve toplantılarda mülki idareler tarafından kendilerine zorluk çıkarıldığını iddia etmiştir. Malatya Postasında CHP genel sekreterinin konuşma yapacağı yerin tahsisi hususundaki anlaşmazlık sonucu Başbakan Menderes'e çekilen telgraf gazeteyle şöyle yansımıştır: “Meydanda yapmak istediğimiz toplantıya vilayet mürur ve übura mâni olur bahanesiyle mümanaat etmektedir. Malatya'ya teşrifinizde zatıalınızde burada konuşacaksınız. Buna rağmen bize mümanaat edilmesi sarih bir haksızlıktır” İtirazlar sonuç vermiş ve CHP genel sekreterinin konuşması istenilen meydanda yapılmıştır.⁸⁴

Yerel düzeydeki antidemokratik uygulama iddialarının biri de 16 Ağustos tarihli Malatya Postası'ndaki haberde görülmektedir. Habere göre, ticaret lisesi doktoru, Menderes'e bir mektup yazarak muhalefette iken bulunduğu vaatleri hatırlattığı için görevden alınmış, öte yandan DP Malatya il başkanı ise maliye avukatı olarak çalışmaya başlamıştır.⁸⁵

Malatya Postası gazetesinde ulusal basından haberlerin yanı sıra uluslararası büyük gazetelerden de haberlere yer verildiği görülmektedir. Washington Post'tan bir alıntı yapılan haberde, gazetenin 27 Temmuz tarihli nüshasında çıkan “Türkiye’de Tek Parti Rejimine Dönüş” isimli makale üzerinden hükümete yüklenilirken, buna gerekçe olarak da, ceza kanunundaki değişiklikler, ara seçimlerin hala yapılmaması, basına yönelik zorluklar gösterilmektedir.⁸⁶ Menderes Peronizması başlıklı Ulus gazetesinden alınan haberde diktatörlük gidişatına vurgu yapılırken, aylardır bakanlar kurulunun toplanmadığı, besleme

⁸⁴ “C.H.P. Genel Sekreteri Kasım Gülek, Dün Şehrimizde Önemli Bir Konuşma Yaptı”, *Malatya Postası*, 15.07.1952.

⁸⁵ “İşte Bir Misal Daha!”, *Malatya Postası*, 16.08.1952.

⁸⁶ “Tek Parti Rejimine Dönüş”, *Malatya Postası*, 22.08.1952.

gazete usulünün hangi Batı demokrasisinde olduğu, devlet radyosunun muhalefete hücum vasıtası olarak kullanıldığı, muhalefet partilerine karşı bir imha politikasına girildiği, antidemokratik yasaların neden hale kaldırılmadığı gibi pek çok farklı konuda eleştiriler sıralanmaktadır.⁸⁷

2 Ekim 1952 tarihli Malatya Postası'nda Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu'nun demeçleri eleştiri konusu yapılarak şu sözlerle aktarılıyor: “Başbakan Yardımcısı idare mekanizmasının bugün iyi bir yolda yürüdüğünü söylüyor. İdare mekanizmasının DP teşkilatının müdahale ve tahakkümü altında bulunduğunu ve bir türlü tarafsız hale gelemediğini bilmez mi? Bilmiyorsa bir Başbakan Yardımcısının memleketin durumundan bu kadar gafil olması caiz mi?...”⁸⁸

Ulusal basından da alıntılara yer veren Malatya Postası, Sedat Simavi'nin Hürriyet'deki yazısını sütunlarına taşımıştır. Haberde, İnönü'nün Balıkesir mitinginde çıkan hadiselerden Demokratlar sorumlu tutulmuş ve “Biz söze karşı söz istiyoruz. Halbuki söze sopa ile cevap veriliyor” cümlesine yer verilmiştir.⁸⁹

Başbakan Menderes'in Malatya'ya 1952'deki gelişi muhalif Malatya Postası'nda da haber olmuştur. Haberde Malatya Başbakan'a iletilecek şikayetler yedi madde halinde listelenmiştir: İdarenin DP teşkilatının etkisi ve baskısı altında tarafsızlığını kaybettiği, muhalifler tarafından kazanılmış belediye ve köy idarelerinin çeşitli sebeplerle görevden alınmaları, radyonun DP propagandası amacıyla kullanılması, resmi ilanların basını manipüle etme amacıyla kullanılması, kamu hizmetleri ve kredi tahsisinde DP mensuplarının imtiyazlı olması, partiler arasındaki diyalogun samimi bir boyut taşımaması, seçim döneminin yarısı geçtiği halde halen antidemokratik mevzuatın değiştirilmemesi ve muhalefete karşı bir baskı aracı olarak kullanılması.⁹⁰

“Başbakanın Bolu Konuşmasının Tahlili ve Cevabı” başlığıyla verilen haberde, Türkiye'de tek parti rejimine son veren bizzat tek parti idarecileri olduğu belirtilerek, Menderes'in

⁸⁷ “Menderes Peronizması”, *Malatya Postası*, 06.09.1952.

⁸⁸ Muzaffer Akalın, “Yine Samed'in Söyledikleri Hakkında”, *Malatya Postası*, 02.10.1952.

⁸⁹ Sedat Simavi, “Söze Karşı Sopa”, *Malatya Postası*, 14.10.1952.

⁹⁰ “Başbakanın Malatya'ya Gelişleri Münasebetiyle”, *Malatya Postası*, 22.11.1952.

“parti içerisinde ikbal, mesnet ve mansıb aramaya devam ederken partiden çıkarılarak, muhalefete bilinçli olarak sevk edildiği” ifade edilmektedir.⁹¹

Yirmi beş yılını dolduran memurların emeliye sevk edilebilmesine imkan veren yasa tasarısının İçişleri Komisyonu’nda müzakere edilmesi, hükümetin bir tasfiye hareketi olarak görülmüş ve emeklilik kararlarına Danıştay yolunun kapatılmış olması da eleştirilmiştir.⁹²

Malatya Valisi’nin uygulamaları pek çok kez tarafsız olmadığı gerekçesiyle eleştiri konusu yapılmıştır. 2 Mart 1953 tarihli gazetede ise, İçişleri Bakanı Ethem Menderes’in “İdare amirlerinin vatandaşlara daima iyi muamele etmeleri yanında en çok ehemmiyet verdiğimiz mesele bunların iç politika cereyanlarının üstünde kalmaları, dürüst ve tarafsız olmalarıdır” sözleri büyük puntolarla valiye mesaj olarak iletilmiştir.⁹³

Ziraat Bankası’nın tarımsal kredi tahsisinde taraflı davrandığı ve vatandaşların mağdur edildiği öne sürülen haberde şu sözlere yer verilmiştir: “Birçok yerlerde olduğu gibi şehrimiz Ziraat Bankası da maalesef bu partizan maksatlara alet olmaktan kurtulamamıştır.”⁹⁴

CHP Onuncu Kurultayında memleket meselelerine ilişkin farklı konularda çeşitli görüşlerin yer aldığı bir beyanname yayınlanmıştır. Buna göre, demokrasi ve hukuk devleti ilkesi kuvvetle vurgulanırken, idarede partizanlığa ve kayırmacılığa son verilmesi, seçim kanununda değişiklikler yapılması ve hayat pahalılığının önlenmesi üzerinde durulmaktadır.⁹⁵

Ankara Sulh Ceza Mahkemesinin verdiği karara göre Millet Partisi’nin faaliyetlerine son verilerek tüm mal varlığına el konulduğu belirtilmektedir.⁹⁶

⁹¹ “Başbakanın Bolu Konuşmasının Tahlili ve Cevabı”, *Malatya Postası*, 20.12.1952.

⁹² “Kırk Bin Memuru Hedef Tutan Bir Tasfiye Tasarısı”, *Malatya Postası*, 03.02.1953.

⁹³ “Bay Ş. San Bu Sese Kulak Ver”, *Malatya Postası*, 02.03.1953.

⁹⁴ “Ziraat Bankası Bir Türlü Partizanca Hareketlerden Kurtarılamadı”, *Malatya Postası*, 14.05.1953.

⁹⁵ “Onuncu Kurultayın Yayınladığı Beyanname”, *Malatya Postası*, 29.06.1953.

⁹⁶ “Millet Partisi Kapatıldı!”, *Malatya Postası*, 10.07.1953.

Milli Eğitim Komisyonunda kabul edilen kanun tasarısı yasalaştığında, üniversite profesörlerinin siyasetle uğraşma ve siyasi neşriyatta bulunma haklarının ellerinden alınacağı, ayrıca tasarının gündeme gelmesine Nihat Erim'in bir makalesinin yol açtığı belirtilerek, Erim'in susturulmak istendiği iddia edilmektedir.⁹⁷ Malatya Postası gazetesinin 22 Temmuz 1953 tarihli nüshasında Erim'in uzun istifa dilekçesinin tamamına yer verilmiştir: “...Üniversitemiz mensuplarının siyasi ve fikri hürriyetlerini her vatandaş gibi engelsiz kullanabilecekleri günü beklemek üzere, Fakültemiz kadrosundan ayrılmama ve gerekli kanuni işlemlerin yapılmasına lütfen müsaade buyurunuz” açıklaması yer almıştır.⁹⁸

Hüseyin Cahit Yalçın tarafından kaleme alınan köşe yazısında “milletin cebinden beslenen Demokrat fedaileri” diye tabir ettiği bazı kimselerin CHP’li bir Kurtuluş Savaşı Gazisini darp etmesi konu edilmiştir. Menderes’e ithafen sarf edilen şu sözler oldukça ilginçtir: “Fakat biliniz ki akmasına sebep olduğunuz mazlum kanları daima ellerinizde kalacak ve aklınızı başınıza toplamazsanız Türk Milletinin pençesi ve adaleti elbette yakanıza yapışacaktır.”⁹⁹

“CHP’nin mallarının müsadere” meselesi DP grubunda görüşülmüş ve uzun süren tartışmalar ardından beş kişilik ihtisas komisyonunun hazırladığı tasarı çoğunlukla kabul edilmiştir.¹⁰⁰

“CHP’nin mallarının hazineye intikali tasarısı”, Malatya Postası’nda çokça yer alarak eleştirilmiştir. Yazara göre, rejisörü Menderes olan oyunun birinci perdesi Millet Partisi idi. Bunu CHP’ye yönelik kanunlar takip etmiş ve üçüncü aşaması ise ceza ve basın kanunları olacaktır.¹⁰¹

Demokrat Parti İkinci Büyük Kongre Genel İdare Kurulu raporunda yer alan, kanunların anayasaya uygun olarak tanzimi, anayasaya aykırı kanunların kaldırılması, kişi hak ve

⁹⁷ “Nihat Erim Profesörlükten İstifa Ediyor”, *Malatya Postası*, 21.07.1953.

⁹⁸ “Profesör Nihat Erim'in Ankara Hukuk Fakültesi Dekanlığına Verdiği istifa Dilekçesi”, *Malatya Postası*, 22.07.1953.

⁹⁹ Hüseyin Cahit Yalçın, “Menderes’in Fedaileri İşbaşında”, *Malatya Postası*, 06.11.1953.

¹⁰⁰ “C.H.P. Mallarını Müsadere Tasarısı D.P. Grubunda Konuşulurken”, *Malatya Postası*, 12.12.1953.

¹⁰¹ Nusret Sefa Coşkun, “D.P. İktidarının Sahneye Koyduğu Facia”, *Malatya Postası*, 17.12.1953.

hürriyetlerine tam manası ile hürmet vb. maddelerin varlığı konu edilerek, iktidarın hürriyet adına vaadettiklerinin tersini yaptığı iddia edilmektedir.¹⁰²

Muhالیf memur ve idare amirlerinin kademeli bir biçimde, özellikle mahrumiyet bölgelerine tayin edildikleri belirtilmektedir.¹⁰³

Hükümetin hazırladığı tasarıya göre, Kırşehir ili kazaya dönüştürülecek ve yeni kurulacak olan Nevşehir iline bağlanacaktır. Ayrıca Kırşehir'in ilçeleri olan Avanos, Kozaklı, Mucur, Hacıbektaş, Gülşehir Ankara'ya, Çiçekdağ ilçesi ise Yozgat'a bağlanacaktır.¹⁰⁴ Kırşehir'in ilçe haline getirilmesi tasarısının dahiliye encümeninde kabul edilmesine Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı şu sözlerle itiraz etmektedir: “Ben ve arkadaşlarım istifaya hazırız, bizim için bir vilayete zulüm yapılmasın”¹⁰⁵ Cumhuriyetçi Millet Partisi Genel Başkanı ve Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı, Kırşehir'in ilçe haline getirilmesini siyasi saiklerle ilişkilendirerek, Kırşehir halkının 2 Mayıs 1954 seçimlerinde CMP'ye oy vermesinin, bu girişime sebep olduğunu belirtmektedir.¹⁰⁶

CHP Milletvekillerinin red oyu verdikleri emeklilik kanunu DP'lilerin oylarıyla meclisten geçmiştir. Buna göre, Danıştay, Sayıştay, Yargıtay ve üniversite mensupları 60 yaşında veya 25 hizmet yılında resen emekliye ayrılacaklardır. CHP adına konuşan Nuri Sertoğlu'na göre, “Bu kanun ile tutulan yol ancak mutlakiyet devirlerinin ve diktatörlük sistemlerinin usulüdür.”¹⁰⁷

Amerikan dergisi The New Leader'dan Hal Lehrman'ın makalesine sütunlarında yer veren Yeni Malatya Postası'nda, iktidar ferdi ve siyasi hakları kısıtlamakla eleştirilmektedir. Ayrıca yazar, Millet Partisi'nin kapatılması, CHP'nin mallarına el konulması ve söz hürriyetinin ağır ceza tehdidi altında olduğu gerekçeleriyle iddiasını savunmaktadır.¹⁰⁸

¹⁰² “Adı İle Münasebeti Olmayan Bir Parti”, *Yeni Malatya Postası*, 03.04.1954.

¹⁰³ “Muhalefete Mensup Olan Memurlar”, *Yeni Malatya Postası*, 19.06.1954.

¹⁰⁴ “Kırşehir'i Kaza Yapan Kanun Meclise Verildi”, *Yeni Malatya Postası*, 22.06.1954.

¹⁰⁵ “Kırşehir İlçe Oluyor”, *Yeni Malatya Postası*, 28.06.1954.

¹⁰⁶ “Bölükbaşı'nın Kırşehir İçin Yaptığı Basın Toplantısı”, *Yeni Malatya Postası*, 02.07.1954.

¹⁰⁷ “Emeklilik Kanunu Meclisten Geçti”, *Yeni Malatya Postası*, 25.06.1954.

¹⁰⁸ “Demokrat Parti İktidarı Şiddetle Tenkit Ediliyor”, *Yeni Malatya Postası*, 13.10.1954.

CHP Genel Başkanı İnönü, örfi idarenin kaldırılması yönünde bir eleştiride bulunurken meclisin toplantılarına devam etmesi gerektiğini belirtmiştir. Yapılan oylama sonucu örfi idarenin altı ay daha uzatılması kararı alınmıştır.¹⁰⁹

Ülkenin içinde bulunduğu sorunların sıralandığı haberde hürriyet, adalet, eşitlik vurgusu yapılırken memleketin ana meseleleri şöyle sıralanmaktadır: Partizan idare, DP'ye mensup olanlar olmayanların kredi, banka borçları, toprak tevzii, ziraat, ticaret gibi konularda farklı muamelelere tabi olması, devlet radyosundaki partizanlık, basın hürriyetsizliği, resmi ilanların hukuka aykırı dağıtımı, seçim emniyetsizliği, Kırşehir'in akıbeti, bazı ihtiyaç maddelerinin yokluğu ve hayat pahalılığı.¹¹⁰

Üniversite özerkliği üzerinden hükümeti eleştiren İnönü şu sözleri sarfetmiştir: “İlim adamı fikirlerinden dolayı günlük politika bahane edilerek izaç edilmesin, zarar görmesin. İlimin hüviyeti ve ilim adamının ehemmiyeti başlıca idari ve siyasi tesirlere karşı mahfuz bulunması lazımdır.”¹¹¹

CHP Kongresinde konuşan Osman Çilingiroğlu hükümetin kalkınma, refah gibi söylemlerine “Bu memlekete fabrikadan önce hürriyet, yoldan önce müsavat, barajdan önce adalet lazımdır” sözleriyle karşılık vermiştir.¹¹²

CHP, CMP ve Hürriyet Partisi'nin meclis grupları tarafından yayınlanan ortak bildiriye, Türkiye'nin en mühim meselesinin teminatlı bir demokratik rejim kurulması olduğu belirtilmekte, üniversite özerkliği, hakim teminatı, basın özgürlükleri vb. konularda iktidar eleştirilmektedir.¹¹³

Haberde CHP millervekillerinden oluşan bir heyetin yurt gezilerine çıktığı ancak polisler tarafından adım adım takibata uğradıkları ve halkla yapılmak istenen toplantılarına mani olunduğu bildirilmektedir.¹¹⁴

¹⁰⁹ “Büyük Millet Meclisi'nin Kararı”, *Yeni Malatya Postası*, 16.09.1955.

¹¹⁰ “CHP'nin Memleket Ana Davaları Üzerindeki Görüşü”, *Yeni Malatya Postası*, 30.12.1955.

¹¹¹ “İnönü Menderes'e Çok Güzel Bir Cevap Verdi”, *Yeni Malatya Postası*, 02.03.1956.

¹¹² “CHP Kongresinde İktidar Şiddetle Tenkit Edildi”, *Yeni Malatya Postası*, 30.05.1956.

¹¹³ “Muhalefetin Müşterek Tebliği Yayınlandı”, *Yeni Malatya Postası*, 12.07.1956.

¹¹⁴ “CHP Ekipleri Müdahalesiz ve Huzur İçinde Bir Gezi Yapamıyor”, *Yeni Malatya Postası*, 14.09.1956.

Ara seçimlerin ertelenmesine tepki gösteren CHP Genel Başkanı İnönü, seçimlerin geriye bırakılmasının keyfiyet olduğunu ileri sürerken alınan kararın anayasa dışı olduğunu belirtmiştir.¹¹⁵

Kırşehir'in tekrar il statüsüne alınması görüşmelerinde konuşan CMP lideri Osman Bölükbaşı'nın dokunulmazlığı, meclisin manevi şahsiyetine hakaret ettiği iddiası ile muhalefet milletvekillerinin red oyuna rağmen kaldırılmış olup, tevkif edilmesinin muhtemel olduğu bildirilmektedir.¹¹⁶

Malatya'da DP'lilerin seçmenden oy alabilmek için işe yerleştirme vaadinde buldukları ve seçmenlere Kuran'a el bastırmak suretiyle yemin ettirdikleri iddia edilmektedir.¹¹⁷

27 Ekim 1957 seçim sonuçlarına itiraz eden İnönü, iktidarın seçimin doğruluğunu bozduğunu iddia ederken, radyonun kanunlara aykırı olarak ve tek taraflı kullanıldığını, seçmen kütüklerinde usulsüzlükler yapıldığını öne sürmüştür.¹¹⁸ CHP seçimlerde idarenin zoru ile hile ve yolsuzluklara başvurulduğu iddiasıyla, 67 ilde de seçimlerin iptalini talep etmektedir.¹¹⁹

DP'nin meclis gündemine getirdiği içtüzük tadil tasarısı 170 red oyuna karşın 381 oyla kabul edilmiştir. Buna göre, milletvekili dokunulmazlıklarının kaldırılması kolaylaşmıştır, bakanlar milletvekillerinin sorularını istemezse yanıtlamayabilecektir, sözlü sorular yalnız cuma günleri olmak üzere cevaplandırılacaktır, milletvekillerinin konuşma hakkı bir defa ve beş dakika ile sınırlanacaktır, toplam milletvekili sayısının yüzde beşinden az milletvekiline sahip partiler mecliste grup kuramayacaklardır. Böylece CMP ve Hürriyet Partisi grupları ortadan kalkacaktır.¹²⁰

¹¹⁵ "Ara Seçimleri Yapılmayacak", *Malatya Postası*, 25.06.1957.

¹¹⁶ "Osman Bölükbaşı'nın Teşrii Masuniyetini Meclis Kaldırdı", *Malatya Postası*, 27.06.1957.

¹¹⁷ "DP Vatandaşların Hissiyatını da İstismara Kalkıştı", *Malatya Postası*, 09.10.1957.

¹¹⁸ "İnönü Seçim Hakkında Basına Beyanat Verdi", *Malatya Postası*, 31.10.1957.

¹¹⁹ "CHP Bütün Vilayetlerde Seçimlerin İptalini İstiyor", *Malatya Postası*, 02.11.1957.

¹²⁰ "Meclisin Hükümet Üzerindeki Kontrolünü Kaldıran İçtüzük Tadili", *Malatya Postası*, 31.12.1957.

Üniversite Kanunu'nda değiştirilmesi planlanan maddelerle üniversite senatolarının yetkileri azaltılacak ve Milli Eğitim Bakanlığı'na öğretim üyelerine çeşitli cezalar verebilme hakkı tanınacaktır.¹²¹

Seçimlerde muhalefete oy veren Ankara, Kars ve Gaziantep bölünmek suretiyle şu anda ilçe olan Kırıkkale, Kilis, Iğdır ve Ardahan'ın il statüsüne alınmasına ilişkin kanun tasarısının yakında meclise sevk edilmesi beklenmektedir.¹²²

CHP Adana Milletvekili Kemal Satır, iktidarı vatandaşlara eşit muamele yapmamakla eleştirmiştir. Plansız bir ekonomi politikasıyla memleketin bir "yokluklar diyarı" haline geldiğini iddia eden Satır, ispat hakkının tanınmamasının demokrasi dışı bir eylem olduğunu belirtmiştir.¹²³

Uşak gezisi esnasında CHP lideri İnönü'ye atılan taşlardan biri başına isabet ederek yaralanmasına sebep olmuştur. Beraberindeki gazeteciler dövülerek, milletvekilleri tartaklanmıştır. Dahiliye Vekaleti tarafından parti kongreleri yapılması yasaklanmıştır.¹²⁴ CHP Meclis Grubu İnönü'ye karşı tertiplenen saldırı girişiminden ötürü Başbakan Adnan Menderes ile İçişleri Bakanı Namık Gedik hakkında meclis tahkikatı açılması istemiyle bir önerge vermiştir.¹²⁵

Eski Başbakan ve CHP İl Başkanı Şemsettin Günaltay'a göre, "Demokrasi cereyanını temsil eden milletler, bu esasa göre, insan hakları anayasasını kurmuşlardır. Biz de ileri bir millet kararı ile bu cephede yer almış bulunuyoruz. Bugünkü mücadelemiz bu hakların memleketimizde serbest olarak tatbikini istemektir."¹²⁶

CHP Çankırı Milletvekili Dursun Akçaoğlu tarafından İçişleri bakanının cevaplandırması istemiyle verdiği soru önergesinde polis ve jandarma tarafından vatandaşlara atılan dayak ve

¹²¹ "Üniversite Kanunu da Tadil Ediliyor", *Malatya Postası*, 08.01.1958.

¹²² "DP İktidarının Güttüğü Zihniyetin Yeni Bir Örneği", *Malatya Postası*, 18.03.1958.

¹²³ "DP Memleketimizi Yokluklar Diyarı Haline Getirmiştir", *Malatya Postası*, 08.10.1958.

¹²⁴ "İnönü DP'lilerin Attığı Taşla Uşak'ta Yaralandı", *Malatya Postası*, 05.05.1959.

¹²⁵ "CHP Meclis Grubu Sert Bir Tebliğ Yayınladı", *Malatya Postası*, 12.05.1959.

¹²⁶ "Tarihimiz En Buzanlı Anlarını Yaşamaktadır", *Malatya Postası*, 28.05.1959.

yapılan kötü muamelenin doğru bulunup bulunmadığı ve ne tür önleyici cezalar alındığı soruları yöneltilmiştir.¹²⁷

2 Aralık 1959 tarihli Yeni Malatya Postası'ndaki Ulus gazetesinden alıntı habere göre, Uşak Olayları sırasında Uşak Valisi İlhan Engin, Uşak Emniyet Amiri Adnan Çakmak'a, Jandarma komutanı Yarbay Abbas Yavuzdemir'e ve ve Jandarma Binbaşı Ali Kurma'ya İnönü'yü vurma ve halka ateş açma emri vermiş fakat polis ve jandarma emri kanunsuz olduğu gerekçesiyle yerine getirmemiştir.¹²⁸

CHP Malatya Milletvekili Nurettin Akyurt, vatandaşların hak ve hürriyetlerine saygı gösterilmediğini, vatandaşların haksız muamelelere tabi tutulduğunu belirterek Uşak, Topkapı ve Geyikli Olaylarıyla haksızlıkların devam ettirildiğini belirtmiştir.¹²⁹

CHP Genel Başkanı İnönü'nün dokunulmazlığı Ege gezisinde meydana gelen olaylar sebep gösterilerek kaldırılmak istenmektedir. İnönü hakkındaki Başbakanlık tezkeresi meclis başkanlığına gelmiş ve karma komisyona havale edilmiştir.¹³⁰

DP Meclis Grubunda görüşülenlere göre, iktidar muhalefet ile mücadele için muhtelif tedbirler almaktadır. Gruba getirilen öneriler arasında, İstiklal mahkemeleri statüsüne benzer mahkemelerin kurulması, Takrir-i Sükun kanununa benzer bir kanun çıkarılması, yürürlükteki kanunlara yeni maddeler eklenerek boşlukların doldurulması ve hükümete gazeteleri bir süreliğine veya tamamen kapatma yetkisi verilmesi bulunmaktadır.¹³¹

Örfi İdare Kumandanlıklarının bildirimlerine göre, Ankara ve İstanbul Üniversiteleri 29 Nisan 1960 tarihinden itibaren bir ay süreyle kapatılmıştır, yurtlarda yapılacak toplantılar da yasak olduğundan öğrenciler memleketlerine dönmelidirler.¹³²

¹²⁷ "Vatandaşlara Kıyasıya Atılan Dayaklar Hakkında", *Malatya Postası*, 03.08.1959.

¹²⁸ "DP İktidarının Uşak Valisi "İnönü'yü Vurun" Diye Emirler Vermiş", *Malatya Postası*, 02.12.1959.

¹²⁹ "Nurettin Akyurt Mecliste Sert Bir Konuşma Yaptı", *Malatya Postası*, 27.02.1960.

¹³⁰ "İnönü'nün Dokunulmazlığı Kaldırılmak İsteniyor", *Malatya Postası*, 01.03.1960.

¹³¹ "DP İktidarı Muhalefet İçin Antidemokratik Tedbirler Alıyor", *Malatya Postası*, 14.04.1960.

¹³² "Örfi İdare Kumandanlıklarının Tebliğleri", *Malatya Postası*, 02.05.1960.

SONUÇ

Medyayı; yasama, yürütme ve yargı erklerinin ardından dördüncü güç olarak kabul eden liberal medya teorisine göre, medya toplumun aynasıdır. Medya, bu vazifeyi toplumun genel faydası için gerçekleştirerek sosyal bütünleşmeyi sağlar. Bunun gerçekleşebilmesinin ön koşulu ise medyanın çok sesli ve özgür olabilmesidir. Bu ise ancak demokratik toplum düzeninin var olduğu toplumlarda görülebilir bir özelliktir. Böylelikle medya ile demokrasi arasında kopmaz bir bağ kurulmuş olur.

19. yüzyılla birlikte Osmanlı'da gerçekleştirilen modernleşme ve demokratikleşme hareketleri doğrultusunda basının önemi daha da artmıştır. Bu durum cumhuriyet dönemi boyunca da devam edegelmiştir. 1923'de kurulan Türkiye Cumhuriyeti yönünü demokrasiden yana çizmiş ve bu hedefte ilerlemiştir. II. Dünya Savaşı'na girilmemesi iktidarın başarısı olarak lanse edilebilirse de savaş yılları boyunca uygulanan kimi politikalar ve yokluk toplumsal muhalefetin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ancak Ankara'yı çok partili hayata yaklaştıran asıl konu Sovyetlerle olan ilişkilerin bozulmasıdır. Stalin'in Boğazlara ve Türkiye'ye ait doğu illerine karşı giriştiği yayılmacı politikalar Türkiye'yi Batı dünyasına yaklaştırmış, demokratik düzenin kurulmasını hızlandırmıştır.

CHP içerisinde partinin siyasi, sosyal ve ekonomik politikalarına karşı çıkan Adnan Menderes, Celal Bayar, Refik Koraltan, Fuat Köprülü gibi muhalif isimler ilk olarak 5 Ocak 1945'de Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu esnasında rahatsızlıklarını belli etmişlerdir. 7 Haziran 1945'de ise CHP meclis grubuna verilen "Dörtlü Taktir" ile muhalefet biçim almaya başlamış, 7 Ocak 1946'da ise Demokrat Parti resmen kurulmuştur. Kurulduğu günden beri halkın büyük ilgisiyle karşılaşan Demokrat Parti 1950 seçimlerinde büyük bir seçim zaferiyle iktidara gelmiştir. Yirmi yedi yıllık tek parti dönemi sona ermiş cumhuriyet tarihinde yeni bir dönem başlamıştır.

Demokrat Parti'nin 1950-1954 yılları arası ilk seçim dönemi oldukça başarılı geçmiş, dış yardımlar ve üretimin artması neticesinde ekonomik ve siyaseten olumlu sonuçlar

doğurmuştur. Bunun semeresini 1954 seçimlerinde büyük bir oy oranı ile ikinci kez iktidara gelerek alan DP, bu istikrarını 1954 sonrası sürdürememiştir. Artan muhalefete sertlikle cevap veren iktidarla muhalefetin arası gitgide kötüleşmiştir.

Araştırılan dönemde karayolu ve demiryolu altyapısı bulunan, kamu öncülüğünde kalkınma modeliyle şeker, bez, iplik ve sigara fabrikalarına sahip olan, istihdam ve okuma-yazma ortalaması bölge ortalamasının üzerinde seyreden Malatya, Doğu Anadolu'nun önemli illerinden biridir. Demokrat Parti'nin iktidarda olduğu on yıl boyunca gerçekleştirilen üç genel seçimde Malatya ilinin oy oranları şu şekildedir: 1950 seçimleri CHP %59,3, DP %40,7, 1954 seçimleri CHP %54,3, DP %44,5, 1957 seçimleri CHP %65,3, DP %32,8. Bu seçim sonuçlarına göre Malatya ilinin sahip olduğu tüm milletvekili kontenjanlarını CHP kazanmıştır.

Malatya'da Demokrat Parti'ye karşı yerleşik bir muhalefetin oluşmasında ve seçim sonuçlarında şüphesiz CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün Malatyalı olması ve Malatya milletvekili olmasının payı bulunmaktadır. Ancak böylesine süreklilik arz eden bir sonuç salt lider faktörüne dayanarak açıklanamaz. Bu sonucu açıklamada yerel dinamikleri günü gününe veren yerel gazeteler bu noktada yardımcı olabilir. Bu çalışmada Malatya Postası ve Yeni Malatya Postası isimli iki yerel gazete incelenmiştir. Bu iki yerel gazetenin incelenmesinin amacı Demokrat Parti'ye muhalif çizgide yayın yapmalarınıdır.

Malatya Postası ve Yeni Malatya Postası isimli iki gazetenin muhalefeti ana meseleler çizgisinde değerlendirilmiştir. Ekonomik gelişmeler başlığı altındaki eleştirilerin, devlet borçlarındaki artış, grev hakkı, artan bütçe açığı, karaborsa ve zamlar, enflasyon, hayat pahalılığı ve işsizlik ekseninde yoğunlaştığı görülmektedir. Yolsuzluk iddiaları ise genellikle torpil, ihalelerin DP'ye yakın kişilere verilmesi ve resmi plakaların amacı dışında kullanılmasına yöneliktir.

İncelenen muhalif yerel gazetelerde basına yönelik özgürlüğün kısıtlandığı, resmi ilanlardaki dağıtım adaletsizliği, devlet radyosunun tarafsız olmayışı, gazetecilerin yargılanması, ispat hakkı, kâğıt tahsisinde yaşanan problemler, gazeteciler aleyhinde basın kanununa eklenen hükümler eleştiri konusu yapılmaktadır. Kıbrıs meselesinde hükümet ile incelenen yerel

gazetelerin temelde bir görüş ayrılığı olmaksızın hükümet pasif kalmakla eleştirilmiş, hükümet Kıbrıs Türkü'nün haklarını daha etkin bir şekilde aramaya davet edilmiştir.

Çalışmanın antidemokratik uygulamalar başlığında yerel gazetelerin muhalefeti yoğun olarak; muhalefet partilerine karşı bir imha politikasına girildiği, antidemokratik yasaların halen geçerli olduğu, idarenin tarafsızlığını kaybettiği, kamu hizmetlerinde DP mensuplarının imtiyazlı olduğu, kamuda yirmi beş yılını dolduran memurların emekli edilmesi, kadrolaşma, Millet Partisi'nin kapatılması, üniversite özerkliği, CHP'ye ait malların hazineye intikali, Kırşehir'in kaza statüsüne indirilmesi, ifade özgürlüğünün kısıtlanması, yargı bağımsızlığı, muhalefetin yurt gezilerinde birtakım olayların çıkması ve yeterli güvenliğin alınamaması, kişi hak ve hürriyetleri ile Vatan Cephesi konularına odaklanmaktadır.

Malatya'nın, merkezden uzakta bulunması ve bir taşra kenti olması siyasi otoritenin politikalarının takip edilmesinde ulusal gazetelerin dağıtım ağının ve ulaşım hizmetlerinin bugünkü kadar ileri düzeyde olmaması yerel gazeteleri öne çıkarmaktadır. Demokrat Malatya, Gayret, Güneş gibi iktidar yanlısı gazetelerin yanında çalışmaya konu olan Malatya Postası ve Yeni Malatya Postası gazeteleri ise muhalif bir yayın yürütmüşlerdir. Gazetelerde Malatya ilinin sorunlarının yanında, ulusal ve uluslararası haberlere de değinilmiştir. Ayrıca çalışmaya konu olan yerel gazetelerde Ulus, Cumhuriyet ve Hürriyet gibi ulusal gazetelerin yanı sıra New York Times, Washington Post, The Economist, Herald Tribuna, Münchenir Illüsrierte, The New Leader gibi uluslararası basın kuruluşlarından haberler de alıntılanmıştır. Gazetelerin basım, dizgi ve teknik düzen gibi konularda amatör bir yayın yaptıkları söylenebilir. Ayrıca araştırmaya konu olan gazetelerde CHP'li milletvekillerinin soru önergelerine ve yurt gezilerine sıklıkla yer verilmektedir. 6195 sayılı “Cumhuriyet Halk Partisi'nin Haksız İktisaplarının İadesi Hakkında Kanun” gereği CHP'nin hazineye intikal eden malları arasında Malatya Postası gazetesinin basıldığı Güven Matbaası da bulunmaktadır. Yaklaşık dört ay sonra faaliyetlerine yeniden başlayan ve formalite icabı ismine “Yeni” ibaresini ekleyen gazetenin ilk sayısında bu durum açıklanmıştır. Siyasi otorite tarafından gazeteye ilan verilmemek, mahkemeye verilmek, matbaası elinden alınmak gibi birtakım baskılara maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Çalışmaya konu olan yerel basın kuruluşlarının kullandığı dil ve üslup, Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi ilişkilerinin yumuşadığı dönemlerde ılımlı bir seyir takip ederken iktidar muhalefet ilişkilerinin sertleştiği dönemlerde gazete manşetlerinde kullanılan dilin de sertleştiği görülmektedir. Ancak genellikle kullanılan dilin eleştiriye dönük, ılımlı olmaktan uzak bir yapısının bulunduğu söylenebilir. Bu da gazetelerin aşırı politize olmalarıyla ilişkilendirilebilir. Örneğin, gazetelerde DP'nin sürekli güç kaybettiği ve devamlı istifaların olduğu vurgulanmış, İnönü'den bahsedilirken “harp ve sulh kahramanı, değerli büyüğümüz, kıymetli hemşehrimiz” ifadeleri sıklıkla kullanılmıştır. Bu durumun oluşmasında yani gazetelerin iktidar yahut muhalefet tarafında keskin bir taraf belirlemelerinin gerisinde partilerle olan ilişkileri ön plandadır. Malatya Postası ve Yeni Malatya Postası gazetesi sahiplerinden Mehmet Kartal ve Ahmet Fırat CHP Malatya Milletvekili seçilmişler, gazete avukatı ve yazarı Nüvit Yetkin Malatya Belediye Başkanı, CHP Malatya Milletvekili ve CHP Grup Başkanvekilliği görevlerini yürütmüş, Avni Gebeş ise Malatya Belediye Başkanı seçilmiştir. Gazete sahip ve yazarlarının CHP ile bağlarının bulunması muhalifliğin altında yatan önemli bir sebeptir.

Gazetelerin sert muhalefeti, konu ulusal çıkarlar olduğunda yumuşamaktadır. Örneğin, Kıbrıs Meselesi, Komünizmle mücadele, Türkiye'nin NATO'ya girişi, Kore Savaşı gibi konularda hükümetle benzer görüşleri savunan gazetelerin milli birlik ve beraberlikten yana tutum aldıkları görülmektedir. Ayrıca Stalin ve Makarios başta olmak üzere dış politikada sorun yaşanan ülke liderlerine karşı incelenen gazetelerin üslubu oldukça sert ve hakaretamizdir. Stalin için “zalim ve diktatör” benzetmesi, Makarios için ise “kızıl papaz” tabiri sıklıkla kullanılmaktadır.

Muhalif basın, çok seslilik temeline dayanan demokrasinin olmazsa olmaz koşulu olup, muhalif basının işlerliği ve devamlılığının sağlanması bir ülkede muhalefet kültürünün gelişmesinin yanı sıra; halkı bilgilendirme, halka sözcülük yapma ve kamuoyu oluşturma noktasında hayati bir vazife ifa etmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Ahmad, F. (2012). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. (Çev. Y. Alogan) İstanbul: Kaynak Yayınları.

Akşin, S. (2003). “Siyasal Tarih (1950-1960)”. S. Akşin (Ed.), *Yakınçağ Türkiye Tarihi I 1908-1980* içinde (s. 215-224). İstanbul: Milliyet Doğan Gazetecilik.

Albayrak, M. (2004). *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*. Ankara: Phoenix.

Althusser, L. (2002). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (Çev. Y. Alp, & M. Özışık) İstanbul: İletişim Yayınları.

Armaoğlu, F. (1984). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ayata, A. G. (2010). *CHP Örgüt ve İdeoloji*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.

Bayar, C. (1999). *Celal Bayar'ın Söylev ve Demeçleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Bektaş, A. (2000). *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Bila, H. (1987). *Sosyal Demokrat Süreç İçerisinde CHP ve Sonrası*. İstanbul: Milliyet Yayınları.

Bila, H. (2008). *CHP 1919-2009*. İstanbul: Doğan Kitap.

Boratav, K. (2003). “İktisat Tarihi (1908-1980)”. S. Akşin (Ed.), *Yakınçağ Türkiye Tarihi I* içinde. (s. 297-382). İstanbul: Milliyet Doğan Gazetecilik.

Cem, İ. (2007). *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi*. İstanbul: Can Yayınları.

Chomsky, N. (1993). *Medya Gerçeği*. İstanbul: Tümm zamanlar Yayıncılık.

Cuilenburg, J. v. (2009). “Medya ve Demokrasi”. B. Çaplı, & H. Tuncel (Ed.), *Televizyon Haberciliğinde Etik* içinde. (s. 99-124). Ankara.

Demirel, T. (2005). “Demokrat Parti”. M. Yılmaz (Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Liberalizm* içinde. (s. 480-547). İstanbul: İletişim Yayınları.

Erdoğan, İ. (1999). “Dördüncü Gücün İlettiği: Amerikan Örneği”. K. Alemdar (Ed.), *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar* içinde. (s. 33-42). İstanbul: Afa Yayınları.

Eroğul, C. (2003). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.

Eroğul, C. (2006). “Çok Partili Düzenin Kuruluşu: 1945-1971”. İ. Schick, & A. Tonak (Ed.), *Geçiş Sürecinde Türkiye* içinde. (s. 112-158). İstanbul: Belge Yayınları.

Eyüboğlu, E. (1999). “İletişim, Siyaset, İktidar, Medya”. K. Alemdar (Ed.), *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar* içinde. (s. 43-55). İstanbul: Afa Yayınları.

Girgin, A. (2008). *Gazeteciliğin Temel İlkeleri*. İstanbul: Der Yayınları.

Girgin, A. (2009). *Türkiye’de Yerel Basın*. İstanbul: Der Yayınları.

Heywood, A. (2013). *Siyasi İdeolojiler*. (Çev. A. K. Bayram) Ankara: Adres Yayınları.

İnuğur, N. M. (2002). *Basın ve Yayın Tarihi*. İstanbul: Der Yayınları.

Karpat, K. H. (2010). *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kaya, R. (1999). “Medya, Toplum ve Siyaset”. K. Alemdar (Ed.), *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar* içinde. (s. 23-32). İstanbul: Afa Yayınları.

Keane, J. (1999). *Medya ve Demokrasi*. (Çev. H. Şahin) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Keyder, Ç. (2006). “Türkiye Demokrasisinin Ekonomi Politigi”. İ. C. Schick, & A. Tonak (Ed.), *Geçiş Sürecinde Türkiye* içinde. (Çev. N. Satlıgan). (s. 38-75). İstanbul: Belge Yayınları.

Kızılkaya, N. (2016). *Malatya Basın Tarihi (1923-2003)*. Malatya: Malatya Kitaplığı Yayınları.

Koçak, C. (1989). “Siyasal Tarih (1923-1950)”. S. Akşin (Ed.), *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye (1908-1980)* içinde. (s. 85-173). İstanbul: Cem Yayınevi.

Kongar, E. (1998). *21. Yüzyılda Türkiye*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Köker, E. (2007). *Politikanın İletişimi İletişimin Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.

Köker, E. (2015). “Basın Özgürlüğü.” H. Tüfekçioğlu (Ed.), *İletişim Sosyolojisi* içinde. (s. 108-129). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

Lewis, B. (1993). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. (Çev. M. Kıratlı) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Milletvekilleri Genel Seçimleri 1923-2011. (2012). Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

Öymen, O. (2014). *Bir Propaganda Silahı Olarak Basın*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Şahin, B. (2008). “Liberal Demokrasinin Temelleri”. B. Şahin (Ed.), *Demokrasi Teorisinde Güncel Tartışmalar* içinde. (s. 1-34). Ankara: Orion Yayınları.

Şahin, B. (2013). “Liberalizm”. B. Şahin, & Ö. Çaha (Ed.), *Dünyada ve Türkiye'de Siyasal İdeolojiler* içinde. (s. 41-102). Ankara: Orion Yayınları.

TBMM Albümü (1920-2010) (Cilt 2 1950-1980). (2010). Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları.

Teziç, E. (1976). *100 Soruda Siyasi Partiler (Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye'de Partiler)*. İstanbul: Gerçek Yayınları.

Topuz, H. (1973). *Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınları.

Tunçay, M. (1989). “Siyasal Tarih (1950-1960)”. S. Akşin (Ed.), *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye (1908-1980)* içinde. (s. 177-190). İstanbul: Cem Yayınevi.

Yıldız, A. (2011). *Üç Dönem Bir Aydın: Burhan Asaf Belge (1899-1967)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yücel, S. (1999). “Yerel Basın”. K. Alemdar (Ed.), *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar* içinde. (s. 174-179). İstanbul: Afa Yayınları.

Zürcher, E. J. (2000). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. (Çev. Y. S. Gönen) İstanbul: İletişim Yayınları.

Makaleler

Atabek, N. (2002). “Kamuoyu, Medya ve Demokrasi”. Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi, 19(19), 223-238.

Bulunmaz, B. (2012). “Türk Basın Tarihi İçerisinde Demokrat Parti Dönemi ve Sansür Uygulamaları”. Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, 10(37), 203-214.

Emre Kaya, A. (2010). “Demokrat Parti Döneminde Basın-İktidar İlişkileri”. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi (39), 93-118.

Emre, A. E. (2012). “Demokrat Parti Döneminde Basın İktidar İlişkileri: Ulus ve Zafer Gazeteleri Üzerine Bir İnceleme”. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi (13), 291-308.

Kırkpınar, L. (2000). “Demokrat Parti ve Muhalefet Stratejisi”. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 3(9-10), 85-98.

Özçelik, P. K. (2010). “Demokrat Parti’nin Demokrasi Söylemi”. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 65(3), 163-187.

Şeyhanlıoğlu, H. (2012). “12 Temmuz Beyannamesinin Siyasal Etkileri ve Önemi”. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (16), 77-100.

Ulusoy, B. (2004). “Gerçek Demokrasinin Temininde Basında Çok Sessliliğin Önemi”. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi (19), 149-160.

Yıldız, N. (1996). “Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın”. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 51(1), 481-505.

Yılmaz, N. (2009). “Yerel Basının Etik Sorunları”. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi (36), 131-143.

Tezler

Akgün, R. (2015). *Türkiye’de Demokratikleşme Süreci ve 27 Mayıs İhtilali Bağlamında Medya-Siyaset İlişkisi (1950-1965) Dönemi*. Niğde: Niğde Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

Büyükkalay, B. (2011). *Türkiye’de Çok Partili Siyasal Hayata Geçişin Nedenleri*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

Göktepe, K. (2007). *Türkiye’de Uygulanan İktisat Politikaları Çerçevesinde Malatya’nın Sosyo-Ekonomik Gelişimi (1923-2000)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

Önal, G. (2015). *Türkiye’de Çok Partili Sisteme Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Etkenler*. İstanbul: Beykent Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

Özdemir, H. (2008). *Kent ve Göç: Malatya Örneği*. Malatya: İnönü Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

Tetik, İ. (2015). *Demokrat Parti'nin 1950-1960 Yılları Arasında Uyguladığı Siyasi Politikaların Türk Demokrasisine Yansımaları*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

Tokmak, M. (2007). *Basın İktidar İlişkileri Çerçevesinde Demokrat Parti ve Ankara Radyosu*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

Uçar, M. (1994). *Türkiye'de Çok Partili Rejime Geçişin Sosyo-Ekonomik Dinamikleri ve Demokrat Parti*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

Yakışır, Y. (2009). *Medya ve Demokrasi İlişkisi: Medyanın Demokratik Rolünü Yeniden Düşünmek*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

Tansel, Ö. (2010). *Demokrat Parti Dönemi Kıbrıs Politikası*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

Gazeteler

“Adı İle Münasebeti Olmayan Bir Parti”. *Yeni Malatya Postası*, 03.04.1954.

“Ahmet Emin Yalman Suikastı Hadisesinin Tahkikatı”. *Malatya Postası*, 02.12.1952.

“Ahmet Emin Yalman'ı Vuranın Hüseyin Üzmez Olduğu Anlaşıldı”. *Malatya Postası*, 28.11.1952.

Akalın, M. “Gazetemiz Niçin Çıkıyor”. *Malatya Postası*, 15.07.1952.

Akalın, M. “İlan Paraları”. *Malatya Postası*, 20.08.1952.

Akalın, M. “Yine Samed'in Söyledikleri Hakkında”. *Malatya Postası*, 02.10.1952.

Akalın, M. “Basın, Söz ve Toplantı Hürriyeti”. *Malaya Postası*, 10.02.1953.

“Almanlara Olan Borcumuzu Ödeyemiyoruz”. *Yeni Malatya Postası*, 20.04.1954.

“Amerika'dan Türkiye'ye Gelen Süt, Tereyağı ve Peynir Hülasesi”. *Yeni Malatya Postası*, 19.12.1956.

“Ara Seçimleri Yapılmayacak”. *Malatya Postası*, 25.06.1957.

“Artık Utanmayı Bir Yana Bıraktılar”. *Malatya Postası*, 29.08.1952.

“Basına En Ağır Darbeyi İndiren Tasarı”. *Yeni Malatya Postası*, 05.06.1956.

“Başbakan Dışişleri Hakkında Meclise İzahat Vermelidir”. *Malatya Postası*, 04.02.1958.

“Başbakanın Bolu Konuşmasının Tahlili ve Cevabı”. *Malatya Postası*, 20.12.1952

“Başbakanın Malatya'ya Gelişleri Münasebetiyle”. *Malatya Postası*, 22.11.1952.

“Bay Ş. San Bu Sese Kulak Ver”. *Malatya Postası*, 02.03.1953.

“Bedava Şeker”. *Yeni Malatya Postası*, 02.02.1955.

“Benzin ve Gaza Yüzde 45-50 Nispetinde Zam Yapıldı”. *Malatya Postası*, 11.08.1958.

“Beslemeciliği İhya Ediyorlar”. *Malatya Postası*, 16.11.1953.

“Bir Yıllık Dış Ticaret Açığımız 540 Milyon Liradır”. *Malatya Postası*, 31.01.1953.

“Bölükbaşı'nın Kırşehir İçin Yaptığı Basın Toplantısı”. *Yeni Malatya Postası*, 02.07.1954.

“Buğday ve Kömür Kıtlığını Gidermek İçin”. *Yeni Malatya Postası*, 27.10.1954.

“Büyük Millet Meclisi'nin Kararı”. *Yeni Malatya Postası*, 16.09.1955.

“C.H.P. Düzce Kongresi Yapıldı”. *Yeni Malatya Postası*, 20.07.1955.

“C.H.P. Genel Sekreteri Kasım Gülek, Dün Şehrimizde Önemli Bir Konuşma Yaptı”. *Malatya Postası*, 15.07.1952.

“C.H.P. Mallarını Müsadere Tasarısı D.P. Grubunda Konuşulurken”. *Malatya Postası*, 12.12.1953.

“Cam Sanayiinde de İşsizlik Başladı”. *Malatya Postası*, 16.05.1960.

“CHP Bütün Vilayetlerde Seçimlerin İptalini İstiyor”. *Malatya Postası*, 02.11.1957.

“CHP Ekipleri Müdahalesiz ve Huzur İçinde Bir Gezi Yapamıyor”. *Yeni Malatya Postası*, 14.09.1956.

“CHP Kıbrıs Anlaşmasını Tasvip Etmedi”. *Malatya Postası*, 09.03.1959.

“CHP Kongresinde İktidar Şiddetle Tenkit Edildi”. *Yeni Malatya Postası*, 30.05.1956.

“CHP Meclis Grubu Sert Bir Tebliğ Yayınladı”. *Malatya Postası*, 12.05.1959.

“CHP'nin Hazırladığı Kanun Tasarıları”. *Yeni Malatya Postası*, 07.04.1955.

“CHP'nin Memleket Ana Davaları Üzerindeki Görüşü”. *Yeni Malatya Postası*, 30.12.1955.

Coşkun, N. S. “D.P. İktidarının Sahneye Koyduğu Facia”. *Malatya Postası*, 17.12.1953.

“D.P.'nin Cipleri”. *Malatya Postası*, 12.10.1953.

“Demokrat Parti İktidarı Şiddetle Tenkit Ediliyor”. *Yeni Malatya Postası*, 13.10.1954.

“Devlet Borçları Artmakta Devam Ediyor”. *Malatya Postası*, 22.07.1952.

“Dost Yunanlılar”. *Malatya Postası*, 02.09.1953.

“DP İktidarı Devrinde Basın Mensupları Hakkında 2324 Soruşturma Yapıldı”. *Malatya Postası*, 23.12.1958.

“DP İktidarı Muhalefet İçin Antidemokratik Tedbirler Alıyor”. *Malatya Postası*, 14.04.1960.

“DP İktidarı Tekel Maddelerine Yeniden Zam Yaptı”. *Malatya Postası*, 22.11.1958.

“DP İktidarının Güttüğü Zihniyetin Yeni Bir Örneği”. *Malatya Postası*, 18.03.1958.

“DP İktidarının Uşak Valisi "İnönü'yü Vurun" Diye Emirler Vermiş”. *Malatya Postası*, 02.12.1959.

“DP Memleketimizi Yokluklar Diyarı Haline Getirmiştir”. *Malatya Postası*, 08.10.1958.

“DP Vatandaşların Hissiyatını da İstismara Kalkıştı”. *Malatya Postası*, 09.10.1957.

“DP'nin Sağladığı Refah ve Ucuzluk Listesi”. *Malatya Postası*, 15.10.1957.

“DP'ye Kaydolmalarını Temin İçin Memurlara Yapılan Baskı Şiddetlendi”. *Malatya Postası*, 27.01.1959.

“Economist'in Bize Dair Yazısı”. *Yeni Malatya Postası*, 08.07.1954.

“Emeklilik Kanunu Meclisten Geçti”. *Yeni Malatya Postası*, 25.06.1954.

“Emlak Bankası'nın Ticari Kredi Tevziyatının Mecliste Görüşülmesinden Sonra”. *Malatya Postası*, 16.04.1953.

“Eski Türk Spor Kurumu Başkanı Adnan Menderes Hesap Vermeye Davet Olunuyor”. *Malatya Postası*, 19.07.1952.

“Ev Kiralarına Yüzde Yüz Zam”. *Malatya Postası*, 21.04.1953.

“Gazete Kağıdına Yeni Bir Zam Daha Yapıldı”. *Malatya Postası*, 16.08.1958.

“Gazetemizin Kâğıt Tahsisi Vekaletçe Kesildi”. *Malatya Postası*, 20.04.1960.

“Geri Bırakılan Mahalli Seçimler”. *Yeni Malatya Postası*, 20.10.1954.

“Gülek'in Kıbrıs'a Dair Demeci”. *Yeni Malatya Postası*, 27.06.1955.

- “Hangisine İnanalım?” . *Malatya Postası*, 10.09.1953.
- “Hani Demokrasi Beyler?” . *Malatya Postası*, 23.06.1953.
- “Hani Otomobil Saltanatına Son Verilecekti” . *Yeni Malatya Postası*, 23.10.1956.
- “Hava ve Demiryollarında Mühim Zam Yapıldı” . *Malatya Postası*, 16.06.1958.
- “Hayat Pahalılığı” . *Malatya Postası*, 15.05.1953.
- “Hükümet Bütçe Açığını Kapatamadı” . *Malatya Postası*, 30.01.1953.
- “İktidar ve Sonra Pahalılık” . *Malatya Postası*, 18.06.1953.
- “İktisadi Vaziyetimiz” . *Yeni Malatya Postası*, 19.04.1954.
- “İnönü DP'lilerin Attığı Taşla Uşak'ta Yaralandı” . *Malatya Postası*, 05.05.1959.
- “İnönü Menderes'e Çok Güzel Bir Cevap Verdi” . *Yeni Malatya Postası*, 02.03.1956.
- “İnönü Seçim Hakkında Basına Beyanat Verdi” . *Malatya Postası*, 31.10.1957.
- İnönü, İ. “Malatya Postası” . *Malatya Postası*, 15.07.1952.
- “İnönü'nün Dokunulmazlığı Kaldırılmak İsteniyor” . *Malatya Postası*, 01.03.1960.
- “İnönü'nün İstanbul'da Yaptığı Basın Toplantısı” . *Malatya Postası*, 08.07.1959.
- “İşte Bir Misal Daha!” . *Malatya Postası*, 16.08.1952.
- “Kahve İstihkaki” . *Yeni Malatya Postası*, 17.12.1956.
- “Kıbrıs Meselesi” . *Yeni Malatya Postası*, 17.05.1954.

“Kıbrıs Türk Cemiyeti Başkanı Dr. Fazıl Küçük'ün Beyanâtı”. *Yeni Malatya Postası*, 26.06.1956.

“Kıbrıs Türkleri Savaşa Çağrıldı”. *Malatya Postası*, 21.12.1957.

“Kıbrıs'ta İlk Türk Kanı Döküldü”. *Yeni Malatya Postası*, 25.06.1955.

“Kırk Bin Memuru Hedef Tutan Bir Tasfiye Tasarısı”. *Malatya Postası*, 03.02.1953.

“Kırşehir İlçe Oluyor”. *Yeni Malatya Postası*, 28.06.1954.

“Kırşehir'i Kaza Yapan Kanun Meclise Verildi”. *Yeni Malatya Postası*, 22.06.1954.

“Malatya'da Büyük Ölçüde Bir Okul İhtiyacı Vardır”. *Malatya Postası*, 19.11.1952.

“Malatya'da Şeker Yok”. *Yeni Malatya Postası*, 09.07.1954.

“Meclis İçtımasının Neşri Yasak Edildi”. *Malatya Postası*, 02.05.1960.

“Meclis Tahkikat Encümeni Basına Dair Tebliğ Yayınladı”. *Malatya Postası*, 29.04.1960.

“Meclis Tahkikat Komisyonu Yeni Bir Tebliğ Yayınladı”. *Malatya Postası*, 22.04.1960.

“Meclisin Hükümet Üzerindeki Kontrolünü Kaldıran İçtüzük Tadili”. *Malatya Postası*, 31.12.1957.

“Menderes Peronizması”. *Malatya Postası*, 06.09.1952.

“Millet Partisi Kapatıldı!”. *Malatya Postası*, 10.07.1953.

“Milletvekili Maaşları”. *Yeni Malatya Postası*, 07.03.1955.

“Milletvekili Maaşları Artırıldı”. *Yeni Malatya Postası*, 25.02.1955.

“Milletvekili Maaşlarına Zam”. *Malatya Postası*, 12.02.1959.

“Muhalefete Mensup Olan Memurlar”. *Yeni Malatya Postası*, 19.06.1954.

“Muhalefetin Müşterek Tebliği Yayınlandı”. *Yeni Malatya Postası*, 12.07.1956.

“Muhterem Okuyucularımıza Zaruri Bir Açıklama”. *Yeni Malatya Postası*, 04.02.1956.

“New York Times'a Göre”. *Yeni Malatya Postası*, 26.10.1954.

“Nihat Erim Profesörlükten İstifa Ediyor”. *Malatya Postası*, 21.07.1953.

“Nurettin Akyurt Mecliste Sert Bir Konuşma Yaptı”. *Malatya Postası*, 27.02.1960.

“Onlar İnkâr Ededursun”. *Malatya Postası*, 20.10.1953.

“Onuncu Kurultayın Yayınladığı Beyanname”. *Malatya Postası*, 29.06.1953.

“Osman Bölükbaşı'nın Teşrii Masuniyetini Meclis Kaldırdı”. *Malatya Postası*, 27.06.1957.

“Örfi İdare Kumandanlıklarının Tebliğleri”. *Malatya Postası*, 02.05.1960.

Öymen, A. “Ve Yazı Yazmayasın”. *Malatya Postası*, 21.05.1958.

“Pahalılıkta Türkiye İkinci”. *Malatya Postası*, 23.09.1953.

“Profesör Nihat Erim'in Ankara Hukuk Fakültesi Dekanlığına Verdiği istifa Dilekçesi”. *Malatya Postası*, 22.07.1953.

“Radyo, Dil ve İrtica”. *Malatya Postası*, 18.02.1953.

Simavi, S. “Söze Karşı Sopa”. *Malatya Postası*, 14.10.1952.

“Sıra Bekleyen Yüzlerce Öğretmen Dururken”. *Malatya Postası*, 30.10.1952.

- “Sırrı Atalay'ın Basın Toplantısı”. *Yeni Malatya Postası*, 14.12.1954.
- “Sümerbank Yünlü Mamullerine Zam Yapıldı”. *Malatya Postası*, 01.04.1958.
- “Ş. San Beslemeciliği Teşkilatlandırdı”. *Malatya Postası*, 21.03.1953.
- “Şeker İstanbul ve İzmir'de Vesika ile Dağıtılıyor”. *Yeni Malatya Postası*, 18.03.1955.
- “Şekere Yeniden Zam Yapıldı”. *Yeni Malatya Postası*, 22.01.1957.
- “Şemsettin Günaltay Mühim Bir Konuşma Yaptı”. *Malatya Postası*, 19.11.1958.
- “Şemsettin Günaltay'ın Erzincan'daki Konuşması”. *Malatya Postası*, 17.08.1953.
- “Tahkikat Encümenine Çok Geniş Salahiyetler Veriliyor”. *Malatya Postası*, 27.04.1960.
- “Tarihimiz En Buhanlı Anlarını Yaşamaktadır”. *Malatya Postası*, 28.05.1959.
- “Tek Parti Rejimine Dönüş”. *Malatya Postası*, 22.08.1952.
- “Tekel Zamlarının Tarih ve Miktarları”. *Malatya Postası*, 10.12.1957.
- “Türk Basını Ölüme Mahkûm Edilmek Üzere”. *Malatya Postası*, 29.11.1957.
- “Türkiye Kıbrıs Hakkındaki Nihai Görüşünü Bildirdi”. *Malatya Postası*, 20.05.1957.
- “Türkiye'de Pahalılık Süratle Artıyor”. *Malatya Postası*, 09.07.1959.
- “Türk-Yunan Dostluğu Nerede Kaldı?”. *Malatya Postası*, 18.07.1952.
- “Üniversite Kanunu da Tadil Ediliyor”. *Malatya Postası*, 08.01.1958.

“Vali Şefik San'ın Partizanca Hareketlerine Yeni Bir Misal Daha!”. *Malatya Postası*, 18.09.1952.

“Vali Vekilimiz Sayın Ali Aksu'ya Arz Olunur”. *Yeni Malatya Postası*, 29.05.1956.

“Vatan Cephesi ile Ne Kastedilmek İsteniyor”. *Malatya Postası*, 06.12.1958.

“Vatandaşlara Kıyasıya Atılan Dayaklar Hakkında”. *Malatya Postası*, 03.08.1959.

“Yağma Hasan'ın Böreği”. *Malatya Postası*, 01.06.1953.

Yalçın, H. C. “Hürriyet Nasıl Yıkılır”. *Malatya Postası*, 22.07.1952.

Yalçın, H. C. “Menderes'in Fedaileri İşbaşında”. *Malatya Postası*, 06.11.1953.

Yalçın, H. C. “Türk İnkılap ve Hürriyet Tarihinde Kara Bir Sayfa”. *Malatya Postası*, 12.12.1953.

“Yeni Gümrük Kanunu'nun Tesirleri”. *Yeni Malatya Postası*, 11.06.1954.

“Ziraat Bankası Bir Türlü Partizanca Hareketlerden Kurtarılamadı”. *Malatya Postası*, 14.05.1953.

Elektronik Kaynaklar

Demokrat Parti Programı 1946.

<https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DIJITAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/SIYASI%20PARTI%20YAYINLARI/200805461%20DEMOKRAT%20PARTI%20PROGRAMI%201946/200805461%20DEMOKRAT%20PARTI%20PROGRAMI%201946.pdf> Erişim Tarihi: 21.03.2017.

T.C. Resmî Gazete. (28.04.1960).

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10491.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10491.pdf> Erişim Tarihi: 04.02.2017.